

insc. Doslov k Langrově Periferii, NO 1. 3. 1927; J. Bor in Cestou k jevišti (1927); ● ref. Monastýr nad tajgou: M. Novotný, Cesta 11, 1928/29, s. 411; Paulík (J. J. Paulík), RA 4, 1928/29, s. 262; Č. (K. Červinka), Zvon 29, 1928/29, s. 418; AMP. (A. M. Píša), Večerník PL 15. 3. 1929; B. (E. Bass), LidN 16. 3. 1929; -kd. (E. Konrád), NO 16. 3. 1929; Ot. F. (Fischer), PL 16. 3. 1929; M. M. (Majerová), Tvorba 1929, s. 172; J. H. (Hilbert), Venkov 17. 3. 1929 ●; ● ref. Hrníček štěstí: -a. (J. Hora), Telegraf 11. 10. 1930; jt. (J. Trojan), Večerník PL 11. 10. 1930; B. (E. Bass), LidN 12. 10. 1930; kd. (E. Konrád), NO 12. 10. 1930; AMP. (A. M. Píša), PL 12. 10. 1930; J. H. (Hilbert), Venkov 12. 10. 1930; Paulík (J. J. Paulík), RA 6, 1930/31, s. 48; Z. Bár, RA 6, 1930/31, s. 165; V. M. Strojil, Středisko 1, 1930/31, č. 3 ●; ● ref. Af vás nevykradou: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 2. 1. 1931; om. (O. Mrkvička), LidN 2. 1. 1931; If. (I. J. Fischerová), NO 2. 1. 1931; A. (J. M. Augusta), Samostatnost 1931, č. 3; Č. (V. Červinka), Zvon 31, 1930/31, s. 295 ●; ● ref. Lidé minulých dnů: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 26. 5. 1932; Ot. F. (Fischer), LidN 26. 5. 1932; j. w. (J. Wenig), Venkov 26. 5. 1932; J. H. (Hora), Čes. slovo 27. 5. 1932 (proti útoku Večera na Š. hru); Paulík (J. J. Paulík), RA 7, 1931/32, s. 303; MilNý (M. Novotný), Rozhledy 1932, s. 86 ●; ● ref. Rembrandtův zajatec: H. Jelínek, Lumír 60, 1933/34, s. 228; J. V., Naše doba 41, 1933/34, s. 304; O. Š. M. (Storch-Marién), RA 9, 1933/34, s. 83; V. Červinka, Zvon 34, 1933/34, s. 419; jt. (J. Trojan), Večerník PL 1. 2. 1934; AMP. (A. M. Píša), PL 2. 2. 1934; J. H. (Hilbert), Venkov 2. 2. 1934; MilNý (M. Novotný), LidN 3. 2. 1934; kd. (E. Konrád), NO 3. 2. 1934 ●; Ot. F. (Fischer): ref. insc. překl. W. Shakespeare, LidN 24. 3. 1934; L. Kraus: Z. Š. (rozhovor), Světozor 1934, č. 35; Hk. (J. Holeček): ref. Za neznámým vojínem, NO 15. a 17. 11. 1935; ● ref. Kamaráde, kde jsi?: -es. (E. Synek), Telegraf 16. 9. 1936; jt. (J. Trojan), Večerník PL 16. 9. 1936; B. (E. Bass), LidN 17. 9. 1936; AMP. (A. M. Píša), PL 17. 9. 1936; -á. (J. Rybák), RP 17. 9. 1936; -kov. (K. Koval), Venkov 17. 9. 1936; rf. (R. Fleischner), Index 1936, s. 102; H. Jelínek, Lumír 63, 1936/37, s. 51; V. Červinka, Zvon 37, 1936/37, s. 210 ●; ● ref. Nezbedný bakalář: -kov. (K. Koval), Venkov 7. 7. 1937 (ochotnické divadlo Rakovník); ev. (E. Valenta), LidN 8. 6. 1940 (brněnská insc.); (pražská insc.): B. (E. Bass), LidN 16. 1. 1941; M. Rutte, NL 16. 1. 1941; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 16. 1. 1941; A. M. Brousil, Venkov 16. 1. 1941; -ühl. (B. Mühlstein), Naše zprávy 1941, č. 5 ●; ● ref. Lidé minulých dnů (insc. 1948): sm. (S. Machonin), LidN 28. 5. 1948; ER (E. Radok), Práce 28. 5. 1948; AMP. (A. M. Píša), PL 28. 5. 1948; jmk. (J. M. Kvapil), Svob. slovo 28. 5. 1948; O. Fencel, RP 4. 6. 1948 ●; Id. ref. insc. Slepý král, LD 6. 8. 1952; jt. (J. Träger), E. Konrád, J. Průcha, O. Scheinplugová aj.: k padesátinám, Nár. divadlo 1956, č. 3; ● k pětadesátinám: F. Černý, Nár. divadlo 1961, č. 1; F. Götz, Kulturněpolitický kalendář 1961, s. 144 ●; ● ref. Herec: J. Studený, Nové knihy 1961, č. 16; s. Mladá fronta 25. 5. 1961; D. Šafaříková, Práce 11. 6. 1961;

P. Grym, LD 8. 7. 1961; V. Procházka, RP 6. 8. 1961 ●; J. Voráček: ref. Vzpomínky, RP 21. 10. 1966; ● nekrology: P. Grym, LD 22. 6. 1968; (jo) (J. Opavský), RP 22. 6. 1968; J. Träger, Divadelní noviny 11, 1967/68, č. 25–26; V. Procházka, Kulturní tvorba 1968, č. 26; J. Císař, Lit. listy 1968, č. 18 ●; J. Träger: ref. Za divadlem kolem světa, ZM 1971, s. 318.

sb

Štěpnice

1855–1889

Časopis pro mládež, vycházející jako příloha pedagogického časopisu Škola a život.

Podtitul: 1855–76 (roč. 1–22) Příloha pedagogického časopisu Škola a život (v některých případech na tit. stránce ročníku Příloha vychovatelského časopisu Škola a život. Čítanka pro mládež československou); 1877 (roč. 23) Obrázkový časopis pro mládež československou. Příloha časopisu Škola a život; 1878–82 (roč. 24–28) Časopis pro mládež československou. Příloha časopisu Škola a život; 1883–89 (roč. 29–35) ... Příloha časopisu Školy a života. – *Redaktoři:* 1855 (roč. 1) č. 1–2 F. J. Řezáč a J. V. Rozum, č. 3–6 F. J. Řezáč; 1856–62 (roč. 2–8) F. J. Řezáč; 1863–66 (roč. 9–12) F. J. Řezáč se spoluredaktorem J. V. Kratochvílem; 1867–68 (roč. 13–14) J. Šťastný; 1869–71 (roč. 15–17) J. Šťastný, od č. 8, 1869 s J. Sokolem; 1872–75 (roč. 18–21) J. Šťastný se spoluredaktory J. Sokolem a K. Vorovkou; 1876–77 (roč. 22–23) J. Lepař; 1878–82 (roč. 24–28) J. Melichar; 1883–89 (roč. 29–35) K. Vorovka. – *Nakladatel:* 1855–58 (roč. 1–4) B. Rohlíček; 1859–89 (roč. 5–35) Rohlíček-Sievers v Arcibiskupském semináři; Praha. – *Periodicita:* 1855 (roč. 1) 6 čísel; 1856–68 (roč. 2–14) a 1870–87 (roč. 16–33) po 8 číslech (jednou za 6 neděl); 1869 (roč. 15) 12 čísel; 1888 (roč. 34) 12 čísel menšího rozsahu; 1889 (roč. 35) 10 čísel.

Š. byla určena školní mládeži a přinášela drobné práce prozaické a veršované, populární příspěvky z oblasti přírodních věd, zeměpisu a historie; po celou dobu trvání byly silně zastoupeny zábavné úlohy, hádanky a rébusy, početní příklady, cvičení v kresbě, návody k hrám apod. Časopis měl výrazné náboženské zaměření, které později (zejména od roč. 13, kdy se redakce ujal J. Šťastný) částečně ustupovalo. Nejzajímavější byla Š. v prvních ročnících, hlavně pro svůj pestrý obsah, který zvyrazňovala i grafická úprava. Stabilní součástí téměř každého čísla byly „písňe v hudbu uvedené“ s notovým záznamem, někdy na starší texty (F. L. Čelakovský, J. K. Chmelenský); v prvním

desetiletí se často objevovaly modlitby. Vedle příspěvků psaných pro Š. byly přetiskovány i práce už zemřelých autorů 19. století (J. Hýbl, J. Jungmann, J. Kollár, J. J. Langer, J. J. Marek, L. Štúr) a ukázky ze staročeské literatury (domnělý RK, Tomáš Štítný ze Štítného, Václav Hájek z Libočan, Oldřich Prefát z Vlkanova, Smil Flaška z Pardubic, Daniel Adam z Veveřslavína), zejména v pozdějších ročnících pak články z jiných zábavných či dětských časopisů a edic (Čes. včela, Dobroslav, Jaré lístky, Posel z Budče, Světozor, Školník, Zlaté klasy aj.). V některých ročnících byly též ilustrace, především k článkům s přírodopisnou tematikou. V jednostranné snaze poučovat a vychovávat převládly postupem času ve Š. didaktické tendence nad zábavností, hrou a názorností, což vedlo k úbytku mladých čtenářů a zániku časopisu.

V *poezii* se ve Š. od počátku až do své smrti (1884) nejvíce uplatňoval F. Doucha (též šifra F. D.) didaktickými básničkami a bajkami (i prozaickými); původní verše otiskovali (vedle pohádek a ukázek ze sběratelské činnosti) K. J. Erben a F. Sušil; dále přispívali básněmi Š. Bačkora (i šifra Št. B.), V. Drbohlav, V. Hanka, A. V. Hnojek, F. A. Hora, B. Jablonský, J. Kolář (i šifra Jos. K.), J. A. Koubel, B. M. Kulda, B. Peška (i šifra B. P.), V. J. Pícek, A. Potěhník, J. V. Rozum, F. Šír, (i šifra F. Š.), K. A. Vinařický, A. J. Vrtátko (i šifry A. V., A. J. V.) a A. J. Wolf, v pozdějších ročnících V. A. Crha, L. Grossmannová Brodská, A. Heyduk, P. Jehlička, B. Klimšová, E. Krásnohorská, E. Miřiovský, J. E. Nečas, J. D. Panýrek, G. Pfeifrová, S. Podlipská, J. Prokeš, E. K. Sahánek (podp. E. Sahánek), J. V. Sládek, V. Sokolová (i pseud. Vilma), V. Štulc, K. Vorovka, J. Vřesnický (podp. Jan Nálevka), J. Wünsch, F. A. Zeman. Původní *prozu* zastupovala ve 3.–6. roč. (1857–60) B. Němcová (pohádky, výsledky sběratelské činnosti a překlady, i pod šifrou B. N.); další pohádky publikovali K. J. Erben (i šifra K. J. E.) a B. M. Kulda (i šifra B. M. K.). Jako prozaikové se uplatnili zejména J. Bačkora, V. Beneš Třebízský, K. Bulíř, K. Čermák, F. Černohouz, F. Daneš, M. Havelka, L. Hejtmánek, J. K. Hraše, B. Klimšová, E. Krásnohorská, J. V. Kupka, V. Lešetický, V. Lužická, J. K. Nejedlý, J. Piňhová, S. Podlipská, J. Prokeš, V. Řezníček, E. K. Sahánek (podp. E. Sahánek), J. F. Schnaider, F. Smetana, J. Sokol, F. Stangler, K. Štorch, J. Vítek, Z. Winter, J. Wünsch, V. Zahradník, F. A. Ze-

man a někteří z redaktorů; mnoho veršů i prozaických příspěvků bylo signováno šiframi (opakovane -db-, F. Č., J. Č., J. E. Ř., J. T., V. G-r, V. J. K., V. V.). Časopis často otiskoval překlady a adaptace z cizích literatur (z angličtiny, francouzštiny, italštiny, němčiny, polštiny, ruštiny aj.), ať šlo o básně či povídky a drobné prózy, často s didaktickým zaměřením, o pohádky a bajky i o národopisný, především slovanský materiál (výsledky sběrů z Chorvatska po léta uveřejňovala M. Fabkovičová pod šiframi Marie F., M. F. a M. F-á). V posledním desetiletí byly ve Š. otiskovány překlady mravoučných povídek L. N. Tolstého. *Naučné články* čerpaly často ze zahraničních časopisů; šlo o kompilace a překlady zpracované patrně redaktory i jinými autory pod různými šiframi nebo anonymně. Podepsané příspěvky publikovali K. Amerling, J. Balda, K. Bulíř, K. B. Císař, J. Hausmann, F. A. Hora, P. Jehlička, J. Krejčí, V. Kudrnáč, V. Lešetický, A. Majer, E. Milbauer, F. Mudra, J. D. Panýrek, I. Prokeš, J. Sokol, J. Soukop (podp. J. Soukup), K. Starý, A. Studnička, F. Špatný, K. Vorovka. Původní byly cestopisné črty (např. B. Jansa, J. Kopecký, J. Kořenský, K. A. Vinařický, B. Zákresková) a články z české historie, zeměpisu a národopisu, jimiž se uplatnili V. Hanka, V. D. Lambl, J. V. Nikolau, A. V. Šembera, V. Štulc, K. Tieftrunk, J. S. Tomíček, K. A. Vinařický, K. V. Zap, V. Zelený, F. Zoubek a se soubory zajímavých českých jazykových skupin (synonym, podobně znějících slov apod.) A. J. Vrtátko. Články z české historie měly výraznou vlasteneckou tendenci, v některých ročnících se uplatňovala i zřetelná slovanská orientace.

LITERATURA: J. Dolenský: České časopisy pro mládež, Beseda učitelská 1890, s. 665; V. Brožová: Povídka v pedagogickém časopisu, sb. Povídka, román a periodický tisk v 19. a 20. století (2005).

ks

František Bohumír Štěpnička

* 13. 10. 1785 *Opatov* u Třebíče

† 26. 8. 1832 *Baden* (Rakousko)

Básník rozsáhlého, žánrově pestrého a klasicisticky orientovaného díla, staromilský odpůrce časomíry, pravopisných změn i preromantické poetiky; povídkář, překladatel, publicista a divadelní referent.

Pocházel z rolnické rodiny a měl zůstat v hospodářství. Vychodil triviální školu, dál se vzdělával jako samouk; 1801 získal stipendium na premonstrátském klášterním gymnáziu v Nové Říši; pro zdokonalení v němčině nejprve pobýval čtvrt roku v Dešné u Dačic, kde znovu chodil do venkovské školy, gymnazijní studia, při nichž se naučil také francouzsky, dokončil 1805. T. r. byl ve Vídni (ve školním vzdělávání tam nemohl pokračovat pro válečné události), 1806 na tzv. filozofii v Olomouci a 1807 ve Vídni, kde se potom stal bohoslovcem. Za napoleonských válek 1809 z Vídně odešel a na teologii se později už nevrátil, ale vstoupil na vídeňskou právnickou fakultu; po prvním roce využil možnosti externího studia a žil na rakouském venkově jako vychovatel, potom aktuár a správce statku v Heidersdorfu, nakonec byl asi půl roku zaměstnán u hrdebního soudu (snad na panství korutanského města Sankt Veit). Po zrušení soukromého studia práv se vrátil do Vídně (obnovené přátelství s tamními Čechy J. Drtinou, J. Hukalem a hudebníkem J. E. Doležálkem), přijal učitelské místo a po složení apelačních zkoušek se 1815 stal soudním úředníkem magistrátu, brzy nato konceptním praktikantem u c. k. dvorské komory; t. r. se oženil s dcerou vídeňského měšťana. Od 1816 působil v Praze jako protokolista, později jako aktuár a sekretář státní peněžní správy; v téže instituci byl jako asesor od 1825 zaměstnán v Brně a 1831 (kdy již delší dobu vážně stonal) jmenován komorním radou. Zemřel (den po své manželce) za léčebného pobytu v rakouských lázních Badenu a byl tam i pohřben.

S českou literaturou, hlavně s puchmajerovskou poezií, se Š. začal seznamovat po skončení gymnázia zásluhou opatovského kaplana, ve větší šíři poznal novou literární produkci díky Doležálkově knihovně ve Vídni. Kolem 1810 vznikaly jeho první původní básně a překlady z G. A. Bürgera, nejproduktivnější údobí měl za pražského pobytu. Orientoval se k starším příslušníkům české kultury (zvláště J. Nejedlý), zatímco básnické zjevy z mladší generace mu byly lidsky a umělecky zcela cizí. Ke konzervativcům patřil odporem proti reformování pravopisu a lpěním na sylabotónické prozódii (hlavní argumenty pro ni viděl ve „srovnalosti s panující mluvou národu“ a ve všeobecné oblibě přízvuchného verše u českých čtenářů). Proti časomíře vystupoval nejen pojednáními,

ale i básnickými satirami; pro časopis Dobroslav napsal stať Vidění a popsání přízvuku a časomíry, která nebyla otiskána (podle jedné pamětnické verze pro nevlíci cenzury, podle jiné na zásah Jungmannův). Š. básním se někdy dostávalo až nadneseně kladného ocenění (zejména od Š. Hněvkovského v Zlomech o českém básnictví a od J. Nejedlého v univerzitních přednáškách), zatímco mladí preromantikové (hlavně F. L. Čelakovský, V. Hanka a S. K. Macháček) se od jeho poezie distancovali jako od vývojově přežitě, prázdné, jazykově neobratné až neapné; satirou básnickou i prozaickou se s ní nejčastěji vyrovnával Čelakovský (mj. parodii Š. veršů v 3. části satiry Literatura krkonošská, Čechoslav 1824). Touto přehnaně nepřiznivou kritikou zkresen jako básník i jako člověk pak Š. vstoupil do literárního dějepisů o to snáze, že se jeho dílo nikdy nestalo předmětem důkladnějšího odborného zkoumání. – Š. přispíval do většiny dobových periodik a zejména básnickými překlady, povídkami, četbou pro mládež a publicistikou patřil mezi hlavní přispěvatele Čechoslava. Jeho poezie měla klasicistický charakter: opírala se především o stabilizované prvky puchmajerovské poetiky a vedla tento už zastaralý typ básně k výrazové nivelizaci. S vnějškovou veršovníkou rutinou usilovala o plynulost dikce, rozmanitost v strofice a metricce (nevyhýbajíc se ani jambickému verši), ale neřešila versifikační problémy puchmajerovské praxe (např. vztah mezi hranicí slova a stopy). Byla zánrově neobyčejně pestrá: obsahovala drobné i obsáhlejší básně přírodně popisné a erotické, epigramy, básnická posláná a listy, skladby didaktické, gnómičké, satirické, národně obranné, duchovní, reflexivní a příležitostné, elegie, ódy, allegorie, idyly, balady, romance, travestie, bajky, pověsti, pohádky, historické příběhy. Výpovědní jádro většiny této produkce tvořil fenomén českosti, který jednou vyplývá přímo z námětu (vlastenectví, zápas o práva národa a jazyka, slavná minulost, adorace významných osobností z národní kultury a z nejvyšších vrstev české společnosti), jindy je nepřímo navozován látkou nebo motivikou (historické události a postavy, česká mytologie, charakteristické prvky lidové a kramářské slovesnosti, příznačná národní a státní symbolika). Osobitou pozornost věnoval Š. epice zastoupené i rozsáhlejšími skladbami (*Vladislav, Čech, Kněžna Kaša a lovec Bivoj*, vše v Hlasu lyry české),

v nichž převládají české látky, ponejvíce prostředkované kronikami Hájkovou a Pelclovou. Po objevení RKZ si Š. epika osvojila jejich dikci podstatněji než poezie kteréhokoli soudobého básníka. Tímto rysem i větším důrazem na epiku a českost vybočil Š. z puchmajerovského úzu, stejně jako gramatickými (hláskosloví, tvarosloví) a lexikálními (složená adjektiva) osobitostmi, bohatším nuancováním v přírodních popisech a občasným vyznačováním spojitosti tvorby s událostmi autorova života (s dobovými vývojově progredientními tendencemi byl Š. v souladu též sběratelstvím lidových písní a místních pověstí). – Po příchodu do Prahy začal svou básnickou produkci shrnovat do rozměrné sbírky *Hlas lyry české*, vydávané vlastním nákladem. Po 3. svazku edici přerušil, když 1818 vyšly Počátkové českého básnictví, prosazující v české poezii časomíru, a pokračoval v ní až po pěti letech 2. dílem, který je uvozen pojednáním *Připomenutí strany prozódie těchto básní*. Š. překladatelství se vztahuje hlavně k antickým literaturám (travestie 142 veršů z 1. zpěvu Homérovy Iliady podle německého překladu F. L. Stolberga, Theokritovy idyly, lyrika G. V. Catulla). Jako prozaik uveřejňoval časopisecky anekdotické, vzdělávací a mravoučné příběhy (některé s orientálními, biblickými nebo antickými látkami), ojediněle i překlady (W. Irving), dále cestopisné črty, idylická vyprávění a podobenství. Pro mládež psal výchovné povídky; z chystaného obšírnějšího spisu *Příklady poučné a výstražné pro mládež* vyšla jen malá část časopisecky. V jeho publicistice, která se mj. zabývala významem českých škol a četby a podávala filozofické výklady slov a pojmů, tvořily (v Čechoslavu do 1825) souvislou linii referáty o pražském českém divadle; posuzoval je hlavně z hlediska národně obranných potřeb a jazykových kvalit (významné divadelní události a osobnosti mimoto zpodoboval básněmi).

PŘÍSPĚVKY in: C. k. pražské privilegované noviny (1818–19); Kramériusovy c. k. vlastenské noviny (1818–20); ČČM (1828; posmrtně 1835, 1837); Čechoslav (1820–25; 1820 satiry proti časomíře); Dobroslov (1821); Poutník slovanský (1826–27, travestie Iliady); Pražské noviny (1818); Prvotiny pěkných umění (Videň 1817); Přítel mládeže (1824–25); Rozličnosti Pražských novin (dub.); Rozmanitosti (1818–19); – posmrtně: Čes. lid (1914); ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch); Světozor (1870). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie*: Hlas lyry české 1, 2 (1817–18, 1823). ■

LITERATURA: Š. Hněvkovský in Zlomky o českém básnictví zvláště pak o prozódii (1820); Život F. B. Š. popsán od něho samého, ČČM 1835, s. 174; F. Schulz: Česká balada a romance (o Š. básních Kněžna Kaša a lovec Bivoj, Kolovrat), Osvěta 1877, s. 383, 465; A. B.: Upomínka na F. B. Š., Koleda 1880, s. 317, 333; A. Rybička: K životopisu Š. (dodatek k předchozímu, charakteristika rukopisu statí Vidění a popsání přízvuku a časomíry), Koleda 1880, s. 384; K. Adámek: Příspěvek k dějinám naší literární kritiky (s přetiskem tří Š. satirických bajek z Čechoslava 1820), tamtéž, s. 445; F. Menčík: Epigramy F. L. Čelakovského (lit. spory se Š.), Světozor 21, 1886/87, s. 262; F. Šilhavý: F. B. Š., ČMM 1894, s. 119, 232, 318; J. Král: K činnosti Jungmannově v prozodickém sporu, LF 1894, s. 34, 176 a 1895, s. 63 → O prozódii české 1 (1923); F. Pátek: Nerudova Dědova mísa (též povídka Š. s touto látkou v Čechoslavu 1820), ČMF 13, 1926/27, s. 172; Ant. Procházka: K baladě Š. Hněvkovského Vnislav a Běla (též její parafráze od Š. s tit. Marek a Bětka), ČMF 15, 1928/29, s. 208; -btk- (V. Brtník): Vliv Ariostův a Wielandův... (poznámka k předchozímu), Zvon 29, 1928/29, s. 672; A. Skála: F. B. Š., buditel západomoravský, Od Horácka k Podýjí 10, 1932/33, s. 9 a pokr.; bs (B. Slavík): F. B. Š., LidN 26. 8. 1942.

mo

Matěj Václav Šteyer

* 13. 2. 1630 *Praha*

† 7. 9. 1692 *Praha*

Jezuitský kazatel a misionář; autor pravopisné příručky a postily, pořadatel kancionálu, překladatel a vydavatel bible a náboženskovzdělávacích prací; zakladatel vydavatelské nadace Dědictví sv. Václava.

Psal se a byl psán i Stayer, Steyer, Steier, Štajer, Štejer, Šteyr, Štýr, Štyr. – Narodil se (snad jako jediný syn) v zámožné pražské rodině (otec pekař v Soukenické ul. na Novém Městě). 1647 vstoupil do jezuitského řádu, filozofická a teologická studia absolvoval v Praze, Olomouci a v Jindř. Hradci, poslední řádové sliby (chudoby a poslušnosti) složil 1665. Vyučoval 11 let na nižších řádových školách a 14 let na vyšších humanitních řádových studiích (gramatické a rétorické třídy), horlivě se věnoval i pastorační činnosti. Katechetizoval a kázal v Praze a okolí, po jistou dobu byl i nedělním a svátečním kazatelem v blíže neurčeném pražském kostele (snad sv. Petra a Pavla na Vyšehradě) a kazatelem v jezuitské rezidenci na poutním místě Svatá Hora u Příbrami; žil

asketickým životem, zvláštní pozornost věnoval mládeži a službě nemocným. Při misionářské práci neničil staré bratrské a utrakvistické knihy, ale vyměňoval je za katolické. Vědom si nedostatku českých knih pro lidové čtenáře, založil 1669 Dědictví svatováclavské (nepřetržitě působilo do 1790) a složil v jeho prospěch základní vklad. Péčí tohoto podniku byla vydávána česká nábožensky výchovná literatura; nejvýznamnějším edičním činem byla tzv. Svatováclavská bible, na jejímž českém překladu se na příkaz arcibiskupů M. F. Sobka z Bilenberka a J. F. z Valdštejna podílel s J. Konstancem a J. Barnerem i Š. Zemřel údajně na infarkt nad překladem starozákonní knihy Job.

Š. literární činnost vycházela především ze záměru jezuitské rekatolizační misie nábožensky vzdělávat širší lidové vrstvy v jazyce jim srozumitelném. Byl k ní dobře filologicky disponován: vydal starší gramatiku J. Drachovského a sám sestavil přehlednou pravopisnou příručku ve formě otázek žáka a odpovědí učitele *Výborně dobrý způsob jak se má dobře po česku psáti neb tisknouti* (zvaná Žáček, podle veršovaného prologu oslovujícího žáky); nepokrytě v ní navazoval na reformační jazykovou praxi odkazem na zásady překladatelů Kralické bible i celkovou strukturaci výkladu. O oblíbenosti práce svědčí jak odkazy v dílech kazatelů (D. I. Nitsch) a gramatiků (V. Jandyt) 17.–18. století, tak její opakovaná vydání (1730, přetisk z 1781, který obstaral sběratel a milovník staročeské literatury Jan rytíř z Neuberka). Souborem kázání *Postila katolická na dvě částky rozdělená, Nedělní a Sváteční aneb Vejkřádkové na evangelia...* (věnovaným arcibiskupovi J. F. z Valdštejna) chtěl Š. sestavit pravověrnou příručku, kterou by mohli užívat duchovní správci i prostí čtenáři. Na počátku každého evangelia podávala text příslušné perikopy a poté Š. výklad zabývající se přístupnou formou mezilidskými vztahy, etickými otázkami společenskými a teologickými, bojem proti pověrám a zvlášť pozorné výchovou dětí. Tato nejoblíbenější a až do konce 18. století přetiskovaná česká postila, jazykově kultivovaná, ale slohově tradiční, vzdálená baroknímu konceptualismu, využívá hojně patristickou (sv. Jeroným, Řehoř, Augustin), historickou (J. Dubravius, V. Hájek z Libočan aj.) a moralistní literaturu (Š. Lomnický z Budče). Vydátně čerpá také ze soudobých kazatel-

ských příruček, zejména z díla Concionator historicus bavorského jezuita M. Pexenfeldera. Nejrozsáhlejší Š. pořadatelské dílo *Kancionál český...*, reagující na domnělý úpadek duchovního zpěvu v Čechách, byl určen k soukromé i chrámové pobožnosti jednotlivců, farních společenství a literátských bratrstev. Byl vybaven Š. předmluvou pojednávající o duchovním zpěvu, rozdělen do tří dílů, kombinujících obvyklé hledisko tematické spřízněnosti písní a běhu liturgického roku, a doplněn přílohou *Rejstřík neb Poznámání podle abecedy všech písní*. Kritériem výběru výhradně jednohlasých písní byla vedle katechetické a misionářské funkce i estetická působivost; proto Š. do kancionálu zařadil nejen překlady latinských hymnů a liturgického oficia, staré české skladby z doby románské a gotické, skladby katolických autorů (F. Bridel, J. Hlohovský, J. Rozenplut ze Švarcenbachu, V. Š. Scipio-Berlička, A. Michna z Otradovic), ale i upravené písně a parafráze bratrských (J. Blahoslav, Lukáš Pražský, M. Michalec, žalmy přebásněné J. Strejcem), utrakvistických (K. Bosák, V. Miřínský) a luteránských autorů, mnohdy i s původními nápěvy. Š. sám pravděpodobně také skládal kancionálové písně, určit však jednoznačně jeho autorství je obtížné. Mimořádný význam díla pro další vývoj českého duchovního zpěvu dokazuje pět opravovaných vydání do konce 18. století, rozšířených na více než tisíc písní (některé se provozují při církevních obřadech dodnes). Rozsáhlá byla Š. činnost překladatelská: s J. Konstancem se podílel na redakci a překladu Nového zákona a s J. Barnerem na překladu Starého zákona Svatováclavské bible. Největší část bible přeložil zřejmě Š., za jehož života vyšel Druhý díl Biblí totižto Nový zákon..., jím připravený starozákonní svazek Biblí česká to jest Svaté písmo... (od knihy Genesis po knihu Kazatel) vyšel až po jeho smrti; i v tomto případě překladatelé vědomě navazovali na odkaz Kralické bible. Š. autorský vklad lze nejspíše hledat v exegetických komentářích po jednotlivých kapitolách Nového zákona; soustředěvaly se převážně na věcné vysvětlivky, v menší míře na polemiky se spornými výklady především luteránského původu. Adaptačními překlady z latiny a němčiny, doplněnými někdy přejímkami z českých děl (např. z Obory panenské... od březnického faráře T. I. Placalia) zpřístupnil také díla legendistická (*Zrcadlo svaté aneb Životové světic*

milých božích..., dedikováno dobrodítelkyni Dědictví svatováclavského Beatrici Benigně ze Šternberka), hagiografická a historická s patriotickou tematikou (Balbínova Přepodivná matka svatohorská...) a řadu nábožensky vzdělavatelných titulů (Dům věčnosti... od J. Malobického, Ctihodného pátera Ludvika de Ponte... Rozjímání...). Snad přímo z italštiny převedl a mnoha exemplary doplnil G. B. Manniho Věčný pekelný žalář..., vzrušivou imaginací svérázně navazující na středověkou tradici tzv. visio (zjevení záhrobního světa). Lze předpokládat, že sám připravil k vydání některé tituly Dědictví svatováclavského z 1670–92.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Jeden z téhož Tovaryšstva; KMWS., Mat. St., M. S., M. S. T. J. ■ KNIŽNĚ. *Převodní práce*: Výborně dobrý způsob jak se má dobře po česku psátí neb tisknouti. Vytažený z České biblí... (1668); Postila katolická na dvě částky rozdělená, Nedělní a Sváteční aneb Vejkladové na evangelia... (1691, an.; v dalších vyd. od 1695 uváděn autor). – *Překlady*: Druhý díl Biblí totižto Nový zakon podle starého obecného latinského textu od samospasitelné římské katolické církve schváleného... (1677, s J. Konstancem); – posmrtně: Biblí česká to jest Svaté písmo podle starožitného a obecného latinského od všeobecné církve svaté římské potvrzeného a užívaného přeložení... (1715, s J. Barnerem). – *Adaptované překlady*: (B. Balbín:) Přepodivná matka svatohorská Maria v zázracích a milostech svých na Hoře svaté nad městem Příbrami (Litomyšl 1666); Ctihodného pátera Ludvika de Ponte z Tovaryšstva pána Ježíše Rozjímání neb Mysli-modliteb o nejpřednějších tajemstvích víry naší života a umučení pána našeho Ježíše Krista a Nejsvětější panny Marie i některých s nimi spoluvěckých svatých... 1–5 (1668–75, s J. Konstancem); (G. B. Manni:) Věčný pekelný žalář aneb Hrozné pekelné muky. Obrazy a příklady v jazyku vlaském... vypodobněné a nyní v nově na česko přeložené, ale přidáním jiných... rozšířené (1676); Zrcadlo svaté aneb Životové světic milých božích po třech na každý měsíc přes celý rok rozdělení a... z rozličných kněh vybraní... (1678); J. Malobický: Dům věčnosti, v latinském jazyku nedávno vydaný..., nyní pak na česko přeložený (1681); Instructio acatholici, to jest Vynaučení nekatolíka aneb Přátelské rozmlouvání mezi nekatolíkem a katolíkem o jediné pravé víře (1691; stručnější vyd. Litomyšl 1688). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: (J. Drachovský:) Grammatica Boëmica in quinque libros divisa, a quondam patre Societatis Jesu... in gratiam tironum Boemicae linguae composita (Olomouc 1660); Zdravý pramen prejtící se k životu věčnému aneb Pobožný způsob přípravy k šťastné smrti nemocným a umírajícím k užívání velmi prospěšný a užitečný (1678); V. Lebeda z Bedrštorfu: Knížka obsahující v sobě kratičké poznamenání zámků,

hradův, měst, tvrzí a jiných sídel v tomto slavném Království českém ležících... (1682); Kancionál český více než osm set a padesáte písní na všechny přes celý rok slavnosti, neděle a zasvěcené svátky (1683; rozšíř. vyd. s tit. ...více než devět set písní... 1687; posmrtně 1697, s tit. ...do tisíc písní... 1712, 1727, 1764). ■ EDICE: Die St.-Wenzels-Bibel – Svatováclavská bible. Biblia Slavica 1, d. 4 (Paderborn 2001, ed. H. Rothe a K. Scholz; faksimile s komentáři J. Bílého, M. Kopeckého, J. Vintra, H. Kuchařové a P. Pokorného); Žáček (2001, ed. D. Nečas; podp. M. V. Štejer); G. B. Manni: Věčný pekelný žalář (2002, ed. M. Valášek, A. Wildová Tosi). – *Výbory, ukázky*: Proslav ze staré mluvnice, Škola a život 1861, s. 36 (úvod z knihy Výborně dobrý způsob...); Důležitost zpěvů pobožných, in J. Jireček: Antologie z literatury české doby střední (2. vyd. 1869, z předmluvy ke Kancionálu českému...); Písně o nestálosti tohoto světa, Lumír 59, 1932/33, s. 16 (z Kancionálu českého..., ed. J. Vašica); in Z. Kalista: Z legend českého baroka (1934, ze spisu Zrcadlo svaté...: Život sv. Agaty, Život a mučednictví svaté panny Teodory a Didyma vojáka, Život svaté panny Ludgardy, Život svaté panny Rozalie, Život svaté Anasztazie mučednice); in ant. Písně o posledních věcech člověka (1934; znovu 1944, z Kancionálu českého..., ed. J. Vašica); in ant. České baroko (1941, Krátká zpráva o svatém životě Arnošta, prvního arcibiskupa pražského, z překladu Přepodivná matka svatohorská Maria... a písně z Kancionálu českého..., ed. Z. Kalista); in ant. Růže, kterouž smrt zavřela (1970, písně z Kancionálu českého..., ed. Z. Tichá); in Bible svatováclavská (1991, pouze evangelia, ed. M. Kopecký); in ant. Malý svět jest člověk (1995, ukázky z kázání a dvě exemplá z Postily katolické..., úryvky z překladů Přepodivná matka svatohorská Maria... a Věčný pekelný žalář..., ed. M. Sládek); in ant. Vítr jest život člověka (2000, ukázka z kázání z Postily katolické..., ed. M. Sládek). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček in Rukověť 2 (1876, s. 265); C. Sommervogel in Bibliothèque de la Compagnie de Jésus 7 (Brusel 1896); Knihopis č. 943, 1111, 2083, 3382–85, 4682, 4741, 5159–60, 14 270–77, 15 935–50. ■ LITERATURA: B. Balbín in Bohemia docta 2 (1778, s. 417, ed. K. R. Ungar); F. M. Pelcl in Böhmische, mährische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten... (1786, s. 72); J. J. (Jireček): Dědictví sv. Václava, in Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury (Viedeň 1860, s. 19) + in Hymnologia Bohemica (1878, s. 37); F. Menčík: Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých..., ČČM 1883, s. 396; H. Hrubý in České postily (1901, s. 230); Z. Nejedlý in Dějiny předhusitského zpěvu (1904, s. 249, o nápěvu písně Buoh všemohúci); J. N. Sedlák: Dějiny Dědictví sv. Václava, Časopis katol. duchovenstva 1901, s. 38 a pokr. (s ed. závěti Marie Š. a zakládací listiny); J. Vašica: Jezuité pobělohroští a česká řeč, Akord 4, 1930/31, s. 429 + Tři kapitoly o českém literárním baroku, Řád 1933, s. 212 + K otázkám barokního písem-

nictví, Řád 1937, s. 209 → České literární baroko (1938); Z. Kalista in ant. České baroko (1941, s. 346); J. Vašica: Z české hymnologie, Akord 10, 1942/43, s. 142 → Eseje a studie ze starší české literatury (2001); J. Merell: Od Bible svatováclavské k současným katolickým překladům bible, in Bible v českých zemích od nejstarších dob do současnosti (1956, s. 54); K. Palas in K problematice krajové pololidové literatury 18. století (1964); M. Kopecký: K české barokní homiletice, sb. O barokní kultuře (1968, s. 70); Z. Tichá in ant. Růže, kterouž smrt zavřela (1970); J. Jelínek in Nástin dějin vyučování českému jazyku v letech 1774–1918 (1972, s. 60); Z. Tichá in Česká poezie 17. a 18. století (1974, s. 84); J. Sehnal: Písň Adama Michny z Otradovic..., Hudební věda 1975, s. 3; A. Škarka: Kapitoly z české hymnologie, in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); J. Vintr: Geneze textu české barokní bible Svatováclavské, LF 1988, s. 13 + Jazyk české barokní bible Svatováclavské, Wiener slavistisches Jahrbuch 38, 1992, s. 197; M. Kopecký: Vlastenectví V. Š., sb. Rozhlasová univerzita Svobodné Evropy 2 (1994); V. Černý: Generační periodizace českého baroka, sb. Česká literatura doby baroka, sb. Lit. archiv 24, 1994, s. 25 → Až do předsíně nebes (1994, s. 297); J. Pleskot: Kacíři českého baroka. Ke vztahům české domácí a emigrantské inteligence v době pobělohorské, ČLit 1994, s. 341; J. Vintr: Komentáře v české barokní bibli Svatováclavské, LF 1994, s. 87 + Die barocke Sankt-Wenzel-Bibel in der tschechischen Übersetzungs- und Kulturtradition, sb. The Bible in Cultural Context (Brno 1994, s. 41); J. K. Kroupa: M. W. Steyer v zrcadle Catalogi triennales 2, LF 1994, s. 316; M. Sládek in ant. Malý svět jest člověk (1995, s. 18); D. Nečas: Š. Žáček (diplom. práce, Filoz. fakulta UK 1996); J. Vintr: Bible Svatováclavská, in V. Kyas aj.: České bible v dějinách národního písemnictví (1997, s. 211) + České gramatické myšlení v 17. století, Wiener slavistisches Jahrbuch 1997, s. 219; J. Malura in J. J. Božan: Slaviček rájský (1999); M. Kopecký in Nic stálého přítomného (1999, s. 50); A. Stich, M. Svatoš in M. V. Š.: Žáček (2001); ● ref. Žáček (nové vyd.): P. Kosek, Tvar 2002, č. 13; O. Koupil, LF 2002, s. 310; S. M. Newerla, Wiener slavistisches Jahrbuch 2002, s. 296 ●; A. Bočková: Dobový překlad Balbínova díla Diva montis sancti, sb. Balbínovská miscellanea (2002); M. Janečková: Ke slovní zásobě Š. překladu Balbínova spisu Diva montis sancti, tamtéž; A. Wildová Tosi: Barokní představa pekla očima tří jezuitů v Čechách, Itálii a Španělsku, sb. Baroko v Itálii – Baroko v Čechách (2003); ● ref. ed. překl. G. B. Manni: J. Linka, ČLit 2003, s. 86; M. Škarpová, Studia Comeniana et historica 2003, č. 69–70, s. 282; T. Havelka, Acta Comeniana 2003, s. 337 ●; I. Dobíášová: Prostor pekla a nebe ve Věčném peklém žaláři, sb. Krajina a dům, vzdálenost a blízkost, nahore a dole (2005); M. Škarpová: Šteyerův Kancionál český – návrh českého hymnografické-

ho kánonu (rkp. disertace, Filoz. fakulta Masarykovy univerzity v Brně 2006). – Viz též hesla *Svatováclavská bible*, *Dědictví svatého Václava a Kancionál*.

vpb

Štílfriid viz Bruncvík

Tomáš ze Štítného

* asi 1331–35 Štítné u Žirovnice

† 1401–09 Praha

Autor českých a překladatel latinských teologických spisů.

Psal se též Tomáš nebo Tóma Štítný (ze Š.). – Narodil se na tvrzi Štítné u Žirovnice jako potomek zchudlé větve panského rodu Benešoviců. Studoval na pražské univerzitě, na níž pravděpodobně vstoupil brzy po jejím založení (tj. po 1348), nedosáhl však žádné akademické hodnosti a vrátil se na rodný statek. Ve venkovském ústraní (odkud zřejmě zajížděl do Prahy, vyhledávaje styky s významnými teology, jako byl V. Raňkův z Ježova, jemuž dával revidovat své práce) začal pro své děti překládat a psát traktáty o náboženských otázkách. 1381 statek pronajal a přestěhoval se do Prahy, aby se mohl zcela věnovat literární činnosti.

Š. své překlady i vlastní spisy pořádal do větších souborů. Pokládáme-li tyto soubory, jejichž některé části se šířily také samostatně, za základní bibliografické jednotky, známe dnes zčásti bezpečně, zčásti hypoteticky 11 děl Š. (označujeme je názvy, které vytvořila novodobá věda jednak podle jejich obsahu, jednak podle rukopisů, v nichž jsou dochovány): 1. Před 1376 vznikly první překlady Š. (Pseudo-Augustina, Davida Augustana, Huga a Sancto Victore), dochované v pozdějším opisu, který je znám pod názvem Sborník vyšehradský. 2. 1376 Š. sestavil šest vlastních traktátů do souboru označovaného jako *Knížky šestery o obecných věcech křesťanských* (tzv. *Sborník klementinský*); po 1389 jej rozšířil (toto přepracované znění se dochovalo v pozdějším opisu, tzv. *Sborníku Vávrově*). 3. Pravděpodobně ještě za pobytu na Štítném vznikla první, nedochovaná verze *Řečí besedních*, soustavného výkladu o Bohu, stvoření, člověku, spáse a mravnosti (přepracovaná verze, dochovaná v pozdním opisu, po-

cházi asi z let 1389–1401). 4. Asi 1392 sestavil z přeložených i vlastních kázání („řečí“) *Řeči nedělní a sváteční*. 5. Někdy po 1391 uspořádal na přání své dcery Anežky výbor ze Zjevení (Revelationes) švédské mystičky sv. Brigity. 6. Kolem 1400 uspořádal z vlastních prací a překladů, starších i nových, svůj nejrozsáhlejší sborník, tzv. *Knihy naučení křesťanského* (nejúplněji je zachován v tzv. *Sborníku muzejním*, částečně ve *Sborníku jezuitském a sázavském*). 7. Pro dceru Anežku z něho pořídil výběr rozšířený o nové překlady i vlastní práce, tzv. *Sborník opatovický*. Hypoteticky se Š. připisují ještě další literární práce: 8. Knížky o hře šachové, překlad alegorického traktátu o lidské společnosti od Jakuba de Cessolis, 9. *Život sv. Alžběty*, 10. překlad duchovního románu Barlaam a Josafat a 11. překlad zapsané v tzv. Sborníku Václava z Poříčie (ne-li všechny, alespoň některé). – Š. výslovně rozlišoval překlady a své vlastní práce. Z nich jsou nejsoustavnějším dílem *Řeči besední*: Š. v nich formou rozhovoru s dětmi (dětí se ptají, otec odpovídá) zpracoval téměř úplný souhrn středověké teologie podle běžného scholastického rozdělení; hlavními prameny, jichž při tom použil, byla díla Bernarda z Clairvaux, Huga a Sancto Victore, H. Susa, dále traktát *De conflictu vitiorum et virtutum* (O bojování hřiechův s šlechtetnostmi), připisovaný ve středověku neprávem sv. Augustinovi, a anonymní mystický spis *Malogranatum*, jenž vznikl kolem poloviny 14. století v Čechách. Š. je v dějinách českého teologického myšlení první laik, jenž psal o teologických otázkách; byl také první, kdo o nich psal v národním jazyce. K překladatelské a spisovatelské činnosti ho přivedly vzpomínky na Milíčova kázání. Její popularizační ráz, autorův smysl pro eschatologii, jeho důraz na časté přijímání a kladné hodnocení mystiky stavějí Š. do blízkosti milíčovského reformního hnutí. Sám však svými překlady ani vlastními spisy o reformu církve neusiloval. Zasazoval se o popularizaci uznaného církevního učení a bez výhrad uznával církevní autoritu. Nejvlastnější význam jeho díla je však v dějinách literatury: jako první český spisovatel, který vystoupil z anonymity do plného světla historie, autor česky psané teologické prózy Š. svými překlady a spisy významně přispěl k vytvoření odborného názvosloví, je tvůrcem jasného, výrazného, osobitě propracovaného výkladového, prozaického stylu.

EDICE: 1. Sborník vyšehradský 1, 2 (1. Úvod a text, 1960, ed. F. Ryšánek; 2. Slovník, 1969, ed. F. Ryšánek a J. Daňhelka); 2. Knížky šestery o obecných věcech křesťanských (1852, ed. K. J. Erben); 3. Besední řeči (1897, ed. M. Hattala; opravy: V. Lacina, Listy filologické 1899, s. 212 a pokr., K. I. Černý, tamtéž 1906, s. 258); Řeči besední (1992, ed. M. Nedvědová); 4. Řeči nedělní a sváteční. Spisy T. ze Š. 2 (1929, ed. J. Straka); (5. Zjevení sv. Brigity viz in *Ukázky*); 6. Knihy naučení křesťanského (1873, ed. A. J. Vrtátka; opravy: K. Černý, Listy filologické 1888, s. 114 a pokr.); (7. Sborník opatovický viz in *Ukázky*); 8. Knížky o hře šachové (1879, ed. F. Menčík); Knížky o hře šachové, Listy filologické 1902, s. 255 a pokr. (ed. F. Menčík); Knížky o hře šachové a jiné (1956, ed. F. Šimek); 9. Život svaté Alžběty (2006, ed. J. Kolář); 10. Barlaam a Josafat (1946, ed. F. Šimek, srov. ref. A. Škarky, Listy filologické 1947, s. 295 + ČMM 1948, s. 162; 2. recenze textu in Knížky o hře šachové a jiné, 1956, ed. F. Šimek); (11. Sborník Václava z Poříčie viz in *Ukázky*). – *Ukázky in*: ČČM 1841, s. 317 (ed. J. Stárek; Sborník opatovický); Výbor z literatury české 1 (1845; Řeči besední, Knihy šestery, Řeči nedělní a sváteční, Sborník vyšehradský, Sborník Václava z Poříčie); ČČM 1885, s. 394 (ed. J. Annenkov; Řeči besední); Listy filologické 1886, s. 426 (ed. J. Hanuš; Zjevení sv. Brigity); 9. výr. zpráva 2. českého státního gymnázia v Brně za škol. rok 1909/10 (ed. S. Souček; Řeči besední, kap. 6–13); Knížky o hospodáři, o hospodyně a o čeledi (1929, ed. V. Foch; traktát z Knížek šesterých); Počátky staročeské mystiky (1948, ed. J. Menšík; traktát O sedmi vstupních, Třetí řeč o sv. Pavlu, Zjevení sv. Brigity; opravy: F. Ryšánek, Listy filologické 1951, s. 190); Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, ed. B. Havránek a J. Hrabák s jinými; Sborník vyšehradský, Knížky šestery, Řeči besední, Řeči nedělní a sváteční, Zjevení sv. Brigity, Sborník muzejní, tj. Knihy naučení křesťanského, Sborník opatovický, Knížky o hře šachové, Barlaam a Josafat, Sborník Václava z Poříčie, dále dosud netištěná verze traktátu Knížky o smrti mládence bujného, obsaženého v Knížkách šesterých, a ukázka ze Sborníku Vávrova, tj. přeprac. Knížek šesterých); T. ze Š.: Knížky o hře šachové a jiné (kromě Knížek o hře šachové a 2. recenze Barlaama a Josafata obsahuje ukázky ze Sborníku sázavského, tj. přeprac. Knih naučení křesťanského, a z Řeči nedělních a svátečních). – *Překlady do nové češtiny*: Řeči besední (1901, přel. F. Stejskal); Knížky šestery o obecných věcech křesťanských. Předmluva a knížky prvé (Stará Říše 1937, přel. J. Florian); in ant. Próza z doby Karla IV. (1938, ed. J. Vilikovský; Zjevení sv. Brigity); O lásce (1940, přel. L. Čudová a M. Novotná; kap. O milosti z Knih šesterých). ■

BIBLIOGRAFIE (in: J. Jireček: *Rukověť 2* (1876); J. Gebauer: *O životě a spisích T. ze Š. Spisy T. ze Š. 1. Prolegomena* (1923); Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, s. 682, ed. B. Havrá-

nek a J. Hrabák s jinými); J. Tříška: Studie a prameny k rétorice a k univerzitní literatuře (1972, s. 105); P. Spunar: Repertorium auctorum Bohemorum pro vectum idearum post universitatem Pragensem conditam illustrans 1 (Vratislav 1985). ■ LITERATURA: I. J. Hanuš: Rozbor filozofie T. ze Š. dle rukopisu Řečí besedních (1852); J. Wenzig: Studien über Ritter Thomas von Š. (Lipsko 1856; čes. s tit. T. ze Š. vůbec a jeho „myšlenky o Bohu“ zvláště a T. ze Š. a spis jeho O andělích a lidech, 4. a 5. roční zpráva české vyšší reálné školy v Praze... 1855 a 1856); J. Vinohorský: Stanovisko T. ze Š., mudrce (Hradec Král. 1867); J. Durdík: Tóma ze Š., praotec filozofie české (1879); S. Souček: Studie štítenské (1909); J. Gebauer: O životě a spisích T. ze Š. Spisy T. ze Š. 1. Prolegomena (1923, ed. J. Vodehnal; s přehledem literatury do 1899); J. Jančík: T. ze Š., učitel života (1940); sb. T. Š. ze Š. o 600 let později (Žirovnice 2001). ■ J. Dobrovský in Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur (1792; přeprac. vyd. 1818 s tit. Geschichte der böhmischen Sprache und ältern Literatur); F. Palacký: České obyčeje a mravy za věku Karla IV. Výpisky z knih pana T. ze Š., ČČM 1838, s. 3; F. L. Čelakovský: O některých knihách obsahu nábožného, sb. Rozbor staročeské literatury 1 (1842, s. 143); J. Jungmann: T. ze Š. na Zásmuku a Chotěnicích Knihy naučení křesťanského, tamtéž (s. 194) + T. Š. Rozmluvy nábožné, sb. Rozbor staročeské literatury 2 (1845, s. 3) + (an.) in Výbor z literatury české 1 (1845, s. 635); J. Čupr: Tómy ze Š. význam ve filozofii, ČČM 1847, s. 249; K. J. Erben in ed. T. ze Š.: Knížky šestery o obecných věcech křesťanských (1852) → Dílo K. J. Erbeny 2 (1939); J. Vinohorský: Slovo o scholastických zásadách T. ze Š. a jeho povaze, Jahresbericht des k. k. Gymnasiums zu Königgrätz, 1856, s. 3; J. Jireček: Š. traktát o korábu Noemově, Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury (Viedeň) 1, 1860, s. 30 + Řečí nedělní a sváteční, ČČM 1861, s. 171; J. Dastich: Rozbor filozofických náhledů Tómy ze Š. o pojmu krásy a o poměru víry k rozumu, Abhandlungen KBGW 5/12, 1861/62, s. 149 (i sep.); V. V. Tomek: Zpráva o Anežce, dceři T. ze Š., ČČM 1864, s. 58; I. J. Hanuš: 1. Die hl. Brigitta, 2. Thomas, Ritter von Š., 3. Die Handschriften, Sitzungsberichte KBGW 1867/2, s. 41; K. Tieftrunk: T. ze Š., Osvěta 1874, s. 715 + Poměr spisů Š. tiskem vydaných ke všem traktátům jeho potud nalezeným a srovnávání dvou obsahem podobných spisů Š. Knížky šestery o obecných věcech křesťanských a Knihy naučení křesťanského mezi sebou, Sitzungsberichte KBGW 1874, s. 3 (zpráva o přednášce); J. Gebauer: Některé stránky jazyka štítenského, LF 1874, s. 252 + O vazbě přechodníkové v jazyce štítenském, LF 1875, s. 126; J. Jireček: O nově objeveném rukopise Řečí nedělních a svátečních Tómy ze Š., Sitzungsberichte KBGW 1877, s. 43; W. Nehring: Ein Blatt aus Thomas von Š.: Rozmluvy duše s svědomím, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1877, s. 189; A. Sedláček: O rodu, erbu a vládkém živobytí pana Tůmy ze Š., ČČM 1878, s. 404

a pokr.; F. Menčík: Über ein böhmisches „Schachzabelbuch“, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1879, s. 653; T. Vodička: Kritické a exegetické poznámky k staročeskému textu Kniežek o šaších, Program c. k. vyššího gymnázia slovanského v Olomouci 1884, s. 3 + O Olomouckém rukopise Š. překladi Zjevení sv. Brigity, tamtéž 1885, s. 9; J. Anněnkov: Výpisky z Pařížského rukopisu spisů Š. a Chelčického, ČČM 1885, s. 394; R. Soukup: O rukopise Š. jindřichohradeckém se zvláštním zřetelem k rodinným poměrům a povaze spisovatelově, Program c. k. reálného a vyššího gymnázia v Chrudimi za škol. rok 1886, s. 3; J. Hanuš: Zjevení sv. Brigity v literatuře české, LF 1886, s. 141 a pokr.; K. Černý: Příspěvky ke kritice a výkladu Tómy ze Š. Kniha naučení křesťanského, LF 1888, s. 114 a pokr. (k tomu LF 1898, s. 259); V. Lacina: Budyšínský rukopis Š. Řečí besedních, LF 1899, s. 212 a pokr.; J. Gebauer: Několik slov o Š. ..., LF 1900, s. 101 → Stati literárnědějepisné 1 (1941); J. Soukup: Staročeské výroční obyčeje, slavnosti, pověry, čary a zábavy prostonárodní ve spisech T. ze Š., Výr. zpráva c. k. české reálky v Plzni za škol. rok 1901/02, s. 3, ... 1902/03, s. 3; F. Stejskal: Jsou Řečí besední T. Š. v Rukopise pařížském recenzí první?, České muzeum filologické 1902, s. 83; F. Ryšánek: Š. překlady z Richarda a Sancto Victore, LF 1903, s. 199; V. Flajšhans: Paběrky rukopisné. 4. Nová Štítniana, Věstník ČAVU 1904, s. 56; K. I. Černý: O změněném pořádku kapitol ve Š. Řečech besedních, LF 1906, s. 258; J. Ertl: Filozofické prvky v teologii T. ze Š., Muzeum 1907, s. 56 a pokr.; J. Straka: Š. Řečí nedělní a sváteční, LF 1908, s. 35 a pokr., 1909, s. 35 a pokr. a 1910, s. 99 a pokr.; F. Ryšánek: Přirovnání světa ke knihám u Š., LF 1909, s. 447; S. Souček: Vztahy Š. ke krásnu, 9. výr. zpráva druhého českého státního gymnázia v Brně za škol. rok 1909/10, s. 28 (i sep.; k tomu F. Ryšánek, LF 1911, s. 310 a pokr.) + Ještě o přirovnání světa ke knize u Š., ČČM 1910, s. 159; F. Ryšánek: Příspěvky ku poznání pramenů spisů T. Š., Sborník filologický 1910, s. 75 + Některé prameny ke Š. Řečem besedním, LF 1910, s. 123; S. Souček: K redukci Š. Řečí besedních na prameny, ČČM 1910, s. 372; V. Chaloupecký: Š. a Chelčický, ČČM 1914, s. 72; V. Novotný in Náboženské hnutí české ve 14. a 15. století 1 (b. d., 1915); J. Hronek: Hugo a Sancto Victore předlohou Řečí besedních T. ze Š., Časopis katol. duchovenstva 1915, s. 713 + Estetické prvky u Š., tamtéž 1916, s. 260; H. Venišová: T. ze Š. jako učitel a vychovatel, Pedagogické rozhledy 1918, s. 180; J. Menšík: Poměr Albertova Ráje duše k Š., ČČM 1918, s. 20 a pokr.; F. Trávníček: K štítenskému traktátu O bojování hříechův s šlechtetnostmi, ČČM 1919, s. 209 a 1920, s. 9 + K traktátu o sedmi hlavních hříších v Pařížském rukopise Řečí besedních, Z dějin české literatury. Sborník statí věnovaný Jaroslavu Vlčkovi k šedesátinám... (1920); S. Souček: ref. J. Gebauer: O životě a spisích T. ze Š., Naše věda 5, 1922/23, s. 131; F. M. Barboš: Kdy se narodil a zemřel T. ze Š., ČNM 1923,

s. 273; J. Straka: K staročeské literatuře náboženské, LF 1924, s. 135; K. Juda: T. ze Š. (b. d., 1925); S. Souček: Traktát Š. O moudrosti, Sborník prací věnovaných prof. dr. Janu Máchalovi k 70. narozeninám (1925, i sep.) + Ke spisovatelským začátkům Š., sb. Od pravěku k dnešku 1. K 60. narozeninám Josefa Pekaře (1930); F. Ryšánek: Strahovské zlomky štítenské. List Pelagiův Demetriadě v překladu T. Š., SFFUKo Bratislava 7, 1930, č. 56 (s ed. zlomku); B. Havránek in Vývoj spisovného jazyka českého, Českosl. vlastivěda, ř. 2. Spisovný jazyk český a slovenský (1936); D. Tschizewskij: Wesen und Aufgaben der tschechoslowakischen Philosophiegeschichte, Slavische Rundschau 1936, s. 13 a pokr.; J. Jančík: Předloha některých traktátů T. ze Š., Hlídko 1939, s. 79 a pokr.; M. Bartoš: Š. a osudy homiliáře v českých zemích, Reformační sborník 8, 1941/46, s. 58; F. Ryšánek: Pramen sborníku t. ř. Ráje duše, Čes. časopis filologický 2, 1943/44, s. 68; F. M. Bartoš: K životopisu Š., tamtéž 3, 1944/45, s. 72 a pokr.; J. Menšík: Neznámý pramen Š., Naše věda 1944, s. 1 + K problémům štítenského bádání, ČMF 1946, s. 84 (zpráva o přednášce); F. Šimek: Legendu o Barlaamovi a Jozafatovi přeložil do staré češtiny T. ze Š., LF 1946, s. 79 (k tomu pozn. Redakce, LF 1947, s. 295); F. Ryšánek: Příspěvek ke kritice staročeských textů, LF 1951, s. 190 (o ed. J. Menšíka); D. Tschizewskij in Aus zwei Welten (Haag 1956); F. Ryšánek in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, s. 682, ed. B. Havránek a J. Hrabák s jinými); J. Straka: Ani kratší úprava staročeské legendy o Barlaamovi a Jozafatovi není prací T. ze Š., V. Kyas: K poslednímu spisu T. Š., obojí sb. Rodné zemi (1958); J. Daňhelka: T. Š., Zeitschrift für Slawistik (Berlín) 1959, s. 219; F. Ryšánek in ed. Sborník vyšehradský 1 (1960); A. Císařová-Kolářová: Brigita Švédská a její knihy užitečné o zjeveních, Křesťanská revue 1963, s. 227; J. Pražák: K rukopisnému dochování staročeského románu Barlaam a Jozafat, LF 1964, s. 86; Jan Skutil: T. Š. Quellenverzeichnis und Kritik der bisherigen Editionen des Klassikers der alttschechischen Literatur, Zeitschrift für Slawistik (Berlín) 1965, s. 277; M. Šváb in Prology a epilogy v české předhusitské literatuře (1966); Jos. Skutil: Pokus o datování knížek o šaších, literárně archivní příspěvky (1969, napsáno ve 20. letech); V. Kyas: Dvě evangelní perikopy u Š., LF 1971, s. 263; A. Vidmanová: Die mittelalterliche Gesellschaft im Lichte des Schachspiels, Miscellanea mediaevalia (Kolín n. R.) 12/1, 1979, s. 323; N. Rejchrtová: Dětská otázka v husitství, ČsČH 1980, s. 53; A. Molnár in Pohyb teologického myšlení. Přehledné dějiny dogmatu (1982); Jan Skutil: S. Souček – badatel o Š. a o Komenském, sb. Kapitoly z dějin české literární historiografie. Václavkova Olomouc 1987 (1989); V. Kyas: Š. překlad Athanasijského vyznání, LF 1989, s. 41; M. Nedvěďová in ed. T. ze Š.: Řeči besední (1992); H. S. Schmidtberger in Die Verehrung der heiligen Elisabeth in Böhmen und Mähren bis zum Ende des Mittelalters (Marburg 1992);

J. Straka: Přeložil vskutku legendu o Barlaamovi a Jozafatovi T. ze Š.?, sb. Z kralické tvrže 18, 1991/92 (1993), s. 4 (napsáno po 1950) + Námitky proti přisuzování staročeských knížek o šaších T. ze Š., tamtéž, s. 20 (napsáno před 1956) + Knížky o šaších nejsou prací T. ze Š., tamtéž 19, 1993, s. 3 (napsáno 1956); ● ref. ed. Řeči besední: A. Stich, LitN 1993, č. 10 → Jazyko- věda – věc veřejná (2004); J. Chotovinská, NŘ 1993, č. 5 ●; J. Kolár: Český život sv. Alběty Durynské a T. ze Š., Mediaevalia historica Bohemica 1995, s. 221; E. Petřů: Pojetí krásy u T. ze Š. a sv. Tomáše Akvinského, ČLit 1996, s. 557; P. Rychterová: Žena a manželství v díle T. ze Š., Mediaevalia historica Bohemica 1999, s. 95 + Kirchenkritische Visionen der hl. Birgitta von Schweden und ihre Übersetzung von Thomas von Š., Pater familias. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Ivana Hlaváčka (2002, s. 357) + in Die Offenbarungen der heiligen Birgitta von Schweden (Kolín n. R. 2004); J. Kolár in ed. Život svatě Alžběty (2006).

jl

Josef Štolba

* 3. 5. 1846 *Hradec Králové*

† 12. 5. 1930 *Praha*

Autor veseloher, frašek a dramat, povídek, humoresek a cestopisů, překladatel z francouzštiny, španělštiny a angličtiny, publicista.

Třetí syn státního úředníka. 1847 se rodina přestěhovala do Prahy, kam byl otec přeložen, 1850 do Plzně, kde Š. 1852 zahájil školní docházku. 1855 se rodina vrátila do Prahy (otec se stal adjunktem, později ředitelem pomocných úřadů při pražském místodržitelství), kde Š. navštěvoval hlavní školu u sv. Jakuba na Starém Městě. Od 1857 studoval na Akademickém gymnáziu (mat. 1865). Od dětství se věnoval loutkovému, později školnímu divadlu. V době středoškolských studií založil se spolužáky (J. Čelakovským, I. Klicperou a J. V. Sládkem, účastnil se i S. Čech z Novoměstského gymnázia) vlastenecký spolek Oreb. Vydávali psané časopisy Lípa a Přehled (beletrie), Kritika, Vesmír (věda) a Satanáš (humor), po rozpadnutí spolku časopis Ruch (1865–66). 1865–69 studoval Š. práva a věnoval se veřejnému životu a literatuře. Byl aktivním členem Akademického čtenářského spolku, od 1868 Literárního odboru Umělecké besedy (ve výboru od 1878) a Svatoboru, kde později pracoval ve výboru až do konce 20. let. Po absolvování práv byl vychovatelem v rodině hraběte A. Kounice

(1870–72), s níž podnikl cestu do Německa a Belgie a samostatně navštívil Londýn. Po návratu se připravoval na rigorózum, 1873 však práci přerušil a vydal se s hrabětem A. Desfours-Walderodem a V. Bečvářem na cestu po Karibiku, Mexiku a Severní Americe. 1874 byl promován na doktora práv, 1875 se oženil. Po absolvování soudní praxe pracoval jako koncipient v advokátní kanceláři, pak se stal samostatným notářem v Nechanicích (1879–90), odkud o prázdninách konal cesty do Skandinávie (1881 a 1889 s J. Kořenským). V Nechanicích ho navštěvovala řada literátů a umělců, kromě Kořenského především J. Zeyer a A. Chittussi, J. Vrchlický, A. Jirásek, A. Stašek, E. Jelínek, P. Albieri, K. Pippich, L. Quis, B. Košut, V. Náprstek, E. Holub aj. 1890–1911 byl Š. notářem v Pardubicích, pak žil v Praze, kde už praxi neprovozoval. 1890 byl zvolen dopisujícím, 1892 mimořádným členem ČAVU. Od 1902 pracoval v Nakl. družstvu Máje. Poslední tři léta života byl těžce nemocen (arterioskleróza). Zemřel ve svém bytě na Vinohradech. Po pietním aktu ve Vinohradském divadle byl pohřben žehem.

Š. debut koncem 60. let (povídka *Ze života vojenského* v *Ruchu*) a dvě hry uvedené v Aréně na hradbách (*A přece!*, *Krejčí a švec*) předznamenaly žánrově celé jeho další dílo. Intenzivně se věnoval především tvorbě lokálních frašek a veselohr, v nichž bystře, vtípně, v dramatické výstavbě obratně podal kritiku vad společenského života na maloměstě, který důvěrně poznal i díky svému povolání. S posměšným zacílením především na úpadek mravů maloměstské honorace, zbohatlíků a úředníků ironizoval jejich prospěchářské intriky, hamiznost či zjištěné jednání (*Bratranec*, *Maloměstští diplomati*, *Křivé cesty*, *Za šlechtickým erbem* aj.), občas a zpravidla poněkud schematicky stavěný do kontrastu s nesobeckými a přímými postoji kladných postav, obvykle nemajetných inteligentů (*Jenom ne písemně!*, *Vodní družstvo*), nebo karikoval jejich rodinné poměry (pokryteckou výchovu, námluvy určované šosáckými předsudky a diktátem jmění, manželské trampoty, erotické spády atp.), jež obvykle komplikoval záměnami osob a konfrontoval s podvodem (*Únos*, *Tak je to na tom světě!*, *Na letním bytě*, *Mořská panna*, *Její systém*, *Staré hříchy*, *Zlatá rybka* aj.). Smysl pro drobnokresbu jadrných postav, zachycení typického prostředí a situační zápletky i zřejmá

snaha nezatěžovat děj postihováním psychologických motivací zživotňují a zpřístupňují i hry bez pevné dějové linie. Na přelomu století byl považován za mistra veselohry, byl nejhranějším dramatikem a ovlivnil vývoj českého realistického dramatu. Několik vážných dramat (*Závěť*, *Zloděj*, *Peníze*, *Po letech*) podávajících ponurý obraz bídy a zoufalství ústících do zločinu a tragického rozuzlení se vyznačuje spíš drastickým naturalismem a moralizováním než dramatickostí. Sociální drama *Matčino dílo*, reflektující sílící třídní uvědomování dělníků a končící dohodou mezi dělníky a zaměstnavatelem o podílu na zisku, bylo cenzurou zakázáno a Š. se na protest jako dramatik na řadu let odmlčel. Po 1900 byla jeho invence již vyčerpána, takže jeho nová dramata jen variovala kdysi originální situace a motivy (*Ach ta láska*, *Zločin v horské boudě* aj.). Š. prozaická tvorba (*Humoresky*, z nichž většina byla zdramatizována, i opakovaně, jinými autory), povídky většinou pochmurného obsahu (*Osud?*, *Novely*, *Z dramat života*) se přizpůsobovala dobové konvenční produkci. Autorovo cestování poskytovalo látku ke knize *Americké povídky* a k fejetonům a cestopisům, ve své době oblíbeným (*Klepy z cest*, *Za oceánem*, *Na skandinávském severu*), psaným lehkým, barvitým, impresionistickým způsobem. Cenným dokladem o kulturním a společenském životě druhé poloviny 19. století jsou Š. vzpomínky (*Divadelní paběrky*, *Z mých pamětí*). Příležitostně se Š. věnoval publicistice (psal i o hudbě a výtvarném umění).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: dr. Pepé, dr. Pepé Jobek, J. Hradecký, Jobek, Jocassius, Š. Jozip; J. Š., (J. Š.), <J. Š.>. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach ČAVU; Beseďdy lidu (1899); Budečská zahrada (1883); sb. Čechy 4. Polabí (1887, s J. V. Práškem); Čes. včela (1878–79); Čes. slovo (1928); Divadelní list Máje; Hlas národa (1886, 1902, příl. Nedělní listy); Humorist listy (od 1882); Jitřenka; Kniha (1896); Koleda (1877); Květy (1870–72); Květy (1879–85, 1899, 1905); Lumír (1873–85, 1903); Máj (1902–12); Matiční kalendář na r. 1885; Mor. orlice (Brno 1900); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1871–82, 1899); Nár. noviny; Osvěta (1874, 1883–86, 1916); Paleček (1872–74); Palečkův Salonní kalendář na r. 1885; sb. Pamětní list slavnostního sjezdu švesokolského v Praze (1887); Ruch (1868, debut); Světozor (1870–72, 1882–86); Světozor (1915, 1930); Švanda dudák (1886–88); Topičův sborník (1921); Venkov (1912); alm. Vzpomínáme Vás... (1913); sb. Založení Národního divadla r. 1868 (1918); Zlatá Praha (1884–96, 1902, 1915); Zvon

(1918–19, 1925). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie*: Krejčí a švec (D 1870, prem. 1869); Bratranec (D b. d., 1870, prem. 1869); Spiknutí v Podmazově (D 1871, prem. 1870); Únos (D 1872, prem. 1870); Zapovězené ovoce (D 1872, prem. 1871; 1920 přeprac. vyd.); Klepy z cest (PP 1872); Tak je to na tom světě! (D 1873, prem. 1870); Matčino dílo (D 1873, prem. 1876); Humoresky (PP 1875; 1919 přeprac. a rozšíř. vyd.); Za oceánem. 1. V Západní Indii, 2. V Mexiku, 3. V Severní Americe (cestopis, 1874, 1875, 1876; 1920 první dva svazky společně s tit. Ze Západní Indie a Mexika); Jenom ne písemně! (D 1876, prem. 1870); Tvrdé palice (libreto k opeře A. Dvořáka, 1882, prem. 1881); Americké povídky (b. d., 1882; 1892 P Prales samost.); Osud? (P b. d., 1882); Na skandinávském severu (cestopis, b. d., 1883); Novely 1 (1885); Vodní družstvo (D 1887, prem. 1886); All right (D 1888, prem. 1887); Maloměstští diplomati (D 1888, i prem.; 1910 a 1921 přeprac. vyd.); Závěť (D 1889, i prem.; 1906 přeprac. vyd.); Za polární kruh (cestopis, 1890); Křivé cesty (D 1891, i prem.); Peníze (D 1895, i prem.); Žloděj (D 1896, i prem.); Mezi umělci (D 1896, i prem.); Na půdě moří urvané (cestopis, 1896); Na letním bytě (D 1899, prem. 1898); Mořská panna (D 1901, i prem.); Divadelní paběrky (vzpomínky, 1902, s K. Šípem a V. Štechem → Z mých pamětí); Z dramata života (PP b. d., 1904); Pro nic za nic (P b. d., 1904); Její systém (D b. d., 1905, i prem.); Z mých pamětí 1, 2 (b. d., 1906, 1907); Za šlechtickým erbem (D b. d., 1909, i prem.); 1744 (D 1909, i prem., s D K. Maška Poutník); Ach, ta láska (D b. d., 1911, i prem.); Staré hříchy (D b. d., 1913, i prem.); Zlatá rybka (D b. d., 1918, prem. 1917); Ze slunných koutů Evropy (cestopis, 1918); Zločin v horské boudě (D 1920, prem. 1921); Po letech (D 1924, prem. 1892); O tom velkém boji se ženami (D 1925, prem. 1877). – *Překlady*: F. Caballero: Justa a Rufina (b. d., 1873); Korunní princ Rudolf Rakouský (R. Habsburský): Cesta po zemích východních (1884); T. a J. M. Mortonové: Není vše zlato, co se třpytí (1891). – *Souborné vydání*: Dramatická díla J. Š. (nakl. F. Šimáček, 1891–99, 8 sv.). ■ **SCÉNICKY.** *Hry*: A přece! (1869); Pro a proti (1870). – *Překlady*: K. Görlitz: Tři páry střeviců čili Každý má své (1872, dle A. Berly, pseud. Š. Jozip); J. Estébanez: Nové drama (1877); J. F. A. Bayard, Dumanoir (Ph. F. Pinel): První souboj vévody z Richelieu (1885). ■ **KORESPONDENCE**: in A. Pražák: Vrchlický v dopisech (J. Vrchlickému z 1897; 1955, s. 432); an.: Neznámé dopisy (A. Chittussimu z 1889), Výtvarné umění 1955, s. 470. ■ **REDIGOVANÉ časopisy**: Paleček (1872–75, s A. V. Nevšimalem, s přestávkou); *knižnice*: Bibliotéka operních a opeřních textův (1872–73), Divadelní svět (1872–76), Divadelní knihovna Máje (1902–26), Knihovna lidových divadel (1908–20). ■

BIBLIOGRAFIE: K. Nosovský: J. Š., Lit. rozhledy 14, 1929/30, s. 259. ■ **LITERATURA**: an.: ref. insc. A přece!, Květy 1869, s. 111; ● ref. Krejčí a švec: Δ (J. Neruda), NL 6. 8. 1869 → České divadlo 4 (1958,

s. 69); V. G. (Guth), Pokrok 6. 8. 1869; +, Čes. Thalia 1869, s. 124 ●; ● ref. Bratranec: J. N. (Neruda), NL 6. 10. 1869 → České divadlo 4 (1958, s. 84); V. G. (Guth), Pokrok 6. 10. 1869 ●; ● ref. Jenom ne písemně!: an., NL 29. 4. 1870; V. G. (Guth), Pokrok 30. 4. 1870; an., Světozor 1870, s. 143; +, Čes. Thalia 1870, s. 66 ●; ● ref. Únos: an., NL 16. 6. 1870; V. G. (Guth), Pokrok 17. 6. 1870 ●; ● ref. Spiknutí v Podmazově: an., NL 28. 6. 1870; V. G. (Guth), Pokrok 29. 6. 1870 ●; ● ref. Tak jest to na tom světě!: V. G. (Guth), Pokrok 12. 11. 1870; F. Zákřejs, Osvěta 1873, s. 160 ●; ● ref. Zapovězené ovoce: J. N. (Neruda), NL 11. 12. 1871 → České divadlo 4 (1958, s. 201); V. G. (Guth), Pokrok 16. 12. 1871; D. (J. Durdík), Světozor 1872, s. 7; V. Vlček, Osvěta 1872, s. 474 ●; ● ref. Klepy z cest: an., Světozor 1872, s. 619; F. Zákřejs, Osvěta 1873, s. 156 ●; ● ref. Matčino dílo: F. Zákřejs, Osvěta 1873, s. 474; an., NL 12. 6. 1874 ●; ● ref. Za oceánem: an., Světozor 1874, s. 488 (1. d.); an., NL 13. 9. 1876 (3. d.) ●; ● ref. O tom velkém boji se ženami: an., Pokrok 11. 8. 1877; an., NL 12. 8. 1877; an., Světozor 1877, s. 395 ●; V. J. Novotný: ref. Tvrdé palice, Divadelní listy 1882, s. 105; ● ref. Osud?: F. V. Vykoukal, Květy 1882, sv. 2, s. 624; Š. Jelínková, Lit. obzor 1, 1882/83, s. 48; F. Bílý, Osvěta 1883, s. 281 ●; ● ref. Americké povídky: tš., Pokrok 22. 4. 1882; E. Miřiovský, Lumír 1882, s. 512; F. Schulz, Osvěta 1882, s. 374; K. Paul, Lit. obzor 1, 1882/83, s. 71 ●; ● ref. Na skandinávském severu: an., NL 2. 12. 1883; J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1883, s. 163; J. Kořenský, Květy 1883, sv. 2, s. 744; E. Miřiovský, Pokrok 19. 4. 1884 ●; J. N. (Neruda): J. Š., Humorist. listy 1884, s. 186 → Podobizny 2 (1952, s. 260); ● ref. Novely 1: E. Miřiovský, Zlatá Praha 1884, s. 616; B. Čermák, NL 7. 2. 1885; J. Penížek, Lit. listy 1885, s. 173; F. V. Vykoukal, Květy 1885, s. 249 ●; an.: JUDr. J. Š., Světozor 19. 1884/85, s. 507; ● ref. Vodní družstvo: J. V. (Vrchlický), Hlas národa 3. 12. 1886; š. (J. Kuffner), NL 3. 12. 1886; B. F. (Frida), Lumír 1886, s. 571 + Zlatá Praha 1887, s. 63; R. Růžička, Rozhledy lit. 1, 1886/87, s. 307; M. A. Š. (Šimáček), Světozor 21, 1886/87, s. 46; Nemo (K. B. Mádl), Ruch 1887, s. 15; F. Zákřejs, Osvěta 1887, s. 258 ●; ● ref. All right: an. (M. A. Šimáček), Světozor 21, 1886/87, s. 367; J. V. (Vrchlický), Hlas národa 29. 4. 1887; B. F. (Frida), Zlatá Praha 1887, s. 382 ●; ● ref. Maloměstští diplomati: M. A. Š. (Šimáček), Světozor 22, 1887/88, s. 335; Č. (L. Čech), Lit. listy 9, 1887/88, s. 183; J. V. (Vrchlický), Hlas národa 10. 4. 1888; J. L. (Ladecký), Čes. Thalia 1888, s. 112; B. F. (Frida), Zlatá Praha 1888, s. 334 ●; ● ref. Závěť: M. A. Š. (Šimáček), Světozor 23, 1888/89, s. 587; J. V. (Vrchlický), Hlas národa 23. 10. 1889; š. (J. Kuffner), NL 23. 10. 1889; J. L. (Ladecký), Čes. Thalia 1889, s. 390 a 403; A. Schulzová, Květy 1889, sv. 2, s. 749; α, Zlatá Praha 1889, s. 599; V. Vítězný, Lit. listy 11, 1889/90, s. 260 ●; ● ref. Křivé cesty: M. A. Š. (Šimáček), Světozor 25, 1890/91, s. 204; J. V. (Vrchlický), Hlas národa 8. 3. 1891; š. (J. Kuffner), NL 8. 3. 1891 ●; Z.-r.: ref. Za polární kruh, NL 21. 3. 1891; J. Vyhřídál: ref. Humoresky (další vyd.), Hlídky lit. 1893,

s. 163; ● ref. Peníze: F. X. Šalda, *Rozhledy* 4, 1894/95, s. 624 → KP 2 (1950); J. K. (Kvapil), *Zlatá Praha* 1895, s. 418; eč., *Lit. listy* 17, 1895/96, s. 8; J. Karásek, *Niva* 6, 1895/96, s. 157 ●; F. Zákřejs: ref. Peníze, *Mezi umělci*, *Zloděj*, *Osvěta* 1896, s. 1040; ● ref. *Zloděj*: š. (J. Kuffner), *NL* 22. 12. 1895; J. K. (Kvapil), *Zlatá Praha* 13, 1895/96, s. 82 ●; ● ref. Na půdě moři urvané: F. V. Vykoukal, *ČČM* 1897, s. 166; I. Hořica, *NL* 15. 5. 1897 ●; ● ref. Na letním bytě: Nemo (K. B. Mádl), *Zlatá Praha* 16, 1898/99, s. 418; F. Zákřejs, *Osvěta* 1899, s. 758 ●; ● ref. Mořská panna: A. Nečásek, *Lumír* 29, 1900/01, s. 231; r. (F. V. Krejčí), *PL* 6. 2. 1901; F. Zákřejs, *Osvěta* 1901, s. 274 ●; ● ref. Divadelní paběrky: R. J. Kronbauer, *Máj* 1, 1902/03, s. 209; J., *Přehled* 1, 1902/03, s. 634 ●; ● ref. Z dramati života: W. W., *LidN* 14. 12. 1904; -n-, *Máj* 3, 1904/05, s. 191 ●; ● ref. Její systém: ech. (V. Štech), *Máj* 3, 1904/05, s. 435; š. (J. Kuffner), *NL* 11. 3. 1905; r. (F. V. Krejčí), *PL* 11. 3. 1905; J. Ladecký, *Osvěta* 1905, s. 357 ●; cd.: ref. Matčino dílo (insc. v Brně), *LidN* 29. 3. 1905; ● k šedesátinám: V. Štech, *Máj* 4, 1905/06, s. 513; J. Květ, *tamtéž*, s. 516; R. J. Kronbauer, *tamtéž*, s. 519; an., *Zlatá Praha* 23, 1905/06, s. 359; ~~, *Zvon* 6, 1905/06, s. 528; V. Kol. (V. Červinka), *Zvon* 7, 1906/07, s. 223 ●; ● ref. Z mých pamětí: fs. (F. Sekanina), *Zvon* 7, 1906/07, s. 461; KA., *Zlatá Praha* 24, 1906/07, s. 389; J. Rowalski (A. Bačkovský), *Venkov* 30. 1. 1907 ●; ● ref. Za šlechtickým erbem: O. Theer, *Přehled* 7, 1908/09, s. 287; -or-, *Máj* 7, 1908/09, s. 206; K. Kamínek, *Lumír* 37, 1908/09, s. 496; Tristan. (S. V. Friedl), *Zvon* 9, 1908/09, s. 239; -jin-, *LidN* 3. 1. 1909; J. Hilbert, *Venkov* 3. 1. 1909 ●; K. (R. J. Kronbauer): ref. 1744, *Máj* 8, 1909/10, s. 149; ● ref. Ach ta láska: V. D. (Dyk), *Lumír* 39, 1910/11, s. 236; Dr. P. (D. Panýrek), *Máj* 9, 1910/11, s. 218; KMČ (K. M. Čapek chod), *Zvon* 11, 1910/11, s. 286 ●; ● ref. Staré hřchy: m., *PL* 11. 2. 1913; J. Hilbert, *Venkov* 12. 2. 1913; T. (V. Tille), *NL* 12. 12. 1913; Dr. P. (D. Panýrek), *Máj* 11, 1912/13, s. 265 ●; ● ref. Vodní družstvo (insc. v Nár. div.): O. Fischer, *Čes. revue* 9, 1915/16, s. 703; jv. (J. Vodák), *LidN* 14. 6. 1916 ●; ● k sedmdesátinám: -W. (A. Wenig), *Topičův sborník* 3, 1915/16, s. 377; -n-, *Zvon* 16, 1915/16, s. 447; an., *Zlatá Praha* 33, 1915/16, s. 370 a 382; an., *Venkov* 3. 5. 1916 ●; -t.: ref. Maloměstští diplomati (insc. ve Vinohradském divadle), *PL* 24. 12. 1916; ● ref. *Zlatá rybka*: J. H. (Hilbert), *Venkov* 13. 12. 1917; jv. (J. Vodák), *LidN* 14. 12. 1917; M. Majerová, *Ženský svět* 1917, s. 377 ●; ● ref. Ze slunných koutů Evropy: G. P. (Pallas), *Zlatá Praha* 35, 1917/18, s. 228; Kaz. (F. S. Procházka), *Zvon* 18, 1917/18, s. 165 ●; J. H. (Hilbert): ref. *Humoresky* (další vyd.), *PL* 13. 7. 1919; ● ref. *Zločin v horské boudě*: J. H. (Hilbert), *Venkov* 7. 6. 1921; -fert- (J. Seifert), *RP* 7. 6. 1921 ●; F. S. (Sekanina) in J. Š.: *O tom velkém boji se ženami* (1925); J. Borotínský (Zyka Borotínský): k budoucím osmdesátinám, *Venkov* 26. 11. 1925; ● k osmdesátinám: E. Konrád, *Cesta* 8, 1925/26, s. 467; V. Červinka, *Zvon* 26, 1925/26, s. 453; nč. (A. Nečásek), *Venkov* 11. 4. 1926 ●; ● nekrology: H. J. (Jelí-

nek), *Lumír* 56, 1929/30, s. 445; F. (K. Čapek), *LidN* 13. 5. 1930 → *O umění a kultuře* 3 (1986, s. 209); A. N. (Novák), *LidN* 13. 5. 1930; AMP. (A. M. Píša), *PL* 13. 5. 1930; Z. Schmoranz, *Venkov* 13. 5. 1930 ●; kd. (E. Konrád): *Za bozděchovským veteránem*, *LidN* 12. 5. 1940; J. Sajíc: J. Š., sb. *České umění dramatické* 1 (1941, s. 124); ● ke 100. výr. nar.: B. Houdková, *Škola a kultura* 1946, s. 86; L. Novák, *Divadlo* 1946, s. 22 ●; K. Rektorisová in J. Š.: *Na letním bytě* (1955); J. Rodr. Lovce situací, in *Příběhy z dalekých krajín* (1986, s. 280).

sm

Ladislav Štoll

* 26. 6. 1902 *Jablonec nad Nisou*

† 6. 1. 1981 *Praha*

Marxisticko-leninský publicista a literární kritik orientující se na problematiku české socialisticky zaměřené literatury a kultury; jeden z vůdčích teoretiků a propagátorů socialistickorealistické koncepce literatury a ideologický mluvčí komunistické kulturní politiky.

Syn sladovnického mistra, později nájemce zámeckého hostince na Malé Skále u Turnova. Reálku Š. vychodil v Turnově; po maturitě (1920) a absolvování jednoročního abiturientského obchodně-dopravního kursu při Obchodní akademii v Praze-Karlíně nastoupil 1921 zprvu do Eskomptní banky, koncem t. r. do Živnostenské banky, v níž působil až do 1931, s přestávkou 1922–24, kdy vykonával vojenskou službu u letectva (odtud inspirace a také tematika prvních Š. básní a fejetonů). Počátkem 1926 vstoupil do komunistické strany (dále KSČ), od 1925 přispíval do komunistického a levicového tisku verši, povídkami i fejetony, od 1928 se věnoval politické a ekonomické publicistice a literární kritice; 1928–30 působil v redakci časopisu *Signál*, po založení Levé fronty se účastnil jejích aktivit (od 1931 člen výboru), 1930–33 byl odpovědným redaktorem jejího orgánu *Levá fronta* a vydavatelem a odpovědným redaktorem jeho německé obdoby, měsíčníku *Linksfront*. Od 1930 jako mimořádný posluchač navštěvoval přednášky Z. Nejedlého a F. X. Šaldy na pražské filoz. fakultě. Za článek *Úředníci* (*Levá fronta* 1931), pojednávající kriticky o postavení úřednictva v době krize, byl 1931 z banky propuštěn a po kratší nezaměstnanosti nastoupil do Družstva Včela (jako jeho delegát se 1933 účastnil protifašistického kongresu v Paříži) a pracoval v re-

dakci družstevních periodik Včela (1932), Proletářský družstevník a Svět práce (obojí 1933). 1933–34 byl odpovědným redaktorem a vydavatelem Tvorby, 1934 se stal redaktorem kulturní rubriky Rudého práva a Rudého večerníku. Koncem t. r. byl vyslán do Moskvy s pověřením spolupracovat na překladech děl Marxových a Engelsových (většinou publikovaných až po 1945); podílel se na relacích českého vysílání moskevského rozhlasu, které vedl J. Fučík, 1935 se účastnil 7. kongresu Kominterny. Po návratu působil v redakcích Rudého práva (1937) a Tvorby (1937–38). V období druhé republiky spolupracoval s nakladatelstvím P. Prokopa (edice Lidová knihovna), 1939–45 byl zaměstnán jako úředník v podniku Maizena, a. s.; 1944 byl vyšetřován gestapem (po výsleších propuštěn). 1945 se podílel na vydání prvních poválečných čísel Rudého práva, poté krátce pracoval jako redaktor jeho zahraničněpolitické rubriky. 1946 byl zvolen členem Ústředního výboru KSČ (poté opětovně až do konce života), t. r. byl jmenován profesorem Vysoké školy politické a sociální, 1949 (po jejím přejmenování na Vysokou školu politických a hospodářských věd) jejím rektorem. 1952 se stal předsedou vládní komise pro vybudování ČSAV, současně působil jako náměstek ministra školství, 1953 jako ministr vysokých škol, 1954 jako ministr školství, t. r. byl zvolen poslancem Nár. shromáždění. 1955–56 zastával postavení ministra kultury, 1956–62 rektora Institutu společenských věd při ÚV KSČ. Na přelomu 50. a 60. let byl členem vedení Svazu českosl. spisovatelů a předsedou Výboru socialistické kultury. Spravoval též pozůstalosti S. K. Neumanna, Z. Nejedlého a J. Fučíka. 1962–68 (duben) působil jako ředitel Ústavu pro čes. literaturu ČSAV, poté znovu 1972–81 (v mezidobí krátkodobě pobýval v Moskvě a byl zaměstnán v Českosl.-sovětském institutu ČSAV). Po dubnu 1969 se zapojil aktivně do procesu tzv. normalizace (byl jedním z hlavních signatářů prohlášení společenskovědních pracovníků z března 1970 Naše cesta je leninismus).

Literárně se Š. začal projevovat počátkem 20. let časopisecky publikovanými básněmi s tematikou letectví, příznačnou i pro knižní soubor fejetonistických úvah *Člověk v aeroplánu* (zaměřených i obecněji, např. v motivu letce „jakožto sběratele nových lidských dojmů“). Pod vlivem proletářské poezie, zejména J. Wolkra, letecká tematika ustoupila námětům a motivům sociálním v básních i časopisecky

publikovaných povídkách; próza *Otrávený chléb* s motivy detektivně dobrodružnými a erotickými, kterou se uzavřela Š. beletristická činnost, využívá v pokleslé rovině inspiraci poetickou. Od konce 20. let se hlavní doménou Š. působnosti stala publicistika, v níž vystupoval jako důsledný obhájce kulturněpolitické linie bolševického křídla komunistické strany. Jeho metodologická orientace, na níž měly vliv studium a překlady Marxových a Engelsových prací a zvláště studium děl Leninových, určovala pojetí témat politických a ekonomických (např. stať *Politický smysl sokolství* sleduje historii hnutí v dobových politických a hospodářských souvislostech s důrazem na jeho třídní povahu) i uměleckých (stranickost v umění, umění a ideologie, vztah ke kulturní minulosti). Do diskuse o posláních komunistického umělce v buržoazní společnosti vstoupil 1931 kritikou Václavkovy knihy *Poezie* v rozpacích ve stati *Lidé v „laboratoři“* (s následnou Václavkovou sebekritikou), do polemiky o surrealismu (1934) studií *K sociologii romantismu*, v níž surrealismus vykládal jako další článek v řetězu romantické vzpoury proti odcizení člověka v měšťáckém světě (na okraj vydání stati 1964 ve výboru *Z bojů na levé frontě* konstatoval vlastní nedostatečně kritický postoj k subjektivistické linii surrealistických teorií a přecenění významu psychoanalýzy pro poznání tvůrčího procesu). Ve 2. polovině 30. let u něho převažovaly články politické s problematikou boje proti fašismu a polemiky s autory (především s F. Peroutkou, J. Slavíkem, F. Klátičem a J. Kodíčkem) odmítajícími dění v SSSR, též s knihou A. Gida *Návrat ze Sovětského svazu* (projev na debatním večeru v lednu 1937, recenze Neumannova *Anti-Gida*, předmluva k jeho vydání 1946). Jestliže v prvních poválečných letech je možné konstatovat jistou snahu o objektivnější výklad historických a ideologických jevů (např. vysokoškolské přednášky k dějinám politických ideologií, články o T. G. Masarykovi z 1946–47, nebyly také zařazeny do souboru *Umění a ideologický boj*), po 1948 je jeho literárněkritická, kulturněpolitická i organizační činnost zcela podřízena postulátům komunistické strany, jejímž oficiálním mluvčím a garantem na poli kulturním se stal. Na Sjezdu nár. kultury v referátu *Skutečností tváří v tvář* formuloval na pozadí kritiky buržoazní kultury hlavní principy socialistického umění (lidovost, návaznost na realistické tra-

dice, socialistický perspektivismus aj.). V přednášce *Třicet let bojů za českou socialistickou poezii*, jejímž ideologickým a politickým normativním postulátům byla oficiálně přisuzována platnost závazné direktivy pro spisovatelskou obec, podrobil ostré kritice moderní meziválečné umění, především „subjektivistickou“ linii poezie, reprezentovanou tvorbou F. Halase, a současně kanonizoval realistickou tradici poezie proletářské (J. Wolker) a ty tendence v díle avantgardních básníků (K. Biebl, V. Nezval), jež měly signalizovat předpokládané socialistickorealistické vyústění jejich tvorby. Těto koncepci zůstalo poplatno i pozdější přepracované vydání (s titulem *Básník a naděje*), v němž Š. i na základě obsáhlé kritické reakce zejména v průběhu 60. let, ojedinele i dříve (L. Kundera), ztlumil dobový politický slovník a příkré hodnocení F. Halase. V obecné rovině Š. zdůrazňoval kritéria umělecká, ve vlastní praxi uplatňoval především zřetel politicko-ideologické, zejména ve vztahu k „předpokládaným potřebám a cílům“ proponované socialistické literatury. Po 1956 ve vystoupeních na sjezdech a konferencích týkajících se kultury a umění patřil k hlavním kritikům „liberalistických“ tendencí v oblasti umělecké tvorby, kritiky a literární teorie. V knize *O tvar a strukturu v slovesném umění* reagoval na oživení strukturalismu v 60. letech. Na pozadí kritiky ruského formalismu, jak ji prostředkovaly spory mezi stoupenci formální metody a představiteli marxistické estetiky (A. V. Lunačarskij aj.), hodnotil český strukturalismus jako další článek v tradici „katedrového literárněvědného objektivismu“; zaměřil se zvláště na kritiku „světónázorových“ východisek strukturalismu a pojetí literárního díla jako svébytné struktury, jež ignoruje „celistvost“ uměleckého díla, tj. jeho ideologický náboj (kniha opět vyvolala rozsáhlou diskusi). V souboru *O modernismu a modernosti v umění* Š. polemizoval s tendencí vytvořit z pojmu moderní „novou, tradičním pojmům nadřazenou filozoficko-estetickou kategorii“ a odmítl vyzdvihování moderního umění (i abstrakce na poli výtvarném). K osobnosti F. Halase se vrátil ještě koncem 70. let v článku *K osudům básnických odkazů*, v němž odsoudil pokusy „zneužít“ básníkův odkaz k skrytým útokům proti komunistickému pojetí „humanismu“. V poslední knižní práci *Občan F. X. Šalda* se Š. soustředil především na interpretaci Šaldovy filozofické,

ideologické a občanské orientace, aby na takto redukováném půdorysu mohl shledávat ty aspekty metodologické (historičnost, dialektika), jež přiváděly Šaldu do blízkosti marxismu. – Vlastním Š. těžištěm je činnost kulturněpolitická, projevy, přednášky, polemiky a články publikované v novinách, časopisech a sbornících (často pod různými názvy a s menšími obměnami a vydané v několika souborech a výběrech). Š. je spolu s G. Fučíkovou editorem Spisů J. Fučíka a spoluautorem předmluv; předmluvami nebo doslovy doprovodil též další knihy (K. Konrada, M. Majerové, Z. Nejedlého, J. Taura aj.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: E. Leš, L. Bernard, Vítězslav Záhoř; eš, L. Š., lš, lš., l. š., -lš., L. Šl, Š. Š., š. š., -š., šl, V. ■ PRÍSPĚVKY in: sb. Antikomunizmus – vrah čelovečestva (1962); sb. Arnold Zweig (Berlín 1962); Beseda (1959); Bulharsko ve výstavbě (1963); sb. Cesta inteligence (1931, dub.); Čes. literatura (1967, 1972–81); Českosl. architekt (1959); sb. Českosl. literární kontext (Praha, Bratislava 1980); Českosl. novinář (1953); Českosl. rozhlas (1972); Českosl. výbor obránců míru (1955–57); sb. Čtyřicet let Rudého práva (1961); sb. Desátý sjezd KSČ (1954); sb. Děti ho mají rády (k šedesátinám J. V. Plevy, 1959); sb. Dík bojovníku. Soudruhu S. K. Neumannovi k sedmdesátinám... (1945); Doba (1934); sb. Dobrovoľce Urala (Sverdlovsk 1972); sb. Ein Buch des Gedenkens zum 50. Geburtstag (L. Fürnbergovi, Berlín 1958); Estetika (1965, 1976); Filozofický časopis (1960, 1981); sb. Für eine sozialistische Kultur (Praha 1959); sb. Gumanizmus i progress (Moskva 1964); Haló noviny (1934, 1938); Hlas revoluce (1950); sb. Chudožestvennyj metod i tvorčeskaja individualnosť pisatelja (Moskva 1964); sb. Ilja Erenburg (1951); sb. Innostrannaja literatura (Moskva 1959, 1965, 1970); sb. Julius Fučík, hrdina naší doby (1953); sb. Kádry ovládající techniku rozhodují vše (1954); sb. Kam kráčí lidstvo? (1962); Komsomolskaja pravda (Moskva 1970); Komunistická revue (1933); sb. KSČ a kultura 1–3 (1973); Kultura (1957–62); Kulturní tvorba (1967); Kulturní život (Bratislava 1953); Levá fronta (1930–33; 1930–31 stať Lidé v „laboratoři“); Lid. kultura (1938); Lid. kultura (1946); Lid. noviny (1948–51); Literaturnaja gazeta (Moskva 1959–66); Lit. měsíčník (1973–82); Lit. noviny (1952–66); Ludový denník (Bratislava 1934); sb. Marxisticko-leninskou ideovostí a stranickostí proti kosmopolitismu a objektivismu ve vědě (1952); Masses & Mainstream (New York 1949); sb. Materialistická dialektika a dnešní problémy naší socialistické výstavby (1958); Mír (1950–51); Mladá fronta (1949, 1952, 1977); Mladý svět (1970); Nár. divadlo (1954); Nár. listy (1923–24; 1923 básnický debut, pseud. E. Leš); Nár. osvobození (1925–27); sb. Náš Gorkij (1952); Nová

cesta (1953); Nová doba (1955); Nová mysl (1947–48, 1960–77); Nové slovo (Bratislava 1977); Novinář (1973, 1979–81); Novoje vremja (Moskva 1955); Nový život (1950, 1956); sb. O Zdeňku Nejedlém (1948); Obrana lidu (1956); Odborná škola (1949); sb. Odkaz Bedřicha Václavka stále živý (1973); sb. Ohlas článku J. V. Stalina O marxismu v jazykovědě na našich vysokých školách (1951); Ostravský kulturní měsíčník (1978); Otázky míru a socialismu (1958–62); Philologica Pragensia (1976); Pionýrská štafeta (1973); Pochodeň (Hradec Král. 1962); Práce (1956, 1971); Práce a zkušenosti Českosl. společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí (1959); Práce mladých (1953); Praha–Moskva (1981); Pravda (Bratislava 1953, 1960, 1973); Pravda (Moskva 1955); Pravda studentům (1947, dub.); Predvoj (Bratislava 1960); Program D; Proletářský družstevník (1933); Protokol ustavujícího sjezdu Svazu českosl. spisovatelů (1978); Předvoj (1949–50); Reflektor (1925–26); Rovnost (Brno 1928, 1933, 1938, 1964); Rudá zář (1934); Rudé právo (1926–38, 1945–80; 1947 články o T. G. Masarykovi); sb. Rudé právo 1939–1945 (1971); Rudý večerník (1934); Sborník slavnostních projevů ke stému výročí akademika Zdeňka Nejedlého (1978); Sborník Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci (1973); Sešity novináře (1973–79); Signál (1928–30); sb. Sjezd národní kultury 1948 (1948); sb. Sjezd socialistické kultury (1959); sb. Sovremennaja literaturnaja kritika evropejskich socialističeskich stran (Moskva 1975); sb. Spisovatelé Antonínu Zápotockému (1958); sb. Státní svátek 28. říjen (1946); sb. Strana a literatura (1981); Studentské noviny (1947); sb. Surrealismus v diskusi (1934, K sociologii romantismu); Svět práce (1933–34); Svět v obrazech (1946–47, 1959; 1946 články k výročí T. G. Masaryka); Svob. noviny (1948, 1960); Svob. slovo (1960); sb. Sympozium k 50. výročí fučíkovské Tvorby (1979); Tribuna (1975–78); sb. Třicet let československo-sovětské kulturní spolupráce (1979); Tvorba (1930–38, 1945–51, 1957–61, 1969–80; 1937 Případ André Gida, 1978 K osudům básnických odkazů); Učitel'ské noviny (Bratislava 1954); Učitel'ské noviny (1952–54, 1978); Új szó (Bratislava 1960); sb. Úkoly české a slovenské marxistické uměnovědy (1973); sb. Úkoly ČSM na školách 3. stupně a na vysokých školách (1953); sb. Umění a kritika (1961, ref. O umění moderním a modernistickém); sb. Umění a kritika (1980); sb. Uskutečňujeme usnesení 11. sjezdu KSČ (1958); sb. Václavka Olomouc 1963 (1965); Věla (1932); Večerní Praha (1956–60); Věstník ČSAV (1953, 1958–62, 1971); kat. Vladimír Linka (1977); Vlasta (1976, 1978); sb. Za prohloubení ideové a pedagogické práce našich škol (1954); Za trvalý mír a za lidovou demokracii (1954–55); sb. Za vysokou idejnost v literatuře i umění (Moskva 1963); Zaměstnanec v tisku (1955); sb. Zdeňku Nejedlému k 75. narozeninám (1953); Zeměd. noviny (1946); sb. Zur Frage des Fortschritts der Humanität (Berlín 1975). ■ KNIŽ-

NĚ. *Beletrie, práce literárněkritické a kulturněpolitické*: Člověk v aeroplánu (FF 1927); Otrávený chléb (P 1929); Politika a světový názor (přednáška, 1946; 1972 in Umění a ideologický boj 1); Zápas o nové české myšlení (úvahy a polemiky, 1947); Kulturní jednota a její program (referát, 1947, s referáty J. B. Kozáka a F. Kovárny); Skutečnosti tváří v tvář (referát, 1948; 1972 in Umění a ideologický boj 1); O socialistickou inteligenci (projev, 1949); Pavel Prokop (stať, 1950; 1974 in Socialismus a osobnosti); Třicet let bojů za českou socialistickou poezii (přednáška, 1950; 1975 přeprac. a rozšíř. vyd. s tit. Básník a naděje); Veliký člověk Maxim Gorkij (stať, 1951; 1974 in Socialismus a osobnosti); Kultura v boji za mír (projev, 1951, s projevem J. Mukařovského); Věda jde s lidem (projev, 1952, s projevem Z. Nejedlého; 1972 in Umění a ideologický boj 1); Za rozkvět vědy na našich vysokých školách (projev, 1953, s projevem L. Holubce); Literatura a kulturní revoluce (referát, 1959; 1972 in Umění a ideologický boj 1); Z bojů na levé frontě (statí a polemiky z 1929–43, 1964, ed. kolektiv Kabinetu B. Václavka vedený J. Dvořákem; rozšíř. vyd. 1977); O tvar a strukturu v slovesném umění (studie, 1966; přeprac. vyd. 1972); Umění a ideologický boj 1, 2 (statí a polemiky z 1945–59, 1959–71, 1972, ed. Š. Vlašín s dalšími; rozšíř. vyd. 1977); Socialismus a osobnosti (statí z 1945–71, 1974, ed. Š. Vlašín s dalšími); O modernismu a modernosti (statí, 1974 ← Umění a ideologický boj 1, 2, 1972); Občan F. X. Šalda (studie, 1977); – posmrtně: Z kulturních zápasů (vzpomínky, rozhovory, korespondence, 1986, ed. Š. Vlašín s dalšími). – *Překlady*: F. Engels: Vývoj socialismu od utopie k vědě (1932) + Ludvík Feuerbach a vyústění německé klasické filozofie (1946, za red. spolupráce G. Bareše); W. Pieck: Socialismus – budoucnost světa (1935); K. Marx: Námezdní práce a kapitál (1935) + Dopisy Kugelmanovi (1936) + Předmluva Ke kritice politické ekonomie (1946, za red. spolupráce F. Olivy, M. Svatošové, J. Procházky) + Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta (1946, za red. spolupráce J. Procházky, A. Klímy a M. Svatošové) + Mzda, cena a zisk (1946, za red. spolupráce F. Olivy) + Třídní boje ve Francii (1950) + Občanská válka ve Francii (1950, za red. spolupráce M. Svatošové) + Inaugurální adresa. Ustavující manifest Mezinárodního dělnického sdružení (1951) + Ke kritice politické ekonomie (1953, za red. spolupráce F. Olivy, M. Svatošové a J. Procházky); K. Marx, F. Engels: Manifest komunistické strany. Stanovy komunistů. Dějiny Svazu komunistů (1946, s A. A. Hochem) + O Irsku a Indii (1948, za red. spolupráce M. Svatošové) + Kritiky programů (1948, s P. Levitem a J. Bílým) + O historickém materialismu (1949, s J. Bílým) + Vybrané spisy ve dvou svazcích (1950); Karel Marx ve vzpomínkách svých přátel (1952, s J. Bílým); O velkém učiteli Karlu Marxovi. Vzpomínky (1953, s J. Procházkou a J. Tichým). – *Ostatní práce*: Politický smysl sokolství (studie, 1932); S čím začínáme hospodařit (1939, pseud. Vítězslav Záhoř); Partyzáni na Želez-

ných horách (podle vyprávění účastníka, 1945); Dějiny politických ideologií 1, 2 (skripta, b. d., 1946; též zkrác. vyd. s tit. K dějinám politických ideologií, b. d., 1946; upr. a rozšíř. vyd. s tit. Renesanční filozofie. Kapitoly z dějin filozofie 3, b. d., 1950; 1983 dopln. a upr. vyd. s tit. K dějinám politických ideologií v období renesance, ed. J. Dvořák, an.). – *Výbory*: Tvárou ku skutečnosti (Bratislava 1962, ed. M. Tomčík); Tvárou k nové skutečnosti (Bratislava 1982). ■ KORESPONDENCE: J. Dvořák: Z korespondence L. Š. Petru Bezručovi (z 1950–57), ČLit 1977, s. 349; in L. Š.: Z kulturních zápasů (P. Bezručovi z 1953–57, K. Bieblovi z 1949–51, J. Honzlůvi z 1950, M. Majerové z 1956 a 1962, J. Tauferovi z 1979, K. Teigovi z 1950, F. C. Weiskopfovi z 1950; 1986, ed. Š. Vlašín). ■ REDIGOVAL časopisy: Signál (1928–29, s jinými), Levá fronta (1930–33), Linksfront (1931–32), Svět práce (1933, střídavě s M. Krejcarovou, tj. Jesenskou, a J. Špalkem), Tvorba (1933 od č. 25 – 1934, 1945 č. 4–13); sborníky: Surrealismus v diskusi (1934, s K. Teigem), Chudožestvennyj metod i tvorčeskaja individualnost pisatelja (1964, s I. I. Anisimovem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Dílo Julia Fučíka (1947–63, 12 sv., s G. Fučíkovou). ■

BIBLIOGRAFIE: Bibliografie díla L. Š. (1974, ed. D. Kořínková, tj. Vlašínová); E. Macek: Doplněk bibliografie L. Š. za léta 1973–77, ČLit 1977, s. 345; J. O. Fischer: L. Š. (nekrolog s výběrovou bibliografií cizojazyčných překladů), Philologica Pragensia 1981, č. 2; E. Macek: Doplněk bibliografie L. Š. od roku 1977, in L. Š.: Z kulturních zápasů (1986). ■ LITERATURA: J. Heřtová: L. Š. (1986). ■ ● ref. Člověk v aeroplánu: an., LitN 1927, č. 12; K. Š. (Štorch), RA 3, 1927/28, s. 86; A. P., Signál 1, 1928/29, s. 63 ●; ● ref. Politický smysl sokolství: -x-, Dělnická osvěta 1932, s. 253; stb (S. Budín), RP 3. 7. 1932 ●; ● ref. Surrealismus v diskusi (Š. stať K sociologii romantismu): B. V. (Václavek), Středisko 4, 1933/34, s. 128 → Tvorba a společnost (1961); jv. (J. Vodák), Čes. slovo 25. 10. 1934 ●; V. Černý: Sovětská čistka, česká kocovina a leccos jiného, KM 1946, s. 346; K. Bednář: Šaldův meč a Š. špendlíček, KM 1946, s. 392; ● ref. Zápas o nové české myšlení: M. Rudolf, RP 13. 5. 1947; -vbk- (V. Běhounek), Práce 20. 7. 1947 ●; I. Skála: ref. Skutečnosti tváří v tvář, RP 15. 8. 1948 → Kontinuita (1980, s. 73); ● ref. Třicet let bojů za českou socialistickou poezii: J. Hrabák, SaS 1950, s. 191; A. Mráz, Kulturní život (Bratislava) 1950, č. 12; S. Nikolskij, Tvorba 1951, s. 1148 ← Slavjane 1951, č. 7 ●; V. Doštal: Čtyři práce o J. Fučíkovi, NŽ 1951, s. 1094; ● k padesátinám: K. Konrád, LitN 1952, č. 21 → Perokresby (1953) a (upr.) Nevzpomínky (1963); J. Rybák, NŽ 1952, s. 803; M. Tomčík, Kulturní život (Bratislava) 1952, č. 26; an., RP 26. 6. 1952 ●; L. Kundera: Ještě ke Třicátým létům, LitN 1956, č. 22; -ph-: Viděl jsem Š. ..., Zpísník (New York) 1959, s. 7; Zk: 333 stříbrných křepelek... (k Š. referátu o kritice), tamtéž 1961, s. 13; ● k šedesátinám: Z. Mathauser, LitN 1962, č. 25; M. Tomčík, Plamen 1962, č. 6; an., SLit

(Bratislava) 1962, s. 378; V. Pekárek, Kultura 1962, č. 25 → Literatura a skutečnost (1962); K. Rosenbaum, Kulturní život (Bratislava) 1962, č. 26 ●; M. Tomčík in L. Š.: Tvárou ku skutečnosti (1962) + L. Š. v naší socialistické kultuře, ČLit 1962, s. 335; O. Sus: Královská lučavka dějin, HD 1963, s. 153; J. Brabec: Třináct let po Třiceti letech, LitN 1963, č. 24 (odpověď L. Š., tamtéž, č. 25); M. Tomčík in L. Š.: Z bojů na levé frontě (1964); ● ref. Z bojů na levé frontě: M. Blahynka, RP 25. 5. 1965; A. Jelínek, LitN 1965, č. 41; H. Hrzalová, Estetika 1965, s. 58; R. Pinz, ČLit 1965, s. 536; Š. Vlašín, Nová mysl 1965, s. 810 ●; ● ref. O tvar a strukturu v slovesném umění: Š. Vlašín, RP 9. 8. 1966; J. Kladiiva, Nová mysl 1966, č. 16; M. Šútovec, Kulturní život (Bratislava) 1966, č. 36; R. Kalivoda, LitN 1966, č. 37; J. Jirsa, Plamen 1966, č. 4; M. Lajčiak, Pravda (Bratislava) 16. 11. 1966; M. Klivar, Kulturní tvorba 1966, č. 38; A. Sychra, Estetika 1967, s. 152; J. Hájek, Plamen 1967, č. 4; O. Sus, ČLit 1967, s. 444; J. Pinkava, Českosl. rusistika 1968, s. 303 ●; ● k tomu polemika: F. Vodička, LitN 1966, č. 41 a 48 (odpověď L. Š., LitN 1966, č. 45 a 51); M. Červenka, LitN 1967, č. 1 → Obléhání zevnitř (1996, odpověď L. Š., RP 18. 1. 1967); F. Vodička, LitN 1967, č. 2; J. F. Kolár, Nová mysl 1967; č. 1; V. Karbusický, LitN 1967, č. 2; red., LitN 1967, č. 2 ●; Š. Vlašín: k sedmdesátinám, Rovnost 27. 6. 1972; J. Hrabák: L. Š. a česká kultura, Tvorba 1972, č. 26; J. Dvořák: L. Š. v kontextu české meziválečné kritiky, ČLit 1972, s. 386; S. A. Šerlaimova: Pokus o řešení surrealismu v české marxistické kritice třicátých let, ČLit 1972, s. 421; ● ref. O tvar a strukturu v slovesném umění (přepřac. vyd.): J. Polák, RP 27. 5. 1972; (jn.) (J. Novák), Pochodeň (Hradec Král.) 22. 11. 1972; S. Šabouk, Nová mysl 1972, s. 1114; J. Hrabák, Tvorba 1973, č. 2; R. Parolek, Českosl. rusistika 1973, s. 76; J. Lang, Lit. měsíčník 1973, č. 3 a 4 ●; ● ref. Umění a ideologický boj: S. Šabouk, Nová mysl 1973, s. 863; I. Plintovič, Pravda (Bratislava) 19. 3. 1974; J. Dvořák, Lit. měsíčník 1974, č. 6 ●; A. Kratochvil in Literární scéna v Československu, Proměny (New York) 1974, č. 1; Š. Vlašín in Bibliografie díla L. Š. (1974); ● ref. Socialismus a osobnosti: (rsk.) (M. Borský), Práce 14. 6. 1974; J. Dvořák, Lit. měsíčník 1975, č. 4 → Tradice a současnost (1980) ●; ● ref. O modernismu a modernosti v umění: J. Kliment, RP 28. 6. 1974; (rsk.) (M. Borský), Práce 22. 8. 1974; J. Heřtová, Tvorba 1974, č. 37; VK (V. Kubín), Nové knihy 1974, č. 24 ●; ● ref. Básník a naděje: VK (V. Kubín), Nové knihy 1976, č. 7; H. Hrzalová, RP 6. 3. 1976; J. Dvořák, Lit. měsíčník 1976, č. 6 → Tradice a současnost (1980); M. Blahynka, Tvorba 1976, č. 31 ●; J. Dvořák in L. Š.: Z bojů na levé frontě (1977) → Tradice a současnost (1980); ● k pětasedmdesátinám: V. Forst, Českosl. rusistika 1977, s. 138; V. Ruml, Tvorba 1977, č. 26; H. Hrzalová, RP 25. 6. 1977; F. J. Kolár, Praha–Moskva 1977, č. 4; soubory studií in ČLit 1977 (M. Blahynka, Š. Vlašín, A. Hájková) a in Lit. měsíčník 1977, č. 6 (H. Hrzalová, J. Sekera, J. Dvořák) ●;

J. Lang: K typu L. Š., kulturního politika a vědce, Kulturněhistorický sborník Univerzity 17. listopadu v Praze (1977); M. Blahynka: Rozhovor s L. Š. o poezii, lidské družnosti a smyslu pro budoucnost, Lit. měsíčník 1978, č. 5; ● ref. Občan F. X. Šalda: M. Blahynka, Tvorba 1978, č. 18; J. Dvořák, Lit. měsíčník 1978, č. 4; jhř- (J. Heřtová), Praha–Moskva 1978, č. 2; L. Soldán, Rovnost 7. 3. 1978; H. Hrzalová, RP 22. 4. 1978; Š. Vlašín, ČLit 1978, s. 466 ●; S. Čermák: Odraz literárněvědné práce L. Š. v kulturní politice KSČ, Literárněvědný sborník PNP (1979); an.: Poslední rozhovor s L. Š. (o redakci a redaktorech RP ve 30. letech), Novinář 1980, č. 3; ● nekrology: an., RP 7. 1. 1981; Š. Vlašín, Práce 9. 1. 1981; H. Hrzalová a M. Blahynka, Tvorba 1981, č. 2; J. F. Kolár, Praha–Moskva 1981, č. 2; red., ČLit 1981, s. 284; red., Lit. měsíčník 1981, č. 3; M. Blahynka, Nová svoboda (Ostrava) 22. 1. 1981; I. Fleischmann, Listy (Řím) 1981, č. 2 ●; M. Zeman: Š. princip historicko-kritický, Estetika 1981, s. 129; soubor studií in Lit. měsíčník 1981, č. 7 (J. Rybák, V. Ruml, H. Hrzalová, K. Rosenbaum, M. Blahynka, J. Dvořák); Osobnost a dílo L. Š. (příspěvky z konference), ČLit 1982, č. 6 (H. Hrzalová, M. Tomčík, J. Dvořák, E. Fojtíková, F. Kutta, V. Vaněček, I. Pavlov, R. Filipčukova, J. O. Fischer, J. Zelený, J. Jiránek, S. A. Šerlaimova, M. Zeman, Š. Vlašín, H. Janaszek-Ivaničková, J. Hájek, V. Macura, M. Blahynka, D. Vlašínová, J. Heřtová, I. Seehaseová, S. V. Nikolskij); Š. Vlašín in sb. Spoluvytvářet pravdu zítřka (1982); V. Černý in Paměti 3 (Toronto 1983, Brno 1992); J. Lederer in Čtenářovo blábolení za mřížemi, Obrys (Mnichov) 1983, č. 1 a pokr.; V. Ruml in L. Š.: K dějinám politických ideologií v období renesance (1983); ● ref. K dějinám politických ideologií v období renesance: (vs), Svoboda 30. 6. 1983; an., Průboj (Ústí n. Lab.) 7. 7. 1983; K. Janků, Nové knihy 1983, č. 17; Š. Vlašín, ČLit 1983, s. 563; J. Taufer, RP 17. 3. 1984 ●; J. Urválková (O. Ulč): Příkrok k parciální rehabilitaci obchodního akademika L. Š., neboť se zasloužil o letectví, Západ (Ontario) 1984, č. 3 → 51 pro 2005, č. 1; J. Dvořák: Úsilí o marxisticko-leninskou ideologii a kritiku, Lit. měsíčník 1985, č. 4 a 5; J. Mlynárik: Neostalinický návrat L. Š., Nár. politika (Mnichov) 1986, č. 6, příl. Zvon; Š. Vlašín in L. Š.: Z kulturních zápasů (1986); ● ref. Z kulturních zápasů: Le. N., ČČH 1987, s. 294; J. Čadil, Praha–Moskva 1987, č. 6; va (J. Dvořák), Tvorba 1986, č. 42, příl. Kmen; F. Cinger, RP 26. 6. 1986 ●; ● k 85. výr. nar.: J. Dvořák, Nová svoboda (Ostrava) 22. 8. 1987, Magazin, č. 32; H. Hrzalová, Lit. měsíčník 1987, č. 6; J. Fojtík, Tribuna 1987, č. 25 ●; L. Kundera: Ještě k Třiceti létům (úplné znění přísp. z 2. sjezdu českosl. spisovatelů), List pro literaturu 1990, č. 1; J. Hořec: Antištoll (komentář k dopisům v knize Z kulturních zápasů) Kmen 1990, č. 8 (k tomu L. Kasal, Tvar 1990, č. 4; M. Bieblova, O. Pulkert, V. Kučera, Tvar 1990, č. 7); K. Chvatík: O povaze dialogu, Tvorba 1991, č. 12; J. Hořec in Doba ortelů (1992); J. Dvořák: Památce L. Š., Naše pravda 1. 7. 1992;

I. Pfaff in Česká levice proti Moskvě 1936–38 (1993); J. Pořízka: Dovětek k Sokolu (k stati Politický smysl sokolství), LitN 1994, č. 39; A. Kusák in Kultura a politika v Československu 1945–1956 (1998); V. Justl: Několik slov o Františku Halasovi. Kritický rozbor knihy L. Š. Třicet let bojů za českou socialistickou poezii, ČLit 1999, s. 418; M. Pokorná in sb. Věda v Československu 1945–1953 (1999); J. Knapík in Kdo spoutal naši kulturu (2000); K. Hrubý: Kultura ve službě politiky, Soudobé dějiny 2002, s. 579; M. Bauer in Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století (2003); J. Knapík in Únor a kultura (2004); P. Šámal in O kulturní politice přehledně a komplexně, Soudobé dějiny 2004, č. 3; J. Knapík: O korektury k ideologické normě. Ze zákulisí vzniku Třiceti let bojů L. Š., M. Štoll: Třicet let bojů s L. Š., M. Kučera: Skica pokusu o objektivizaci zjevu L. Š., J. Beran: Vytváření členské základny ČSAV v roce 1952, vše Soudobé dějiny 2005, č. 1 (Mezi ideologií, kulturou a vědou); M. Bauer in Tiseň tmy aneb Halasovské interpretace po roce 1948 (2005).

jt

Eduard Štolovský

* 2. 11. 1856 *Solnice*

† 23. 2. 1914 *Praha*

Klasický filolog, překladatel z latiny a řečtiny; autor příležitostných veršů a veselohry.

V matrice zapsán Eduard Viktorin Václav Jan Štolovský, rané práce podepisoval též jako Edvard (V.) Štolovský (Štolovský). – Syn kupce, posléze poštmistra. Gymnázium Š. absolvoval v Rychnově n. Kněžnou (mat. 1874). V Hradci Král. začal studovat teologii, po roce odešel do Prahy na práva, 1876 přestoupil na filoz. fakultu a věnoval se studiu klasické filologie. Krátce působil jako suplent na městském gymnáziu v Praze na Malé Straně; 1883 pobýval v Petrohradu. 1884 složil aprobaci pro výuku latiny a řečtiny na gymnáziích, t. r. byl promován doktorem filozofie (disertace *Stručný nástin Horatiových a Vergiliových studií řecké literatury*). 1884–85 působil jako suplent na gymnáziu v Mladé Boleslavi, 1885–1905 učil klasickou filologii, krasopis a filozofickou propedeutiku na gymnáziu v Domažlicích. Na přímluvu J. Krále odešel do Prahy, kde vyučoval (např. K. Čapka, B. Havránka) na Akademickém gymnáziu a 1905–13 též na dívčím gymnáziu Minerva. Ke konci života byl vážně nemocen; pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

Vedle nečetných básnických pokusů napodobujících antická metrická schémata (*Vltava*, *Věštba*) je Š. autorem konverzační veselohry z doby předbřeznové *Půjčil svou ženu*. Příležitostné verše, zejména k oslavě císaře a jeho rodiny, uveřejňoval později ve výročních zprávách domažlického a pražského Akademického gymnázia. Především se Š. zabýval překlady řecké (Homér, Theokritos) a zejména latinské poezie (Horatius, Propertius, Tibullus) a řeckého dramatu (Euripides, Sofokles). Zprvu překládal časoměrně (Ódy Q. Horatia Flacca), poté časopisecky uveřejnil přízvukný a rýmovaný překlad několika ód a jedné epody Horatiovy (Z českých ohlasův ód Horatiových); k diskusi nad překladatelskou technikou přispěl i uveřejněním překladu Horatiových ód třemi možnými způsoby (Ukázka časoměrného, přízvukného a časoměrně přízvukného překladu básní Horatiových), nakonec překládal pod vlivem teorie J. Krále pouze přízvukně (Q. Horatia Flacca List k Pisonům o umění básnickém). Přízvukně poté převedl do češtiny i některé Tibullový a Propertiovy elegie. Analogicky se vyvíjela i Š. metoda překládání z řečtiny: od věrného převodu Sofoklova Oidipa krále, v němž dialogy přeložil přízvukně a sborové zpěvy časoměrně, přešel k přízvuknému překladu šestého zpěvu Odyssey (Ukázka přízvukného překladu Homérovy Odysseye). V rukopisu zůstal Š. překlad Euripidovy hry Alkestis a nedokončený překlad Sofoklových Slídičů. Pro studijní účely Š. vydal několik komentovaných čítanek latinských klasiků, vesměs podle německých předloh.

ŠIFRA: E. V. Š. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. noviny (1882); Listy filologické (1893); Nár. listy (1885); Program c. k. vyššího gymnázia v Domažlicích (1893–94, 1896–1900; 1893 Ukázka časoměrného, přízvukného a časoměrně přízvukného překladu básní Horatiových, 1894 Q. Horatia Flacca list k Pisonům o umění básnickém); Roční zpráva c. k. Akademického gymnázia v Praze... (1900–03, 1908–12; 1901 Ukázka přízvukného překladu Homérovy Odysseye, 1903 Ukázky z idyl Theokritových, 1909–10 Ukázky z římských elegiků v českém překladě přízvukném, i sep.); Ruch (1884); Světozor (1877, 1883–84; 1877 BB Vltava, Věštba, 1883 Z českých ohlasův ód Horatiových); Zlatá Praha (1884). ■ KNIŽNĚ. *Hra: Půjčil svou ženu* (D 1878). – *Překlady: Ódy Q. Horatia Flacca* (1877); Sofokles: Oidipos král (1885). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: M. T. Cicero: Cato maior de senectute (1894) + Laelius de amicitiae (1894) + Řeč za T. Annia Milona (1894) + Řeči za Q. Ligaria a za krá-

le Deiotara (1894); T. Livius: Ab urbe condita libri I. II. XXI. XXII. Adjunctae sunt partes selectae ex libris III. IV. VI. (1894). ■

LITERATURA: O. K. (J. Král): ref. překl. Sofokles, Pokrok 7. 8. a 26. 9. 1885 + (pod vl. jm.) ref. Ukázky... překladu básní Horatiových..., LF 1894, s. 136 + ref. Q. Horatia Flacca list k Pisonům..., LF 1895, s. 395 → (obojí) O prozodii české 2 (1938); J. Brant: ref. Ukázka přízvukného překladu Homérovy Odysseye, LF 1901, s. 69; O. Jiráni: ref. Ukázky z idyl Theokritových..., LF 1903, s. 477 + ref. Ukázky z římských elegiků..., LF 1911, s. 385; ● nekrology: F. H. (Hoffmeister), 25. výr. zpráva Soukromého dívčího gymnázia reálného... spolku Minervy v Praze za... 1913/14 (s. 47); an. (F. Groh), LF 1914, s. 156; F. V. Vykoukal, Osvěta 1914, s. 867; A. Zlatníček in 50. výr. zpráva Akademického gymnázia v Praze (1914, s. 22) ●; K. Svoboda in Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové (1957); in Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou (2001, s. 311).
mhs, vpb

Eduard Štorch

*10. 4. 1878 *Ostromeř* u Hořic

† 25. 6. 1956 *Praha*

Autor próz pro mládež situovaných do prehistorie a historie, v nichž spojuje dobrodružný děj s poznávacími prvky, publicista.

Syn vodárenského strojníka a drážního pracovníka. Rodina se často stěhovala; Š. chodil do obecné školy v Ostromeři, Všestarech, Radimi u Jičína, Josefově, v Pražském Předměstí u Hradce Král., Hradci Král. a v Kuklenách. V Hradci Král. studoval nejprve reálku (1889–93), poté učitelský ústav (mat. 1897). Pro spolupráci se socialistickým tiskem (S. K. Neumann ap.), antiklerikální postoje, buřičství aj. byl často překládán a dlouho nemohl získat definitivu. Jako zatímní učitel a podučitel působil na menších školách Královéhradecka a Hořicka (Třebachovice p. Orebem, Mašova Lhota, Dobrá Voda u Hořic), pro konflikt s nadřízenými (mluvil na Husově slavnosti 1899) byl propuštěn. Útočiště našel na menších školách Ústřední matice školské na českém severu (Hostomice u Bíliny, Kopisty u Mostu), 1900 nastoupil jako zatímní učitel v Mostu (t. r. složil zkoušky způsobilosti pro školy obecné, 1902 pro školy měšťanské). Věnoval se zde sociálně pedagogickým výzkumům dětí (studie v Nové době), působil mezi horníky, zabýval se osvětovou a kulturní čin-

ností. 1903 byl podroben disciplinárnímu řízení; tehdy se obrátil na městskou radu v Praze a díky jejímu rozhodnutí nemusel odejít ze školství a učil na pražských školách (obecná škola v Libni, pomocná v Bubnech). 1914 nastoupil k Červenému kříži a sloužil jako asistent rentgenologie v Karlínské nemocnici. 1918–19 byl ředitelem Dětské ústřední útulny v Bartolomějské ul., pak působil jako učitel, záhy jako zástupce okresního školního inspektora v Bratislavě. Od února 1921 učil opět na pražských školách (měšťanské školy v Jindřišské ul., pak na Karlově, zde naposledy jako ředitel) až do svého penzionování po úrazu na lyžích (1937 dočasně, 1939 definitivně). Š. se podílel na zlepšování úrovně vyučování, prosazoval zejména reformu vyučování dějepisu, v níž kladl důraz na poznávání dějinného vývoje a způsobu života všech vrstev společnosti místo memorování strohých faktografických údajů. Angažoval se v řadě učitelských, historických (hlavně archeologických), kulturních a sportovních organizacích. Velký zájem měl o prehistorii, externě poslouchal přednášky o archeologii a antropologii na pražské univerzitě (1904–07, L. Niederle, J. Matiegka), které si dále rozšiřoval (A. Hrdlička, přátelství s archeologem K. Absolonem) a doplňoval o poznatky etnografické (A. V. Frič); účastnil se archeologických výkopů, do nichž zapojoval děti (Mostecko, Mělnicko, Praha, Lobeč u Mšena, kde si 1933 pořídil domek, aj.). Po přezíravě odmítavém přístupu profesionálních archeologů k jeho nálezům a odborné práci (mj. nález pravěkého nástroje, tzv. vavřínového listu) rezignoval na účast v odborném výzkumu (ve vědeckých publikacích ap., amatérsky se mu věnoval nadále) a svou sbírku 1925 prodal Národnímu muzeu v Praze. Peníze věnoval na práci s dětmi, zejména na projekt spojení školy s pobytem v přírodě, sportem a praktickými dovednostmi (Dětská farma na Libeňském ostrově 1925–34, příprava již od 1922), dále organizoval (a sociálně slabším dětem často též sponzoroval) zdravý život dětí (lyžařské zájezdy do Krkonoše a Krušných Hor, plavecké kursy ap.), propagoval eubiotiku, tj. harmonický plnohodnotný život (např. ozdravné pobyty u moře i s rodiči), byl činný ve skautingu (přezdívkou Sachem). – Pochován byl v rodinné hrobce v Lobči u Mšena.

Š. proslul prózami pro mládež, které čerpají látku z dávné minulosti české země (od starší

doby kamenné až po počátek českého státu v 10. století), často na sebe volně navazují a jsou velmi úzce spojeny s Š. reformním úsilím ve výuce dějepisu (poskytnout formou poutavého příběhu co nejvíce znalostí), s jeho výchovně-pedagogickými názory a se zkušeností ze skautingu (ověřoval si poznatky a postupy, např. rozdělování ohně, stahování zvířete aj.). Psal je zpočátku pouze jako doplněk výkladu učiva, který měl ilustrovat probíranou látku a upoutat pozornost dětí, názornost měl umocnit výtvarný doprovod (zprvu vyobrazení z odborné literatury, popř. vlastní nákresy, na dílech určených dětem spolupracoval s výtvarníky, např. J. Konůpkem, M. Alšem, J. Panuškou a zejména se Z. Burianem); později výkladovou část vypustil, povídku zpravidla přepracoval, doplňoval a rozšiřoval (např. jeho nejznámější práce Lovci mamutů získala konečnou románovou podobu až 1937). V dílech situovaných do pravěku (*Lovci mamutů*, *V šeru dávných věků*, *U Veliké řeky*, *Osada Havranů*, *Minehava*, *Bronzový poklad*) se Š. opíral o archeologické nálezy (např. nález mamutí kosti v ul. Na Korábě 1906 uplatnil již v povídce *Člověk diluviální*, základu *Lovců mamutů*), o znalosti života soudobých „přírodních“ kmenů i o odbornou literaturu. Základem těchto povídek je napínavý děj, v němž lidé bojují za zachování života s přírodou a s nepřátelskými kmeny, ale též se střetem s jinými kulturami obohacují o nové dovednosti a vědomosti. Jeho hrdinové (včetně žen, např. Minehava) vítězí více než silou obratností, důvtipem, statečností, mravní čistotou, schopností soucitu a obětí nad zápornými postavami charakterizovanými sobectvím, krutostí, hamizností a proradností; důležitou úlohu mívají děti (někdy nějak handicapované: např. fyzicky jako Skrček v *Bronzovém pokladu*, sociálně jako sirotek Havranpírko z *Osady Havranů*) a jejich učitelé, rádcí. Nenásilně je do napínavého a dějově rušného příběhu vkomponována řada poznatků, detailních popisů i poetického líčení přírody. Primitivní dovozování pravěkých lidí se Š. snažil přiblížit popisem gest i mluvou (citoslovce, úsečné věty ap.). Při zpracování novější doby (zhruba 6.–10. století) již vycházel navíc z psaných památek, z pověstí, pohádek, legend, hrdinských zpěvů a kronik (vypomáhal si též analogiemi z jiných slovesností, vzorem mu byla např. Kalevala, srbské, chorvatské, bulharské a ruské zpěvy), jejich části někdy vkompono-

val do textu nebo je volně napodoboval; dojem starobylosti se snažil vzbudit také záměrnou archaizací jazyka. Tématem těchto prací, někdy poněkud přetížených množstvím epizod, je boj za svobodu, za vytvoření a uhájení jednotného státu proti cizím národům (*Zlomený meč*, *Hrdina Nik*, *Zastavený příval*, *O Děvin a Velehrad*, *Meč proti meči* aj.). Š. dílo vzbudilo příznivý ohlas u dětských čtenářů, setkávalo se však zpočátku s malým zájmem literární kritiky, s výjimkou kritiky zaměřené na literaturu pro mládež (V. F. Suk, M. Majerová), i s nepřízní u části konzervativně založených učitelů.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Edus Štorchus Ciconius Troglodytus, H. Mach (Hořické noviny); Ed. S., Ed. Š., Ed. Št., Eš., Š. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Akademie (1910, Rozvoj moderní biologie, i sep.); Americké dělnické listy (Cleveland); Beseda učitelská (1904, 1908); Besedy Času (1910–13); Besedy Nár. obzoru; Bezděz (Čes. Lípa 1946); Bratislavský deník; Brdský kraj (Rokycany 1909); Brouček; Čas (1903, 1906, 1908–13); Časopis pro veřejné zdravotnictví; Časopis Společnosti přátel starožitností... (1909–13); Čes. revue; Čes. stráž; Čes. škola (1908); sb. České menšiny na Podkrušnohorskú (1903); Čes. slovo; Českosl. samostatnost, pokr. Nár. osvobození (1924, 1934, 1938); Českosl. škola; Českosl. noviny; Čes. svět (1926, Dětská farma na Libeňském ostrově, i sep.); Čes. učitel; Čin (1929); Dělnický turista; Dětský máj (Nymburk 1911–12); Domov a svět; sb. Druhý český sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné (1911); Havlíček (1908); Hlas národa; Horník (Lom u Mostu 1900); Hořické noviny (od 1898); Jaro (1908–11); Junák-Skaut, i příl. Vůdce; K. Pelant; Průvodce po lázních domácích a evropských, letních a turistických sídlech (1924, Předhistorické osady v Praze a okolí); Kalendář učitelský; Karavana (1947); Kašpárkovy noviny; Klas (1922, 1931); Knihy a čtenáři; Komenský (1908–13); Kopřivy; Krásné čtení (Lysá n. Lab.); Krematorium; Kurýr (Brno); Legionářský směr; Letem světem; Libeňské noviny; Lid. deník; Lípa; Malý čtenář (1931); Maticе svobody (Král. Pole-Brno); Menšinová revue (Novosady u Olomouce); Mláď; Mladoboleslavské listy; Mladý hlasatel; Mladý svět; Nár. listy (1921); Nár. obzor (1912); Nár. politika (1922, 1924); Nár. práce (1939, i příl. Dětské noviny); Naše děti; Naše doba (1901–05; 1901 Sociální postavení dětí v severočeském revíru, 1902 Děti v severočeském revíru); Naše Praha; Naše republika (1936, P Věstonická Venuše); Naše zprávy; Neruda; Niva (Brno); Nová čes. revue (1904, Oslava vítězství nad Husity v Mostě, i sep.); Nová škola; Nové školy (Brno); Nový kult (1900); Obzor praehistorický (1913–14); Ohníček (1955); Okénko do dílny umělcovy (1941, Můj ilustrátor); Osvěta lidu (od 1896; 1899 Český národ a český učitel, i sep.); Památky archeologické

(1914, 1917); Pedagogická práce (1929); Pedagogické rozhledy (1907–12; 1907 Archeologie ve škole); Pod Lipany (Čes. Brod); Posel z Budče (od 1898); Prager Presse; Pravěk (1911); Právo lidu (1924, 1926, 1929, i Večerník PL); Pražanka (1924); Pražské školství; Pražský ilustrovaný zpravodaj; sb. Prvý čes. sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné v Praze (1909, Momenty z praxe na škole pomocné, i sep.); Přehled (1908); Přítomnost; Ratibor (Jaro-měř); Revue učebních pomůcek (1910); Rodný kraj (Ml. Boleslav); Rozhledy mládeže (1907); Rozkvět (Brno); Ruce (Mnich. Hradiště); Rudé květy (1910, Obrázky ze života starých Slovanů); Ruch, pokr. Nový lid, i příl. Rodina a škola (Brno); Salon odmítnutých (1897); Samostatnost; Severočes. posel (Teplice); Slovenská vlastiveda (Bratislava 1921–22); Slovenský denník (Bratislava); Stopa (1910–12); Studentský obzor menšinový; Svět a vlast (Teplice); Světozor; Svoboda lidu; Škola a osvěta (1938); Škola měšťanská (mj. 1907 Člověk diluvialní); Školské reformy (1934–36); Školský obzor (Roudnice, od 1898); Tvořivá škola (Olomouc); Učitelské noviny (1905–10); Učitelský přehled (1906); Úhor (1913–19, 1932–42; 1932 Z autorových zkušeností s nakladatelstvím, 1937 Jak jsem se stal lovcem mamutů); Umělecké snahy (Plzeň 1925); Urbánkův kalendář učitelský na 1907/08; Urbánkův kapesní kalendář čes. učitelstva... 1908/09; Věcné nauky (Vel. Meziříčí); Věstník Dědictví Komenského (1932, 1934); Věstník Národní jednoty severočeské, pokr. Stráž severu (od 1902; 1902–03 PP Ze severočeského revíru, šifra E. Š.); Věstník pedagogický; Věstník pokrokového učitelstva na Slovensku (Ban. Bystřica); Věstník Státního nakladatelství (1934–35); Vlastovička; Volná myšlenka (1908–09; 1908 Počátky života pozemského, i sep., 1909 Původ náboženství, i sep.); Vyšší národ; Vzdělání lidu, pokr. Vzkříšení (Chvojenec u Pardubic, od 1904); Wiener prähistorische Zeitschrift (1915–16); Za uměleckou výchovu (Kutná Hora 1903); Zimní sport; Zlatá brána (1922, P Zlatý poklad); Ženské noviny. ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie* (většinou pro ml.); Člověk diluvialní (studie a P, 1907; 1918 přeprac. vyd. s tit. Lovci mamutů); Praha v době kamenné (studie a P, 1910; 1932 přeprac. vyd. s tit. U Veliké řeky); Čarodějův učeník (P 1910; od 1920 in V řeru dávných věků); Život v pravěku (studie a P, 1912); Bohatýr Vratislav (P 1917; přeprac. vyd. 1923); Lovci mamutů (P 1918; přeprac. a rozšíř. vyd. jako R 1937; 1946 zkrác. a upr. s tit. Lovci mamutů na Bílé skále); Libuše a Přemysl (P 1919); V řeru dávných věků (PP 1920); Osada Havranů (P 1930); V lovecké tlupě (1931; od 1937 in Lovci mamutů); Bronzový poklad (P 1932); U Veliké řeky (PP 1932; rozšíř. vyd. 1940, přeprac. vyd. 1956); Zlomený meč (P 1932); Junáckou stezkou (P 1934; 1947 přeprac. vyd. s tit. Hrdina Nik); Volání rodu (P 1934); O Děvin a Velehrad (R 1939); Zastavený příval (P, sešit. vyd. 1939–40); Lovci mamutů ještě po pěti letech (P 1939, bibliof., upr. výňatek z Lovců mamutů, pseud. Edus

Štorchus Ciconius Troglodytus); O pračlověku (P 1941, podle P Život v pravěku); Meč proti meči (P 1946, obs. části Volání rodu); Statečné mládí (PP 1946, obs. Osada Havranů, Volání rodu s tit. Hrdinská pouť); K čtyřicetiletí Lovců mamutů (b. d., 1947); Minehava (P 1950); – posmrtně: Jak jsem se stal lovcem mamutů (1978 ← Úhor 1937). – *Ostatní práce*: Reforma školního dějepisu (1905); Vznik vlastnictví (1907); Počátky života pozemského (1908); Nový dějepis 1, 2 (1908, 1909); Vývoj tvorstva (1909–12, v seš.); První lidé v Čechách (b. d., 1909, s K. Sellnerem); Praha v pravěku (1916); Praha v době předhistorické (1921); Tábornická příručka. Organizace rodného skautingu (1921); Dětská farma (1929); Pracovní učebnice dějepisu 1–3 (1934, 1935, 1937, s K. Čondlem); Školní dějepis v teorii i v praxi (1946). ■ REDIGOVAL: Slovenská vlastivěda (1921–22, s A. Štefánkem). ■

LITERATURA: F. Bulánek-Dlouhán: Přínos E. Š. literatuře pro mládež (1938); J. Šnobl: E. Š. (Muzeum Hořice v Podkrkonoší 1968) + O E. Š. (1970); M. Macháčková: Pravěk v díle E. Š. (Měst. knihovna v Praze 1970); K. Bílek: E. Š. (1878–1956). Literární pozůstalost (LA PNP 1979); B. Kakač: Kdo byl E. Š. (1986; k tomu polemika: K. Sklenář, ČNM 1989, část hist., s. 114); I. Sýkorová, V. Matoušek: Od Svatého Václava k lovcům mamutů. Hrdinové E. Š. očima dnešních archeologů (1998); K. Rýdl: E. Š. Ein tschechischer Wegbereiter der modernen Erlebnispädagogik? (Lüneburg 1999). ■ H. (L. Horák): ref. Člověk diluviální, Pedagogické rozhledy 21, 1907/08, s. 222; ● ref. Praha v době kamenné: an., Učiteléské noviny 28, 1909/10, s. 646; I. (J. Šchránil), NL 9. 3. 1910; Achg. Revue učebných pomůcek 1910, s. 115; H., Školská praxe 1910, s. 122; Kf. (F. Krejčí), Čes. mysl 1910, s. 437 ●; J. Petrboř: ref. Člověk diluviální, Úhor 1913, s. 28 + ref. Praha v pravěku, Úhor 1916, s. 98; J. Šchránil: ref. Praha v pravěku, Památky archeologické 1917, s. 229 (k tomu E. Š., tamtéž, s. 301 a J. Šchránil, tamtéž, s. 302); L. N. Z. (Zvěřina): ref. Bohatýř Vratislav, Lípa 1, 1917/18, s. 496; ● ref. Lovci mamutů: L. N. Zvěřina, Lípa 2, 1918/19, s. 367; A. Šebek, Zvon 19, 1918/19, s. 545; P. Sula, Úhor 1919, s. 7 ●; Promyk (H. Sedláček): ref. V šeru dávných věků, Úhor 1920, s. 80; ● ref. Praha v době předhistorické: A. Stocký, Naše věda 3, 1919/20, s. 139; J. Šchránil, NL 1. 5. 1921 (k tomu E. Š., NL 21. 5. 1921) ●; O. Pospíšil: ref. Osada Havranů, Úhor 1930, s. 219; V. M. (Marek): ref. V lovecké tlupě, Úhor 1931, s. 72; O. Pospíšil: ref. Bronzový poklad, Úhor 1932, s. 220 + ref. U Veliké řeky, tamtéž, s. 264; J. Hloušek: ref. Zlomený meč, Úhor 1932, s. 266; A. J. Doležal: ref. U Veliké řeky, Bronzový poklad, Čin 4, 1932/33, s. 401; M.: ref. Junáckou stezkou, Úhor 1935, s. 15; Filip. (D. Filip): ref. Volání rodu, Úhor 1935, s. 15 + ref. Lovci mamutů (rozšíř. vyd.), Úhor 1937, s. 155 + ref. Libuše a Přemysl, Úhor 1938, s. 66; ● ref. Zastavený příval: Inz. (L. N. Zvěřina), Čteme 2, 1939/40, s. 194; J. Hloušek, Úhor 1940, s. 174; M. M. (Majerová), LidN 22. 12. 1940 ●; ● ref. O Dě-

vín a Velehrad: drb (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 405; A. F. J. (Fleischerová-Janovská), Úhor 1940, s. 14; jSk, LidN 28. 10. 1947 ●; ● ref. Meč proti meči: N. Č., F. H. (Černý, Holešovský), Komenský 72, 1947/48, s. 231; F. Bulánek, Zeměd. noviny 25. 6. 1947 ●; N. Č., F. H. (Černý, Holešovský): ref. Lovci mamutů (další vyd.), Komenský 72, 1947/48, s. 377; ● k sedmdesátinám: J. M., Bezděz 10, 1947/48, s. 108; -ten- (F. Tenčík), List Sdružení mor. spisovatelů 2, 1947/48, Glošář, s. 56; Č. Císař, RP 9. 4. 1948; K. Čondl, NO 10. 4. 1948; K. P. (Polák), PL 10. 4. 1948; F. Bulánek, Zeměd. noviny 10. 4. 1948; J. Hostáň, Škola a kultura 1948, s. 84; Z. Syrová, Knihy a čtenáři 1948, s. 97 ●; K. Polák: Dílo E. Š., Štěpnice 2, 1948/49, s. 1; F. Tenčík: Literatura pro mládež včera a dnes, tamtéž, s. 5; ● ref. Lovci mamutů (další vyd.): K. J. Beneš, NŽ 1953, s. 767; R. Baláč, K. Valoch, Věda a život 1956, s. 335 ●; ● nekrology: Z. Vavřík, LitN 1956, č. 28; J. Rataj, Učiteléské noviny 1956, č. 28–29; J. Štraus, Dějepis ve škole 1956, s. 375; K. Šrágl, Přírodní vědy ve škole 1956, s. 756; vk (V. Karfíková), ZM 1, 1956/57, s. 30 ●; J. Čech: Spisovatel E. Š., sb. 70 let vlastivědného muzea v Hořicích v Podkrkonoší (1957, s. 23); ● k 80. výr. nar.: V. Stejskal, LitN 1958, č. 16; J. Šnobl, ZM 1958, s. 70 ●; Z. Burian: Jak jsem ilustroval Š., ZM 1958, s. 74; J. Šnobl: Od Vrátné hory a Pustého vrchu, ZM 1963, s. 46; M. Genčiová: Dobrodružná povídka E. Š., Bulletin VŠ ruského jazyka a literatury 4 (1960, s. 245); M. Bastl: Dílo E. Š., sb. Otázky stylu a žánru v literatuře pro mládež (1965, s. 237); J. Břeň in E. Š.: Zlomený meč (1967); M. Holub: Š. vítězství dobra, Pochodeň 4. 10. 1968; B. Brejtník: Dvanáct titulů E. Š., Pochodeň 16. 12. 1969, příl.; A. Jilemnický: Robinzon v milionovém městě, Pochodeň 24. 12. 1969, příl.; J. Voráček: Zobrazil pravěké vlasti (Hrdina Nik), ZM 1970, s. 104 + Literární obrazy pravěku (Minehava, Lovci mamutů), tamtéž, s. 229; J. Šnobl in E. Š.: Hrdina Nik (1975); M. Genčiová in E. Š.: Volání rodu (1976); Z. Heřman in E. Š.: Jak jsem se stal lovcem mamutů (1978); J. Hostáň: Jak jsem je znal, ZM 1976, s. 404 → Jak jsem je znal (1978, s. 18); J. Hrala in E. Š.: Lovci mamutů (1977); ● k 100. výr. nar.: J. Fencel, ABC 22, 1977/78, č. 15; M. P. (Procházka), RP 25. 3. 1978, příl. Haló-sobota; AM, Květy 1978, č. 13; J. Štraus, Učiteléské noviny 1978, č. 14; lv (L. Vacina), kb (K. Bílek), mh (M. Hejnová), Pochodeň 21. 5. 1978, příl.; L. Vacina, Čtenář 1978, s. 414 ●; Z. Heřman: Náhoda s hodnotou symbolu, ZM 1978, s. 265 → Říkat pravdu s úsměvem (1984); V. Mikolášek: Už tam nesídlí netopýři a sovy, LD 17. 1. 1979; vbc (V. Vrabec): Objevitel zavátých stop, Svob. slovo 25. 6. 1981; O. Neff: Poustevník z Kokořínského údolí, Vlasta 1981, č. 30; P. Koukal in Trubač revolt (1984, s. 97); J. Kovářik, J. Havel: E. Š. – Ostroměř, Mladá fronta 24. 12. 1987, příl.; K. Sklenář: Vavřínový list E. Š., ČNM 1989, část hist., s. 80; J. Poláček: Příklad E. Š., sb. Česká historická próza (1945–1985) (1990); Z. Heřman: Ukazovákem proti meči, ZM 1990, s. 451; E. Hochmanová-Burianová in

Z. Burian – pravěk a dobrodružství (1991, kap. E. Š. a nakladatelé); J. Unger in E. Š.: O Děvín a Velehrad (1992); J. Levý: Muž, který lovil v pravěku, Práce 17. 4. 1993; Z. Heřman in E. Š.: Minehava (1994); J. Svobodová: E. Š. a zdravá škola, Ratolest 1997/98, č. 1 a 2 → Zdravá škola včera a dnes (1998); K. Rýdl: Učitelé osobnosti. E. Š., oblíbený spisovatel a učitel dějepisu, Rodina a škola 1998, č. 8–9; J. Poláček: Poslední lovec mamutů, Ladění 1998, č. 2; D. Vlašínová in E. Š.: Zastavený příval (2000) + in E. Š.: Zlomený meč (2000) + in E. Š.: O Děvín a Velehrad (2000) + in E. Š.: Meč proti meči (2001); H. Mikulová: Cesta do pravěku jako literární žánr, Tvar 2001, č. 15; K. Sklenář: O pravěké povídce a E. Š., in Boho- vě, hroby a učitelé (2003, s. 215); Z. Heřman in E. Š.: Volání rodu (2003); P. Janáček in Spisovatelé mezi dinosaury, mamuty a Pračechy, Uni 2004, č. 4; P. Kovařík in Literární otazníky. Mýty, záhady a aféry 2 (2005); V. Šlachtr: Vzory z doby kamenné, Respekt 2006, č. 26; P. Nový: E. Š. v Roztokách a okolí, Stře- dočeský vlastivědný sborník 2006, s. 164.

ik

Karel Štorch viz in Otakar Štorch-Marien

Karel Boleslav Štorch

* 15. 11. 1812 Klatovy

† 21. 11. 1868 Praha

Autor lidovýchovných a filozofických prací, usilující o kritické zhodnocení české literatury a kultury; překladatel, autor satirických a didaktických próz a reflexivní poezie.

Psal se také Štorch a Štorch Klatovský. – Narodil se v měšťanské rodině, otec byl komic- kým mistrem. Starší bratr Josef Š. (1810–1849) byl malířem-portrétistou a přispíval do Pospí- šilových Květů. V rodišti Š. absolvoval tzv. nor- mální školu a gymnázium (se spolužákem J. Formánkem Činoveským byl ovlivněn vlas- tenectvím profesora a básníka J. M. Toupalíka a navštěvoval soukromé hodiny českého jazy- ka u J. Hukala, klatovského magistrátního ra- dy, básníka a dramatika), tzv. filozofii v Čes. Budějovicích, poté odešel do Prahy (pravdě- podobně 1829), kde vystudoval práva (1833). Od 1831 byl zaměstnán jako úředník ve státní správě (1836 se zúčastnil konkursu na obsazení katedry českého jazyka na pražské univerzitě), 1848 byl oficiálem, 1860 přešel do zemské sprá- vy a 1862 dosáhl hodnosti účetního rady. Sou- kromě vyučoval též dcery J. Jungmanna. 1845

se oženil s R. Machytkovou, sestrou manželky nakladatele J. Pospíšila. Již během studií patřil k vlasteneckému kruhu kolem J. J. Langra a J. S. Tomíčka, stýkal se s K. J. Erbenem (pro jeho práci sbíral písně a pověsti na rodném Klatovsku), F. Palackým, L. Štúrem a V. V. Tomkem, k jeho nejbližším přátelům patřili K. S. Amerling, J. Franta Šumavský a K. V. Zap, s nimiž se stal zakládajícím členem tzv. Stálců. S B. Jablonským a K. J. Erbenem pomá- hal 1837–40 redigovat časopis Květy, později krátce redigoval i další časopisy. Jako redaktor předjímal Havlíčkův reálný, soudobému dění ve společnosti otevřený postoj. Byl si vědom významu časopisů pro českou kulturu, a usilo- val proto o pozvednutí jejich úrovně: požado- val jednotnou ideovou koncepci časopisu a vy- šší kvalitu příspěvků (*Naše časopisectví, Noviny a novinářství*). Kriticky se stavěl také k úzce vě- decké orientaci Časopisu čes. muzea. 1855 se mu společně s K. J. Erbenem a V. Zeleným po- dařilo založit vlastní list Obzor, který měl suplo- vat chybějící kvality Muzejníku (podle J. Peška je pravděpodobně autorem úvodní programní stati *Náš věk a literatura česká*), totiž pravidelně a objektivně posuzovat nové domácí práce, in- formovat o zahraničních novinkách a trendech a přispívat k šíření vzdělanosti uveřejňováním populárně-naučných článků z různých oborů. 1848–49 se Š. aktivně účastnil politického dění. Květy proměnil v politický časopis sledující průběh revolučních událostí a zveřejňováním prohlášení, petic, článků o volebním řádu, o češ- tině ve škole, o sociálních problémech apod. přis- píval k formulování a ujasňování dobového dění. Byl členem Nár. výboru a spoluorganizá- torem Slovanského sjezdu, krátce pracoval ve výboru Slovanské lípy. Jako politik stál na libe- rálních pozicích a odmítal radikálně demokra- tické řešení, po červnových událostech se poli- tice postupně vzdaloval. V 50. letech se věnoval především vědecké práci. Byl členem komise k ustavení odborného názvosloví pro gymna- ziální učebnice a přednášel v KČSN. Zastával i řadu funkcí ve veřejném životě, pracoval např. ve Sboru pro zřízení Nár. divadla, ve výboru Svatoboru a v Matici české. Zemřel náhle, ra- něn mrtvicí. Pohřben byl na Malostranském hřbitově v Praze.

Literární činnost zahájil již koncem 20. let rukopisnými německy psanými básněmi refle- xivní a didaktické tendence a překlady z latiny a řečtiny. V Čechoslavu poté tiskl drobnou sa-

tiru (epigramy a kratší prozaické formy) ovlivněnou F. L. Čelakovským a J. J. Langrem a didaktickou tvorbu (bajky, přísloví, výchovné básně a povídky). Zaměřoval se v nich zejména na kritiku charakterových vad a na výchovu k českému vlastenectví. Časopisecky uveřejnil také několik překladů satirické a didaktické literatury (J. J. Engel, F. W. Gotter, J. G. Herder, L. Höltz). Pro potřeby domácí výchovy sestavil dvě čítanky pro malé děti, obsahující texty pro slabikování a drobné příběhy ilustrující výchovné teze (*Dárek hodným dívkám* a *Dárek hodným chlapečkům*); vzorem mu byla Svobodova Školka a Frantovo Navedení ke čtení bez abecedy, částečně i francouzské práce. V polovině 40. let napsal a časopisecky publikoval několik milostných básní sentimentálního a žertovného ladění, inspirovaných osobním prožitkem a prozrazujícími vlivy lidové písně a ohlasové poezie F. L. Čelakovského. – Těžištěm Š. činnosti jsou úvahy o české literatuře a kultuře, v nichž se projevil jeho celoživotní zájem o filozofii. Po hegelovských počátcích našel Š. vzor ve filozofickém myšlení C. Ch. F. Krauseho. Nová orientace se projevila mj. v Š. účasti v polemice o charakteru české filozofie a literatury, která proběhla 1847 v časopisech Květy, Čes. včela a Ost and West; v ní Š. stál na straně Havlíčkově a Gablerově a odmítal spekulativní charakter domněle německého myšlení proti hegelciům F. Čuprovi, A. Smetanovi a J. Votkovi. V článku *Filozofie a naše literatura*, v němž se nakonec vyslovil o nadnárodním charakteru filozofie, upozornil na potřebu jejího studia pro obsahové prohloubení a zváznění povahy české literatury. Zároveň nastolil téma negativního vlivu německé literatury (*Hlas o německé literatuře*) a doporučil věnovat pozornost autorům anglickým (Ch. Dickens), francouzským, severským (H. Ch. Andersen) a slovanským, zvláště ruským a polským. I v dalších svých studiích (např. *Velké a malé literatury, s obzvláštním ohledem na naši*), drobných článcích, referátech a recenzích české a slovenské literatury (patrně je autorem anonymního pozitivního posouzení Babičky B. Němcové v Obzoru) opakovaně připomínal nutnost překročit dosavadní „vlastenčení“ a soustředit se k pozvednutí vzdělanostní úrovně a umělecké kvality české literatury a kultury. Požadoval původnost krásné literatury, spočívající v zachycení specifických rysů domácího života a mravů, přitom odmítal

romantický směr v literatuře pro jeho rozervanectví, negaci a skepsi. V 50. letech se Š. zabýval dílem J. A. Komenského, zejména jeho pansofickými pracemi, oceňoval je jako „reflexi nad vědami“ a vyzdvihoval autorovu schopnost spojovat filozofické myšlení s praktickými společenskými potřebami (*Komenského snahy pansofické, Komenského Panegersie*). Dále uveřejnil dvě literárněhistorické studie o J. de La Fontainovi a J. Racinovi a doprovodil je ukázkami vlastních překladů (Několik bajek Lafontainových, Z Racina). Řadou literárněhistorických a estetických studií (např. hesla „román“, „povídka“) přispěl do Riegrova Slovníku naučného. Ve 30. letech se organizačně a zajištěním terminologie spolupodílel na překladu populárního francouzského zeměpisu A. Balbiho a na přípravě Atlasu zeměpisného (k zeměpisné problematice se v 50. letech ještě vrátil studií *Zeměpis filozoficky pojatý*).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: B. Klatovský, Boh. Klatovský, Boleslav, Boleslav Klatovský, Bol. Klatovský, Bol. St. Klatovský, Čáp, Čáp Klatovský, Karel Boleslav, Karel Boleslav Klatovský, Karel Boleslav St. Klatovský, K. Boleslav Klatovský, K. B. St. Klatovský, K. B. Š. Klatovský, Št. Klatovský, Št. ***Klatovský; B., Boj. K-ský, Boh. K-ský, Bol., Bolesl. Št. Klat., Bol. Št., Bol. Št. Klat., B. St., B. St. K - ý, B. Š., B. Št., K. B. Klat., Kb. Klatt., K. B. Klatt., K. B. Klt., K. Bol. Klat., K. St., K. Š., K. Št., rch. (Riegrův Slovník naučný), St., Š., Št., Št. **Klatt. ■ PŘÍSPĚVKY in: K. S. Amerling: Květomluva (1833); Budečská zahrada (1886); ČCM (1848–66; 1848 Filozofie a naše literatura, 1851 Komenského snahy pansofické, 1856 Historie a vzdělanost, 1857 Noviny a novinářství, 1858 překl. Několik bajek Lafontainových, Z Racina, 1861 Velké a malé literatury, s obzvláštním ohledem na naši, Komenského Panegersie); alm. Čech (1832); Čechoslav (1830–31); Čes. včela (1834–37, 1841–42, 1845–46); alm. České besedy (1842); F. Čupr: Sein oder Nichtsein der deutschen Philosophie in Böhmen (1847, přetisk Š. příspěvků k filozofické polemice z Květů 1847); alm. Hlasy vlastenců při radostném vítání... Ferdinanda I. a Marie Anny... (1835); Jindy a nyní (1830–33); alm. Krok (1833); Květy české, pokr. Květy (1834–38, 1843–48; 1835 Naše časopisectví, 1847 Hlas o německé literatuře); Květy a plody (1848); Národ (1865); Nár. noviny (1848); Obzor (1855, čl. Náš věk a literatura česká, ref. Babičky B. Němcové, oboje dub.); alm. Pomněnky (1841); Poutník (1846); Poutník od Otavy (Písek 1859, dub.); Pražské noviny (1848, 1851); alm. Sám (1832); Světozor (1834–35); Světozor (1867); Škola a život, příl. Štěpnice (1865); Večerní vyrazení (1831–32); Vlastimil (1840–42); – posmrtně: Květy (1901); Švanda dudák (1901). ■ KNIŽNĚ. Učebnice a populárně-nauč-

né práce: Dárek hodným dívkám (1846); Dárek hodným chlapečkům (1846); Jak se máme při volení na sněm zachovati? (1848); Dějiny Německa a Francouzka (1849, učebnice); Zeměpis filozoficky pojatý (1853). – *Překlady*: A. Balbi: Zeměpis čili Ouplné popsání oboru zemského 1, 2 (1835, 1842, s K. V. Zapem); J. J. Porchat: Tři měsíce pod sněhem. Deník mladého horáka (1852). ■ KORESPONDENCE: J. Pešek: K. B. Š. hlásí se za spolupracovníka Mikovcova Lumíru (F. B. Mikovcovi z poč. 50. let 19. století), Čas 3. 5. 1913, Hlídka Času, č. 33; in F. Grimm: Několik dopisů J. K. Tyla (J. Štětкови z 1841), ČNM 1934, s. 52. ■ REDIGOVAL *časopisy*: Vlastimil (1842), Květy (1843 od č. 56 an., 1848 od č. 3), Čes. včela (1845), Pražské noviny (1845), Květy a plody (1848), Obzor (1855, s K. J. Erbenem a V. Zeleným). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Atlas zeměpisný (1837, s V. Merklassem). ■

LITERATURA: A. Boháč: K. B. Š. (1812–1868). Literární pozůstalost (LA PNP 1968). ■ ● ref. překl. A. Balbi: Slav. Tomíček, Čes. včela 1835, s. 46 a pokr.; -w., Ost und West 1838, s. 125 ●; J. J. K. (Kolár): ref. alm. České besedy, Vlastimil 1842, s. 92; ● ref. Dárek hodným dívkám: Fr. D. (Doucha), Květy 1846, s. 289; an. (K. Havlíček Borovský), Pražské noviny 1846, s. 320 ●; -ch-: ref. Dárek hodným chlapečkům, Květy 1846, s. 579; ● nekrology: an., NL 23. 11. 1868; an., Naše listy 23. 11. 1868; an., Mor. orlice 24. 11. 1868; an., Pražský deník 24. 11. 1868; an. (F. V. Jeřábek, dub.), Koruna 1868, č. 24 a pokr.; an., Květy 1868, s. 383; an., Světozor 1868, s. 461; an., Šumavan 1868, č. 48 ●; J. F. Činoveský (Formánek Činoveský): Upomínka na K. B. Š., Šumavan 1869, č. 9 a 10; F. Bačkovský: O Květech, Květy 1885, d. 2, s. 394; J. Vlček: K. Š., Čes. revue 1, 1907/08, s. 98 + Z počátků naší literatury moderní, Lumír 36, 1907/08, s. 14 a pokr. → (s tit. K. B. Š. za konstituce 1848–1849) Několik kapitol z dějin naší slovesnosti (1912); A. Novák: Škola aforismů, NL 3. 12. 1911; ● k 100. výr. nar.: an., Čes. svět 9, 1912/13, č. 5; J. Pešek, Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 131 ●; J. Pešek, F. Čáda: K. B. Š. jako filozof, Čes. mysl 1913, s. 1 a pokr. + Soustavný přehled filozofie Š., tamtéž 1914, s. 29; J. Pešek: K. B. Š. jako básník, Čes. revue 8, 1914/15, s. 654 + Časopis Obzor z r. 1855 a tvůrce jeho programu, LF 1915, s. 369 a pokr. + Z literární činnosti K. B. Š., Osvěta 1915, s. 52 a pokr. + K. B. Š. na prahu tvorby literární, ČMM 1916, s. 94 + (šifra J. P.) K. B. Š. na straně Havlíčkově v názoru na Tylova Posledního Čecha, Topičův sborník 4, 1916/17, s. 284 + K. B. Š. jako politik a publicista, Osvěta 1921, s. 433 a pokr.; B. Rak: Romanistika v Muzejníku, ČNM 1926, s. 181; L. Neuman: Sto let české filozofie v ČČM, tamtéž, s. 284; V. Žáček in Cesty českých studentů na Slovensko v době předbřeznové (1948, s. 23); in Listy Ludovíta Štúra (Bratislava 1954); V. Kaňka: Novinář a politik K. B. Š., Vychovávateľ (Bratislava) 7, 1962/63, s. 78; (Sp.) (V. Spěvák): Novinář a filozof, Pravda (Plzeň) 16. 11. 1967 + Komenský a K. B. Š., Acta Comeniana 1970, s. 124 + Ko-

menský a K. B. Š., Sborník pedagogické fakulty v Plzni, Pedagogika 9 (1972, s. 129); F. Kutnar, J. Marek in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví (1997, s J. Markem); J. Janáčková: Žánrová povaha Babičky. V prvotní reflexi, SPFF Brno, ř. V – lit. vědná bohemistická, 2001, č. 4.

lk

Otakar Štorch-Marien

* 16. 9. 1897 *Vodňany*

† 12. 3. 1974 *Praha*

Básník, prozaik a dramatik, publikující především ve 20. letech a ovlivněný zejména poetismem, literární a filmový kritik a publicista, nakladatel (Aventinum) a autor nakladatelských pamětí.

VI. jm. Štorch; podepisoval se též O. Marien, autorské jm. Š.-M. (dle vlastního vyjádření) zvolil pod vlivem rodinného kultu J. Zeyera (byl i kmotrem Š.-M.) a zároveň k odlišení od nakladatelů A. Storch a R. Storch. – Syn lékárníka, od 1900 v Kolíně, kde Š.-M. prožil dětství a absolvoval reálné gymnázium (mat. 1916). Na pražské filoz. fakultě studoval slovanskou filologii, germanistiku (přednášky A. V. Krause a O. Fischera) a filozofii (1921 doktorát práce *Zeyer a Praha*). Ještě před dokončením studií působil 1921 krátce v Lid. novinách jako (u nás první) filmový referent. Již 1919 založil nakladatelství Aventinum a řídil je do 1934. Záhy se stal vůdčí osobností nakladatelského podnikání: 1926 patřil k iniciátorům nakladatelského sdružení Kmen, byl autorem jeho programového prohlášení a postupně jednatelem, místopředsedou a 1930–31 předsedou. Byl i funkcionářem Svazu knihkupců a nakladatelů Českosl. republiky, 1936 se však v opozici k němu podílel na založení Spolku českosl. knihkupců a nakladatelů. 1923–26 byl členem redakčního kruhu časopisu Literární rozhledy, od 1926 redakční rady časopisu Kmen. Mj. postupně redigoval několik vlastních kulturních, uměleckých a společenských časopisů, z nichž největší ohlas zaznamenaly Rozpravy Aventina (umně spojující funkci nakladatelského a uměleckého periodika), výtvarnému umění byl věnován Musaion, filmu Studio. 1930 se Š.-M. stal předsedou Klubu filmových referentů a publicistů, 1931 předsedou Filmklubu. Hojně cestoval, již během 20. let navštívil takřka celou západní Evropu (jeho

první cesta vedla 1924 do Paříže stejně jako poslední (1968). Po úpadku Aventina (zejména v důsledku hospodářské krize; okolnosti vysvětloval a svůj postup obhajoval v brožurě *Žaluji*) redigoval několik knižnic v nakladatelstvích J. Alberta, E. Beauforta, L. Mazáče a v Nakladatelském družstvu Máje, též v Melantrichu časopis Světový zdroj zábavy a poučení. K samostatné nakladatelské činnosti se přitom snažil vrátit již od 1936, kdy založil divadelní agenturu Edition Š.-M. a poté sporadicky vydával pod značkou Aventinum semper. 1945 obnovil Aventinum, po jeho zrušení 1949 se stal 1950 zaměstnancem Ústředí lidové a umělecké výroby jako vedoucí administrace časopisů, 1951–58 jako vedoucí jeho knihkupectví (na Národní tř.), od 1959 navazujícího knihkupectví Čes. fondu výtvarných umění Dílo, po jehož likvidaci 1961 byl před odchodem do důchodu přeřazen do skladů. Pohřben byl v Kolíně. – Bratr Karel Š. (* 1. 12. 1900 Kolín, † 28. 9. 1965 Praha), lékárník, spolužák A. Černíka a Z. Rykra z kolínského gymnázia, v mládí divadelní ochotník, člen studentského Kolínského klubu mladých (1924 spoluredigoval jeho almanach), psal referáty o literatuře do Rozprav Aventina; knižně vydal romány K povstání (1921), Sekretář doktora Váněra píše (1930) a drama Narození (1924).

Podobně jako bohatou nakladatelskou aktivitu Š.-M. charakterizuje i jeho beletrii značná různorodost. Psal verše, povídky a romány, eseje, vydal divadelní hru, pokoušel se o libreto pro film (ještě za jeho němé éry), je autorem rozsáhlých pamětí. Na rozdíl od nakladatelství, které si záhy vydobylo u většiny veřejnosti respekt a úctu, zvláště raná beletrie Š.-M. byla kritikou posuzována jako ne zcela úspěšný pokus nakladatele a milovníka knih uplatnit se umělecky. Jako básník začínal epickými verši v duchu lidových balad s erbenovskou fakturou, ale s důrazem na pudovost venkovských postav (*Červené milování*), pokračoval šrámkovsky rozcitlivělou milostnou lyrikou s dobově módními neologismy (*Vzkázání mojí milé*). Poetismem inspirovaná smyslná erotičnost, pokusy o asociální vyjevování představ a efektní obraznost charakterizuje další autorovu meziválečnou poezii (*Lilie v korzetu, Venuše s červenou parukou, Kilima-Ndžaro lásky*). Erotická představitivost se projevila i v jeho prózách; podrobné popisy prostředí i jednotlivých situací, někdy i se snahou o psychologické

uchopení výjimečných duševních pochodů, místy přecházejí v bizarní romanticky laděné dění (*Hlomožné ticho a jiné příběhy*), redukuji lidský život na jedinou vášně, jež zmítá postavami dívek, jejichž osudy Š. předvádí ve zkratovitých, zřejmě filmem inspirovaných záběrech (*Modrý kolibřík*). V románu *Vrah* výstřednost postav přechází v líčení jejich chorobných stavů, vypjatá sexualita ústí až ve zločin. Ve 30. letech se Š.-M. soustředil na eseje o nakladatelském podnikání, krásné knize a knižním trhu. Po odlce, po únoru 1948 nucené, pak uveřejnil vedle souboru básní objemný historický román o proměnách maloměstského domu a s ním souvisejících lidských osudech od 17. století, v němž mísil podrobné popisy, beletrizovaná fakta a romanticky laděné dějové zápletky (*U Zlaté bohyně*). Páteří trojdiálních pamětí (*Sladko je žít, Ohňostroj, Tma a co bylo potom*) tvoří historie Aventina, s níž jsou spojeny desítky drobných, výstižných portrétů osobností světa literatury, divadla, výtvarného umění a filmu, jež autor potkal a jejichž životní příběhy a osudové chvíle zachytil; poslední díl této svérázné kroniky českého meziválečného uměleckého dění byl však již poznamenán politicky motivovanými redakčními zásahy (distribuce byla o dva roky zdržena). Ve 20. a 30. letech psal Š.-M. pravidelně literární, filmové i divadelní referáty (zvláště Cesta, Pramen, Rozpravy Aventina), dále publikoval medailony, články o kultuře a nakladatelské činnosti i polemiky.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Otakar Polabský (Ruch); Dr. O. Š. M., O. Š. M., OŠM, OŠM. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach Kmene 1930–31 (1930); Aventinský magazín (1930–32); Cesta (1919–22, 1927); Českol. knihkupec; sb. Člověk Karel Čapek (1968); Dnešek (1930); Elán (1935); Gentleman (1929–30); sb. In memoriam malíře Rudolfa Mazucha (1930); kat. Jaromír Funke (Kolín 1960); sb. Karel Smrž (1958); Kmen (1926–28); Kmen. Seznam knih vydaných členy Klubu moderních nakladatelů Kmen (1928); Knižní kultura (1964); sb. Knižní kultura doby staré i nové (1926); sb. Kolínsko 6 (1957); Kritika (1924); Kulturní noviny (1968); Kulturní tvorba (1966); Kulturní zpravodaj (1926); Květy (1967–69); sb. Les éditeurs tchécoslovaques à leurs confrères étrangers à l'occasion du Congrès international des éditeurs Paris (1931); Lid. demokracie (1957–73); Lid. noviny (1921, 1927); Lípa (1917–20); Lit. noviny (1928–30); Lit. noviny (1963–68); Lit. rozhledy (1924–29); Lumír (1922–24); Musaion (1928–31); Národ (1919); Nár. listy (1939); Nár. osvobození (1927–28); Naše rodina (1971–73, mj. cyklus Z rukopisu Předpamětí); Nové knihy (1966–69); Pestrý týden; Práce (1971–72);

Pramen (1920–22); Právo lidu (1936); sb. První týden české knihy a sjezd Svazu knihkupců a nakladatelů Republiky československé v Praze (1927); Přítomnost (1925, 1927); sb. Půl století střední školy v Kolíně 1872–1922 (1922); Ročenka Rozhledů. Vánoce 1936; Rozpravy Aventina (1925–34); Ruch (1913); Salon (Brno 1929); Sladko je žiti (1919–20); sb. Staletá Praha (1967); sb. 100 let kolínského gymnázia (1972, Kolín a moje Zlatá bohyně); Studio (1928–31); sb. Svato-pluku Klírovi k padesátým narozeninám (1946); Svět v obrazech (1966); Světový zdroj zábavy a poučení (1939–41); Svob. slovo (1970); Topičův sborník (1922–23); Tribuna (1921–22, 1926–27); Tvar. Časopis ústředí lidové a umělecké výroby (1955); Týn; Večerní Praha (1964–66); Venkov (1920); sb. Víno (1930); Výtvarná práce (1966–67); kat. Výtvarné umění Kolínska (b. d., 1963); Země (1921–22); Zprávy českosl. knihkupců a nakladatelů (1936). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a kultuře*: Červené milování (BB 1919); Vzkázání mojí milé (BB 1919); Nemorální komedie (D 1919, prem. 1920); Hlomozné ticho a jiné příběhy (PP 1920); Lilie v korzetu (BB 1922); Modrý kolibřík (PP 1923); Vrah (R 1924); Venuše s červenou parukou (BB 1925); Kilima-Ndžaro lásky (BB 1928); Chvála nakladatelského povolání (E 1929, bibliof.); Žaluji (E 1934); In memoriam stých narozenin Jana Otty (1941, pamětní tisk); Mumraj (BB 1957); U Zlaté bohyně (R 1965); Sladko je žít. Paměti nakladatele Aventina 1 (1966); Aventinum a jeho knižní výtvarníci (P 1967); Město Kolín (1968, text k fotografiím A. Krause); Ohňostroj. Paměti nakladatele Aventina 2 (1969); Tma a co bylo potom. Paměti nakladatele Aventina 3 (1972); –posmrtné: Filmová publicistika O. Š.-M. (2004, ed. K. Tabery). ■ KORESPONDENCE: Nakladatelův dopis J. Zrzavému (z 1924), Lit. rozhledy 9, 1924/25, s. 60; Milý pane Mahene (J. Mahenovi z 1924), tamtéž, s. 71; Vážený pane profesore (V. Zelinkovi z 1925), RA 1, 1925/26, s. 23; O. Š.-M. píše nakladateli O. Š.-M. (b. d., z 1925), tamtéž, s. 42; Dopis O. Š.-M. Karlu Čapkovi (z 1926), RA 2, 1926/27, s. 77; Milý pane doktore (E. Konrádovi z 1927), tamtéž, s. 124; Pane Bedřichu Bělohávků (z 1927), tamtéž, s. 143; Pane redaktore Peroutko (F. Peroutkovi z 1928), RA 3, 1927/28, s. 160; Milý pane Teige (K. Teigovi z 1929), RA 4, 1928/29, s. 162; Milý doktore F. X. Šaldo (z 1929), tamtéž, s. 235; in Ohňostroj (K. Čapkovi z 1926; 1969, s. 316); J. Šícha: Pár pohledů na Aventinum (V. Tillemu z 1928, K. Bednářovi z 1969), Labyrint 194, č. 6; in Karel Čapek. Přijátá korespondence (K. a J. Čapkovi z 1932; 2000, ed. M. Dandová a M. Chlěbcová). ■ REDIGOVAL *periodika*: Sladko je žiti (1919–20), Rozpravy Aventina (1925–34; 1930–32 s V. Zavadou, 1932–34 s J. J. Paulíkem), Aventinské novosti (1927), Musaion (1928–31, s F. Muzíkem), Studio (1928–31, s K. Smržem, od 1930 s O. Ráblem), Gentleman (1929–30, s M. Hladíkem), Aventinský magazín (1930–32, s M. Hladíkem a R. Jílovským), Zprávy čsl. knihkup-

ců a nakladatelů (1936, č. 1–2), Světový zdroj zábavy a poučení (1939–41); *sborníky*: Les éditeurs tchécoslovaques à leurs confrères étrangers à l'occasion du Congrès international des éditeurs Paris (1931, s F. Laichtrem a R. Řivnáčem), Mistři evropského malířství (1941, s E. Weilem pod pseud. E. Urban a J. Klepetářem pod pseud. Gabriel Kufner); *edice* (mimo Aventinum): Knihy století (1934–38), Epocha (1935–42), Standard Library (1936–39), Plutarchos (1936–42), Světová knihovna, řada 2. Laureáti Nobelovy ceny (1937–40), Jen ne nuda (1938). ■

LITERATURA: ● ref. Červené milování: J. Krecar, MR 1918/19, sv. 34, s. 563; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 644; A. N. (Novák), Lumír 47, 1918/20, s. 284; Dr. A. F. (Fuchs), Tribuna 22. 6. 1919; J. H. (Hora), PL 27. 7. 1919; M. Novotný, Nové Čechy 3, 1919/20, s. 36 ●; ● ref. Vzkázání mojí milé: J. H. (Hora), PL 9. 11. 1919; J. Krecar, MR 1919/20, sv. 35, s. 358; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 294; Š. Jež, Cesta 2, 1919/20, s. 397 (i ref. Červené milování); J. Vrba, Pramen 1920, s. 136; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 28, 1920/21, s. 777 ●; ● ref. Nemorální komedie: M. Novotný, Nové Čechy 3, 1919/20, s. 212; ALAP (A. Procházka), MR 1919/20, sv. 35, s. 353 ●; ● ref. Hlomozné ticho a jiné příběhy: R. Schwarzová, Lípa 1920, č. 3; A. N. (Novák), Venkov 7. 12. 1920; J. Vrba, Pramen 1920, s. 472; M. Rutte, Cesta 3, 1920/21, s. 206; -btk- (V. Brtník), Zvon 21, 1920/21, s. 126; -n. (S. K. Neumann), Kmen 4, 1920/21, s. 275 → Stati a projevy 5 (1971, s. 353); J. V. Sedlák, Tribuna 14. 1. 1921 ●; A. M. Píša: ref. K. Š.: K povstání, Červen 1921, s. 366; ● ref. Lilie v korzetu: V. Z. (Zelinka), Zlatá Praha 1922, s. 458; B. P. (Polan), Nové Čechy 6, 1922/23, s. 315; J. Krecar, MR 1922/23, sv. 38, s. 217; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 11. 12. 1923 ●; ● ref. Modrý kolibřík: M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 4. 11. 1923; J. Karásek, Lit. listy 1, 1923/24, s. 108; J. Krecar, MR 1923/24, sv. 39, s. 225; drb. (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 126; A. N. (Novák), LidN 3. 1. 1924; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 11. 1. 1924 ●; ● ref. Vrah: J. O. Novotný, Cesta 6, 1923/24, s. 693; J. Staněk, Čes. osvěta 20, 1923/24, s. 478; V. Brtník, Venkov 5. 4. 1924; an. (J. Vodák), Čes. slovo 26. 4. 1924; an. (F. Götz), NO 4. 5. 1924; K. (F. V. Krejčí), PL 11. 5. 1924; Skapino (A. Novák), LidN 6. 6. 1924; K. Sezima, Lumír 1924, s. 489 ●; ● ref. Venuše s červenou parukou: -r-, Pásmo 2, 1925/26, s. 80; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 26, 1925/26, s. 322; = (J. Vodák), Čes. slovo 26. 1. 1926; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 7. 3. 1926 ●; ● ref. Kilima-Ndžaro lásky: J. Matouš, Nové Čechy 12, 1928/29, s. 167; -jef (J. Fučík), Tvorba 1929, s. 48 → Stati o literatuře (1951, s. 124); J. Vodák, Čes. slovo 25. 1. 1929; P. Eisner, Prager Presse 31. 1. 1929 ●; an.: Deset let Aventina, Vitrinka 7, 1929/30, s. 22; V. Poláček: Knihomilové pod lupou 13. Dr. O. Š.-M. z Aventina, Panoráma 7, 1929/30, s. 26; Ad. Veselý: Sto dýk do srdce, Bibliofil 1930, č. 2; Dr. F. K. (Kocourek): Hovory s nakladateli 12. Dr. O. Š. M., Přítomnost 1932, s. 653; ● ref. Žaluji: e. v. (E. Vachek), LitN 7, 1934/35, č. 4; p.

(A. M. Píša), PL 9. 1. 1935; an., Ranní noviny 23. 1. 1935; (fn.) (F. Němec), RP 26. 1. 1935 ●; Red.: Doslov k jedné nakladatelské prohře, Přítomnost 1935, s. 28; (Gel.) (F. Gel.): Dr. Š.-M. stižen šílenstvím?, Telegraf 24. 1. 1935; (fst.) (F. Stuchlý): Beseda s autorem románu U Zlaté bohyně, LD 20. 6. 1965; M. Petříček: ref. U Zlaté bohyně, LitN 1965, č. 27; O. Neveršilová: O. Š.-M., Kulturněpolitický kalendář 1967 (1966, s. 202); A. Hoffmeister a V. Závada in O. Š.-M.: Sladko je žít (1966); ● ref. Sladko je žít: G. Franci, LD 15. 1. 1967; vbk (V. Běhounek), Práce 12. 2. 1967; R. Havel, LitN 1967, č. 8; M. Nyklová, Večerní Praha 10. 3. 1967; P. Den, Proměny (New York) 1967, č. 3; jš (J. Šimůnek), RP 3. 5. 1967; I. Pfaff, Kulturní tvorba 1967, č. 21; J. J., Impuls 1967, s. 284 ●; R. Havel: Dva nakladatelé (V. Petr a O. Š.-M.), LitN 1967, č. 37; J. Šnobl: PhDr. O. Š.-M., Kmen 1969, č. 6; J. Pilz in Národní 9 (1969, s. 58); F. Muzika in O. Š.-M.: Ohňostroj (1969); ● ref. Ohňostroj: vbc (V. Vrabec), Svob. slovo 29. 5. 1969; V. Běhounek, Práce 24. 6. 1969; A. Závodský, Rovnost 15. 7. 1969; gr. (J. Jirsa), Večerní Praha 12. 8. 1969; tk (R. Kvaček), Revue dějin socialismu 1969, s. 626 ●; E. Macek: Paměti nakladatele O. Š.-M., ČLit 1969, s. 668; ● k pětasedmdesátinám: (jwg) (J. Wenig), LD 15. 9. 1972; LV, Svob. slovo 15. 9. 1972 ●; B. Novák in O. Š.-M.: Tma a co bylo potom (1972); ● nekrology: an., Svob. slovo 13. 3. 1974; (T) (P. H. Toman), Práce 19. 3. 1974; (dk) (D. Kozlová), Tvorba 1974, č. 12; J. Dresler, Čes. slovo (Mnichov) 1974, č. 4 ●; (dk) (D. Kozlová): Dva roky cesty za čtenářem (k uvedení 3. dílu pamětí na trh), Tvorba 1974, č. 44; J. Wenig: k 80. výr. nar., Panoráma 1977, č. 4-5; A. Jonáková, J. P.: Dr. O. Š.-M. a jeho Aventinum, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1984, s. 316; P. Koháček: Bratři Čapkové a Aventinum, Zpráva Společnosti bratří Čapků 1989, č. 28 + 1992, č. 31; M. Pohorský: k 15. výr. úmrtí, Lit. měsíčník 1989, č. 3; J. Firt in Knihy a osudy (1991); kat. Aventinská mandsarda. O. Š.-M. a výtvarné umění (1990); k tomu H. Rousová, Ateliér 1991, č. 2); K. Scheinpflug in Můj švagr Karel Čapek (1991, s. 141); V. Sládek: Všechny ty knihy Š.-M. (k výstavě v Kolíně), Kolínské noviny 1992, č. 11; J. Bílek: k 95. výr. nar., Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1992, s. 121; Z. Pokorný: O. Š.-M., Reflex 1992, č. 39; P. Žantovský: O. Š.-M., Reportér 1992, č. 42; P. Matoušek: ref. Sladko je žít, Ohňostroj a Tma a co bylo potom, Nové knihy 1992, č. 39 a 1993, č. 15 a 38; J. Šícha: Pár pohledů na Aventinum, Labyrint 1994, č. 6; A. Zach in Stopami pražských nakladatelských domů (1996) + k 100. výr. nar., Knihkupec a nakladatel 1997, č. 12 + O jedné recenzi a jedné vzpomínce (k pamětem O. Š.-M. a jejich úpravám), Tvar 1998, č. 7; R. Mikulka a R. Procházka in Knihtiskař a nakladatel František Obzina (2000); J. Zemina: O. Š.-M. a Josef Šíma, Ateliér 2002, č. 24.

ls, zp

Antonín Štrauch

* 13. 3. 1831 Jičíněves

† 20. 1. 1877 Jičín

Autor humoristických a satirických skladeb, překladatel, publicista.

Psal se i vl. jm. Strauch. – Pocházel z rodiny panského vrátného. Hlavní školu vychodil v Jičíně (1844), zde studoval také gymnázium (třídní učitel A. Fähnrich, F. Šír; mat. 1852). V Praze se zapsal na filoz. fakultu, studia však nedokončil. Krátce vyučoval ve šlechtické rodině v Praze-Satalicích, odmítl nabídku vycestovat do USA a vést v St. Louis krajaňské noviny. 1854 vydával v Jičíně s V. Č. Bendlem a J. Grosem satirický časopis Rachejtle, po rozchodu s Bendlem založil s Grosem 1855 časopis Diblík. Asi od téhož roku se stal redaktorem Pražských novin, do nichž překládal zprávy ze slovanských periodik a přispíval fejetony. V 60. letech psal do Humoristických listů, 1863 byl jejich šéfredaktorem. V několika tiskových procesech byl za otištění článků (Národní slavnost v Poděbradech), které údajně ohrožovaly bezpečnost státu a urážely císaře a jejichž autora odmítl jako šéfredaktor prozradit, odsouzen k mnoha měsícům vězení a k peněžitým trestům. Po vykonání prvního šestinedělního trestu se Š. snažil vyhnout se dalšímu věznění, ale při neúspěšném pokusu dostat se do Švýcarska byl zadržen a nucen nastoupit trest. Rozsudek i těžký žalář, který mu podlomil zdraví, byl v soudobém tisku velice pozorně sledován, snad i proto, že Š. byl považován za člověka spjatého s probíhající polskou revolucí. Po propuštění z vězení 1865 se ze zdravotních důvodů stáhl z veřejného života a publikoval jenom sporadicky; dožil u sestry v Jičíně. Zemřel na neštovice, pohřben byl na jičínském hřbitově na Valdickém předměstí.

Š. tvorba obsahuje básně, hlavně milostné v duchu světobolu mladé generace (*Při rozchodu měj se blaze*) a prózu podobného zaměření (*Sokové*), knižně vyšla obratně napsaná novela *Pustý dům*. Velké úsilí Š. věnoval příspěvkům do humoristických a satirických časopisů, kde pěstoval menší žánry, fejetony, aforismy, satirické básně, ironické komentáře. V nich uplatnil britký jazyk, ironický vztah k politické a společenské realitě, mnohé ostré výpady však postrádaly odpovídající sevřenou formu a patřičný nadhled. Š. byl ve své době

považován za jednoho z nejnadanějších žurnalistů a nejvzdělanějších spisovatelů a za výtečného znalce slovanských jazyků. Podstatnou část jeho tvorby zaujímají prozaické překlady ze slovanských literatur, především z polštiny (cyklus povídek J. Dobržanského Doma i za mořem, časopisecké příspěvky), dále z ruštiny (Bela z Lermontovova Hrdiny našeho věku) a z ukrajinštiny. Přeložil i Turgeněvu veselohru Venkovanka. Náměty povídek překládaných z polštiny se často dotýkaly polské revoluce a osudu emigrantů, kterým pomáhal při jejich odchodu z Polska přes Prahu; po jazykové stránce byly obratné a plynulé.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. Prachovský, A. Št. Jičínský, A. Št. Prachovský, Kilián Chroust (Rachejtle), Mefisto (Humorist. listy), Prachovský; A. Štr., J., J-ý, -ý (Lumír). ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedník; Čes. včela (1848, dub.); Dblík (1855); Hlas (1865); Humorist. listy (60. léta); alm. Lada Nióla (1855, B Při rozchodu měj se blaze); Lit. listy (1865); Lumír (1853–55; 1855 P Sokové, překl. M. J. Lermontov: Bela); Nár. listy (1864); Pražské noviny (od 1851); Rachejtle (Jičín); Zlaté klasy (1856); – posmrtně: sb. Nový deklamátor (1879); ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Pustý dům (P 1856). – *Překlady*: A. Szedler: Semeňko (1859 ← Pražské noviny 1859); J. Dobržanskí: Rodina nájemníková (1863) + Povstalci (1863) + Vyhnaní (1963) + Dvě ženy (1863) + (souborně) Doma i za mořem (1863). ■ SCÉNIK-KY. *Překlady*: A. P. J. Krüger: Slečna manželka (1860); J. Szujski: Eliška Ostrožská (1860); I. S. Turgeněv: Venkovanka (1866). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Rachejtle (1854; 1. a 2. sv. s V. Č. Bendlem a J. Grosem), Dblík (1855, s J. Grosem), Pražské noviny (asi 1855), Humorist. listy (24. 3. – 24. 12. 1863), Nár. listy (8.–10. 12. 1867), Hlas (16.–27. 7. 1868). ■

LITERATURA: ● o Š. tiskových procesech: an., NL 7. 10. a 8. 12. 1863; an., Hlas 7. 10., 28. 11. a 8. 12. 1863, 13. 2. a 25. 4. 1864 ●; J. N. (Neruda): ref. překl. insc. I. S. Turgeněv: Venkovanka, NL 2. 6. 1866 → České divadlo 2 (1954, s. 115); ● nekrology: an., NL 21. 1. 1877; an., Posel z Prahy 21. 1. 1877; an., Světozor 1877, s. 47 ●; A. Melišová-Körschnerová: Spisovatelovo věno, Koleda 1877, s. 107 a pokr.; J. R. Vilímek in Ze zašlých dob (1908); an.: k 80. výr. nar., NL 13. 3. 1911 (večerní vyd.); F. Pátek: Dopis J. Grose A. Š., ČMF 1913, s. 56; F. Strejček: Šotek a Dblík, Zvon 17, 1917/18, s. 614 a pokr. + Vybledlé obrázky literární, Zvon 1922, s. 216; V. Žáček in Ohlas polského povstání r. 1863 v Čechách (1935, s. 186); F. Strejček in Humorem ke zdraví a síle národa (1936, s. 123) + Humoristické časopisy čtyřicátých a padesátých let, roč. Chudým dětem (1941, s. tit. Z doby Boženy Němcové 1, s. 121); J. Páta: Vzpomínka na A. Š., Sokol 1941, s. 41 (i sep.); J. V. Frič in Paměti 2 (1960).

ks

Václav Štule

* 20. 12. 1814 *Kladno*

† 9. 8. 1887 *Praha*

Básník překonávající pocit náboženského a společenského vykořenění programově objektivizujícími skladbami národně nabádacího zaměření; přední překladatel polské klasicistní a romantické poezie; politický a kulturní publicista vyhraněného národně katolického smýšlení, organizátor společenské a církevní spolkové činnosti.

Psal se též vlasteneckým jm. V. Svatopluk Š., v textech s náboženskou tematikou i V. Hyacinth Š., křestním jm. i v podobě Václav a Věnceslav, příjmením ojediněle Stulec, v matrice zapsán jako Stulz. – Narozen v rodině domkáře, zedníka a obecního staršího. V rodišti vychodil elementární školu, na přímluvu kněze K. Weiningerera byl poslán na studie do Prahy. 1826–27 byl žákem týnské normální školy, od 1827 studoval na staroměstském Akademickém gymnáziu (učitelé J. Jungmann, F. J. Svoboda), kde se sblížil se skupinou vlastenecky orientovaných studentů (K. H. Mácha, J. B. Pichl, J. Podlipský, K. Sabina, A. Strobach, F. B. Trojan, kteří se scházeli ve Š. bytě a debatovali o literatuře a společenských událostech, zvláště o polském povstání 1830–31); 1830 vstoupil jako první student do právě založené Matice české. 1832 začal studovat tzv. filozofii (další přátelé K. S. Amerling, B. Jablonský, A. J. Vřátko, polský kníže-exulant J. Lubomirský). O prázdninách cestoval po Čechách (Jičín, Libuň), 1834 s Amerlingem na Moravu (v Brně setkání s F. C. Kampelíkem), Slovensko a do Uher (setkání s J. Kollárem), 1836 opět po Čechách (s hrabětem B. Sylva-Tarouccou) a Slovensku. Pod vlivem četby spisů B. Bolzana (později ho dokonce v Těchobuzi navštívil) se odvrátil od francouzského deismu a 1835 vstoupil do arcibiskupského semináře. 1839 byl vysvěcen na kněze a poté instalován jako kaplan do Kvílce u Slaného, kde působil i pedagogicky a osvětově (intenzivně se stýkal s kaplanem v Peruci, filantropem F. Danešem). Kvůli zdravotním problémům musel Š. z Kvílce odejít, od 1843 byl duchovním správcem v ústavu pro slepce pod Bruskou (tehdy udržoval styky s rodinami Fričovými a Staňkovými, K. Havlíčkem Borovským, J. Jirečkem, V. V. Tomkem, J. E. Vocelem a K. V. Zapem), od 1846 působil jako duchovní v ústavu choromyslných u sv. Kateřiny.

1847 založil časopis Blahověst, který měl kromě beletristických příspěvků reflektovat vztahy mezi církví, českým vlasteneckým hnutím a rakouským státem a upevňovat kult českých zemských světců jako protiváhu vůči uctívání J. Husa. 1848 byl Š. zvolen do Nár. výboru, výboru Lípy slovanské, účastnil se jednání Slovanského sjezdu (setkání s chorvatským biskupem J. Strossmajerem), spoluzaložil Katolickou jednotu a krátký čas vydával noviny Občan; t. r. se stal katechetou na staroměstském Akademickém gymnáziu, kde vyučoval i češtinu a dějepis (žáci mj. V. Hálek, J. Neruda, L. Quis, A. V. Šmilovský). Kvůli zpočátku vyčkávacímu a později legitimistickému postoji k nastávajícím politickým poměrům se rozešel s K. Havlíčkem (mj. přetiskl 1850 v Blahověstu z Vídeňského deníku denunciační článek Výklady k epistolám kutnohorským). 1850–51 a znovu po vydání tzv. evangelických patentů (1861) obhajoval své národně konfesijní stanovisko před reformovanými duchovními (B. V. Košut, Heřman z Tardy); 1851 podnítl s O. Czerninem a J. V. Jirsíkem sbírku na stavbu novorománského kostela sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně. 1853 byl pro údajný požadavek odluky církve od státu úředně zastaven Š. časopis Blahověst (znovu povolen 1855), t. r. mu hrozilo kvůli tajným studentským literárním aktivitám propuštění z Akademického gymnázia (neuskutečnilo se díky přimluvě arcibiskupa F. Schwarzenberga). 1859 pobýval Š. v Polsku, kde mj. podpořil soudobé uniatické snahy, 1860 byl zvolen za sídelního kanovníka kolegiátní kapitoly na Vyšehradě. Po vydání Říjnového diplomu založil 1861 proticentralisticky zaměřené noviny Pozor; pro kritické výroky o únorové ústavě byl obžalován za rušení veřejného pokoje a v tiskovém procesu 1862 odsouzen ke dvěma měsícům vězení; po propuštění byl na velehradských cyrilometodějských slavnostech zvolen členem Dědictví sv. Cyrila a Metoděje a oslavován jako hrdina. V 60. a 70. letech dal Š. podnět k založení tzv. Vyšší dívčí školy, Jednoty pro dostavění chrámu sv. Víta a družstva Katolického spolku tiskového Vlast; přednášel v Umělecké besedě a Besedě učitelské (o polské literatuře, B. Bolzanovi, J. Jungmannovi, F. F. Procházce, V. F. Durychovi, A. Mickiewiczovi, Z. Krasinském, i o svých překladech), přispíval do Riegrova Slovníku naučného hesly z oblasti církevní historie a pedagogiky. 1870 se stal vyšehradským proboš-

tem, dal přestavět zdejší probošťství, kanovníké domy a kostel sv. Petra a Pavla (na jeho přestavbu poskytl 40 000 zl.), vysvěcení se však nedožil stejně jako realizace svého návrhu přeměnit vyšehradský hřbitov v čestné pohřebiště představitelů národního života. 1880 byl jmenován konzistorním radou krakovským a litoměřickým, 1881 (ne bez potíží) domácím prelátem papeže Lva XIII. Zemřel na rozedmu plíc a dlouhodobou srdeční chorobu, již trpěl už od 50. let. Pohřben byl na Vyšehradském hřbitově (mši sloužil arcibiskup F. Schönborn); v závěti odkázal značné finanční obnosy Svatoboru, vyšehradské vikarii, chudým kněžím, chlapeckému semináři v Příbrami aj.

Výrazné společenské působení Š. doprovázela rozsáhlá literární, překladatelská, adaptační a ediční činnost. Jeho tvorba neustále nabádavým způsobem zpřítomňovala svár světa ideálních hodnot (konfesijně vyhraněné křesťanství, vlastenectví, svornost, láska k bližnímu, úcta k minulosti, sociální smír) se současnou neutěšenou společenskou a politickou situací doma i v ostatních slovanských zemích. Vidinu nové národní existence, založené na těchto ideálech, spojoval Š. s pojetím slovanské vzájemnosti, hledajícím hodnoty spíš než v dobovém rusofilství v polském mesianismu či ve vzdoru „malého národa“ (Slovinců a Chorvatů). Za filozofických studií uveřejňoval Š. v Květech drobnou reflexivní romantizující lyriku s přírodní a vlasteneckou tematikou (*Hvězdomá* aj.). S původní tvorbou bezprostředně souvisely jeho překlady polské romantické poezie (Mickiewiczova óda Na mladost, Konrád Wallenrod), jež v době po potlačení polského listopadového povstání uváděly do českého literárního kontextu témata národní rezistence a vášnivého odporu proti bezpráví. Za cest po Slovensku vznikl (patrně pod dojmem četby Byronovy Childe Haroldovy poutě) cyklus Š. básní *Na Tatrách a pod Tatrami* (tiskem až 1874 v Sebraných spisech básnických), v nichž písňovou formou (ohlasy Rukopisů) a čitelnou kollárovskou personifikací (matka–vlast, pěvec–národ) zobrazil především lokality legitimující česko-slovenskou vzájemnost (elegicky pojatá velkomoravská Nitra, husitský Muráň); celek vrcholil představou všeslovanské jednoty ve společné vlasti. Propojení básníka intimního a politického, typické pro celou Š. básnickou tvorbu, se nově tematizovalo ve sbírce *Pomněnky na cestách*

života, v níž se „konvenčně, ale upřímně obrátil od subjektivismu k uklidněnému názoru katolickému“ (A. Novák). Inspirován Kollárovou Slávou dcerou (forma cestopisu, komentáře – přímětky) a Čelakovského Růží stolistou (etická a vlastenecká díkce zkázněná klasici-zujícím trochejským čtyřverším) reflektoval v oddíle *Mé vzdechy* svou konverzi, kterou chápal jako překonání intelektuálního omylu, v oddílu *Mé plesy* podal vizi světa proměněného křesťanstvím (a sociální i národní nápravou) v nový Jeruzalém; v nejrozsáhlejším oddílu *Mé hlasy*, básnickém cestopisu po českých a moravských pamětihodných místech, postavil proti rozpadu ideálních národních a konfesionálních hodnot odkaz minulých generací (spisovatelů, kněží, politiků; v Sebraných spisech básnických je rozmnožil o poslane a oslabil podíl postav z české mytologie), slavné dějinné události a velká literární díla; ve vysvětlivkách a přímětcích ještě připojil interpretaci takto pojatého obrazu českého světa. Alegorická sbírka *Harfa sionská*, vznikající 1863 ve svatojiřském vězení pod vlivem Byronových Hebrejských melodií a Herderovy statě O duchu hebrejské poezie, parafrázovala četné starozákonní příběhy (Daniel, Jeremiáš, Micheáš aj.) a žalmy se zaměřem posilovat odolnost české společnosti vůči společenskému a politickému tlaku. V básních *Perly nebeské...*, novozákonním protějšku Harfy sionské, Š. parafrázoval evangelijní podobenství (např. o zakopaném hřívně, marnotratném synovi) ve vztahu k náboženským a národnostním problémům Čech. Ve sbírce politické lyriky *Dumy české*, která vznikala ve vzrušené době táborů, kritizoval s patetizujícím mravně rozhořčeným gestem básníka-věštce (rétorický verš, inverze, perifráze, paralelismy a apostrofy) soudobé společenské dění (rakousko-uherské vyrovnání a následné centralizační tendence rakouské vlády v Předlitavsku, potlačení polského lednového povstání, postavení nemaďarských národností v Uhrách, politickou nesvornost v Čechách); záchranu spatřoval v důsledném přijetí tradičních hodnot. Elegický a zároveň tragický tón básní i poetické postupy sbírky mj. předznamenaly politickou poezii J. Nerudy a S. Čecha. Š. byl také autorem mnoha básní s náboženskou tematikou (životy světců, veršované modlitby), které publikoval v katolických časopisech a v přílohách svých nábožensky vzdělavatelných prací; měly vyjít jako třetí svazek

Sebraných spisů básnických, knižně byl vydán pouze epický cyklus básní ze života sv. Anežky (*Z paláce a kláštera*). – Nečetná Š. próza (*Cesty milosti Boží*) zpracováním a zaměřením tvoří beletrizující doplněk k neobyčejně rozsáhlé původní, adaptační i překladové tvorbě katechetické (hodinky, veršované i neveršované modlitby), pastorální (katechismy), liturgické a hagiografické s obsáhlými popisnými pasážemi historického či místopisného charakteru (např. *Život sv. Cyrila a Metodě*); zejména u nábožensky vzdělavatelné poezie a prózy uváděné pod Š. jménem někdy nelze přesněji určit jeho autorský podíl, resp. předlohu a filiační vztahy. Příležitostně vznikaly Š. biografické práce o významných osobnostech obrozené kultury (např. dva životopisy J. Jungmanna), a literárněhistorické (*Pohled na literaturu českou věku Karla IV.*). Iniciátorská byla Š. činnost překladatelská. Vedle nejpočetnějších překladů z A. Mickiewicze (*Dziady*, *Sonety krymské*, *Bajky*, *Drobné básně*) uváděl také básně Z. Krasinského, J. U. Niemcewicze, J. G. Herdera, chorvatsko-italského básníka N. Tommasea aj. – Š. často zasahoval do společenského a kulturního života publicisticky: výzvou *Několik slov k poctivým lidem* z 1849 proklamoval jednotu českých křesťanů jako nutný předpoklad k vyřešení sociálního i národnostního problému, článkem *Památce Jungmannově* vystoupil 1859 proti nastupující literární generaci májovců, kterou vinil z indiferentismu a nedostatku národního uvědomění. Š. pozice v literatuře (ironizovaná např. Nerudovým referátem o prvním svazku Sebraných spisů) i v české společnosti, lidsky zproblematizovaná již jeho protektorským vztahem k B. Němcové, dále údajným udavačstvím vůči J. V. Fričovi po jeho návratu z vězení, I. J. Hanušovi a A. Smetanovi, se stala od počátku 60. let pro mladé literáty symbolem klerikalismu a zpátečnictví, mj. i kvůli ortodoxně katolickému výkladu historických událostí a postoji v současných polemikách (např. obhajoba návratu jezuitů do Čech, útok na Renanovu knihu *Život Ježíšův*, intenzivní protihusitská kampaň v 70. letech).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Václav Jaroslavský (Vlastimil), Václav Kladenský, Václav Svatopluk Kladenský; Š., Š.-, Š.-., Št., Václ. Š., V. K. V., V. S. K., V. St., V. Sv. K., V. Sv. Kl., V. Sv. Št., V. Š., V. Š. K., V. Št. ■ PŘÍSPĚVKY in: Blahověst (1847–53, 1855–72; 1847 Vypsání života svatých bratří Cyrila a Metoda...,

i sep.; 1849 Život sv. Vojtěcha, biskupa a mučenníka, patrona národu českého, i sep.; Několik slov k poctivým lidem, i sep.; 1855 Svatá Cecílie, panna a mučennice Kristova, i sep.; 1861 Česká národnost a evangelická církev, i sep.; 1867 B Lživým apoštolům); – Boleslavan (1860–61, překl. N. Tommasea); Čas (1861); ČČM (1839, 1843); Časopis katol. duchovenstva (1860–76; 1869 články Jak mnoho asi bylo Čechů vyhnancův a vystěhovalcův po bitvě bělohorské, Česká národnost a kněžstvo katolické; 1869 životopis K. Vinařického); Časopis pro katol. duchovenstvo (1836, 1838, 1840, 1843–44); Čech (od 1871; 1873 Anežka, slavná Přemyslovna, blahoslavená prvá starší sestra chudých panen sv. Kláry, i sep.); Čes. včela (1838–39, 1845); Čes. včela (1878); Encyklopedie powszechna (Varšava 1859); F. Doucha: Obrázky posvátných příběhů (b. d., 1861); alm. Hlasové duchovenstva k slavnému dosednutí na stolec arcibiskupský... Aloysia Josefa, svobodného pána Schrenka z Notzingu... (1838); alm. Hlasy duchovenstva k ... Ferdinandovi a Marii Anně při slavnosti korunování (1836); Hronka (Banská Bystrica 1838–39); Jindy a nyní (1833, překl. z polské lit.); Kritická příloha k Nár. listům (1863–64, čl. Literatura polská, Obecný ráz literatury polské); Květy české, pokr. Květy (1834–44; BB, překl. z A. Mickiewicze, 1838 překl. epigramů J. G. Herdera); Květy (1865–72; 1866 překl. ze Z. Krasinského); Lada (1861); alm. Libussa (1847, životopis J. Jungmanna); Lit. listy (1865, překl. A. Mickiewicz: Gražyna); Lumír (1851, 1854, pův. BB a překl. z polštiny; 1860 parafráze B Z. Krasinského); Method (1880, 1885); Mor. noviny (1861); Národ (1864); Nár. listy (1863, 1865); Nár. noviny (1849); Občan. Sedlské noviny pro Čechy a Moravany (1848–49); Pastýř duchovní (1881–86); sb. Písně pro nejmenší děti (1850, s K. A. Vinařickým); Pokrok (1869, 1883); Poutník (1848); Pozor (1862); Pražské noviny (1846, 1851, 1854, 1859; 1854 Karlín a jeho chrám, i sep.; 1859 Památce Jungmannově → sb. Život Jana Nerudy 3, 1953, s. 260, ed. M. Novotný); Programm des k. k. altstädter Staats-Gymnasiums zu Prag (1856, Pohled na literaturu českou věku Karla IV., i sep. → Beseda 3, 1865/66, s. 85); Rodinná kronika (1863); sb. Sběrka výkladův a kázání (1853); ant. Slovenská poezie 1, 2 (1874, 1878); Slovenské noviny, příl. Světozor (Videň 1860); Světozor (1835); Světozor (1867, 1876–77); Škola (1853–54); Škola a život, příl. Štěpnice (1856–58, 1870); Školník (1851, 1865, 1871, 1875); Včela (1850); sb. Věvec ze zpěvů vlastenských... (1835); alm. Vesna (1837–39); Videnský deník (1850); Vlastimil (1839, 1842); Zlatá Praha (1864, překl. z A. Mickiewicze a A. S. Puškina); Zlaté klasy (1853–56); – posmrtně: Světozor (1927, B Ó, Slavie má!); Vlast (1903–04, části deníkových zápisů z 1834–44, ed. F. H. Žundálek); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Pomněnky na cestách života (BB 1845); *Cesty milosti boží* 1, 2 (PP 1860); *Perly nebeské čili Podo-*

benství a opovědi Páně (BB 1865); *České dумы* (BB 1867); *Harfa sionská* (BB 1868); Šebestián Hněvkovský: *Životopisný nástin... K slavnosti odhalení pomníku...* v Žebráce (1870); Josef Jungmann. *Na památku dne 13. července 1873...* (1873, s J. B. Pichlem); *Z paláce a z kláštera*. Obrázky ze života blahoslavené Anežky Přemyslovny (BB 1875); – posmrtně: *Na Tatrách a pod Tatrami* (BB 1918, ed. K. Dvořák; 1874 in *Sebrané spisy básnické* 1). – *Překlady a adaptace*: A. Mickiewicz: *Konrad Wallenrod* (1837); an. (C. Brentano): *Stanislav a Aninka* (1838, překl. z polského); *Padesáte bajek a několik vážnějších básniček pro naše milé malíčky* (1844, z něm.; 1862 s tit. *Padesáte bajek*); N. Wiseman: *Lampa posvátná* (1857); O. Roquett: *Legenda o sv. Alžbětě Uherské*. *Oratorium* (1866, hudba F. Liszt); viz též *Souborné vydání*. – *Ostatní práce* (nábožensky vzdělávatelná literatura, polemické a příležitostné publikace): *Život sv. Alžběty, dcery krále uherského* (1843); *Život sv. Anny, máteře rodičky boží Marie* (1843); *Život sv. Antonína, vyznavače Páně* (1843); *Život sv. Barbory, panny a mučennice* (1843); *Život sv. Ferdinanda, vyznavače Páně* (1843); *Život sv. Františka Serafského, vyznavače Páně* (1843); *Život sv. Josefa, pěstouna Pána Ježíše Krista* (1843); *Život sv. Máří Magdaleny* (1843); *Život sv. Vincencia de Paul* (1844); *Slovo radosti k slavnosti 10. října, kteréhožto dne v ústavu k... zaopatření nevidouců... kaple sv. Rafaela posvěcena... jest* (1844); *Dobrá rada v potřebě* (1846, s paralelním něm. vyd.); *Rozmílí krajané a bratři! Občané vikariátu slánského!* (1848); *Ohlas úcty srdečné a lásky, při slavnosti velebných druhotin kněžských... Vojtěcha Procházky, faráře u Sv. Vojtěcha v Praze...* (1853); *Písně ke cti sv. Cyrila a Metodě, apoštolův a dobrodincův slovanského národa, s připojeným stručným životopisem jejich* (1854); *Pobožnost k sv. Cyrilovi a Metodiovi, apoštolům slovanským* (b. d., asi 1856); *Písně májové ku poctě Panny Marie* (1854; vyd. od 1874 s tit. *Písně ku poctě P. Marie... při pobožnosti Májové*); *Život sv. Cyrila a Metodě, apoštolů slovanských* (1857, s cyrilometodějskými básněmi moravských autorů); *Duchovní písně, zpívané o pouti k starobylému chrámu sv. Klementa na Levém Hradci* (1857, s J. Drbohlavem); *Klement Maria Hofbauer, životopisný nástin* (1859); *Život sv. Prokopa, opata sázavského, patrona národu českého* (1859); *Milosrdný Samaritán. Knížka útěchy a spasitelného vzdělání...* (1860); *P. T. p. odběratelům a přátelům Pozoru* (1862); *Pravověrný cititel svatých Cyrila a Metodě bratří, apoštolův slovanských* (1863); *Renan a pravda čili Úvahy o knize Renanově Život Ježíšův* (1865 ← *Časopis katol. duchovenstva* 1864); *Pius IX., Svatý otec a nejvyšší biskup katolického křesťanstva* (1869); *Posvátný věvec ku poctivosti sv. Václava, mučenníka, vévody a dědice českého* (1869); *Řeč při posvěcení pomníku na hřbitově vyšehradském péčí dam Amerického klubu vzdělaného B. Němcové* (1869); *Vlast a církev čili Může-li vlastencem býti*

katolíků? (1870); Pocta Ducha svatého (1871); Život a osudy Mistra Jana Husi z Husince (1872, s K. Borovým); Slova víry a lásky na hrobech a mezi hroby. Památkou na svěcení rozšířeného hřbitova u Sv. Petra a Pavla na Vyšehradě (1873); U Božího hrobu. Modlitby, litanie a písně na oslavu ukřižovaného spasitele našeho (1876); Posvátné hodinky na oslavu blahoslavené Anežky České panny (1876); Víněk májový. Hodinky, litanie a písně na oslavu sv. Jana Nepomuckého, mučedníka – obránce české země (1876); Vnuk a děd. Na oslavu stříbrné svatby... Františka Josefa I. a Alžběty... (1879); Svatý Martin, biskup tourský a vyznavač Páně (1881); Starobylý chrámec sv. Martina na Vyšehradě (1881); Vidění. Proslav na oslavu sloučení Vyšehradu s Prahou (1883). – *Výbor*: in J. V.: V. Š. Spisovatel a národní buditel (1934, BB). – *Souborné vydání*: Sebrané spisy básnické (nakl. I. L. Kober, 1874, 1878, 2 sv.; 2. kniha překladův básní A. Mickiewiczových). ■ KORESPONDENCE: F. Kvapil: A. Mickiewicz v Čechách (Mickiewiczovi z 1837), Osvěta 1898, s. 631; in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 2, 3 (Vinařickému z 1833–34, 1843, 1845, 1855; 1909, 1914, ed. V. O. Slavík); in sb. Z doby Sušilovy (F. Sušilovi z 1860; 1917, ed. P. Vychodil); P. Vychodil: Z korespondence družiny Sušilovy (B. Sylva-Tarouccovi z 1843 a 1844), Hlídka lit. 1919, s. 696 a 1920, s. 18; in Dopisy československých spisovatelů Stanko Vrazovi a Ljudevitu Gajovi (Gajovi z 1847; 1923, ed. K. Paul); F. Krčma: Dopisy přátel a příbuzných Máchovi (nejistému adresátovi z 1833–34), Lumír 1924, s. 84; in sb. Česká korespondence s Lvem Thunem (Thunovi z 1845; 1970, ed. L. Kubík). ■ REDIGOVAL *periodika*: Blahověst. Katolický týdeník (1847–52), pokr. Blahověst. Katolické hlasy (1855–61, 1861 s příl. Hlásník; od 1860 s F. Srđínkem), Občan. Sedlské noviny pro Čechy a Moravany (1848–49), Pozor (1861–63; 1863 s J. Staňkem), Pastýř duchovní (1881–86, s. M. Karlachem); *kalendáře*: Nový kalendář katolický čili Poutník z Prahy (1851–63), Pečirkův Nár. kalendář... (1872–88); *knížnice*: Bibliotéka životů svatých (1857), Besedy katolické (1860), Kazatelé slovanští (1870–73, s A. Mužíkem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: M. J. Sychra: Veleslavin. Mravoučná hospodářská kniha... (1847); Zlaté zápisky karlínské... (1854); Hlasy pro kněžstvo (1855); Druhá čítanka a mluvnice pro katolické školy v císařství rakouském (1856, s K. A. Vinařickým); Hvězda betlémská čili Duchovní cvičení v pravém životě křesťanském (1857); Patero červených korálův. Uplná modlitební kniha pro věrné katolické křesťany (1859; opr. vyd. 1862 s tit. ...aneb Uctění pěti ran Krista ukřižovaného); Sedmero proutkův ze spisů M. Jana Husi (1870); Písmo svaté. Vydání dle Vulgaty (1884–88, s A. Lenzem; od Genesis po knihu Job, úprava textu a výklad). ■

BIBLIOGRAFIE: in J. Bečka, M. Kremlová: Česka bibliografia Adama Mickiewicza 1826–1960

(Vratislav 1965). ■ LITERATURA: J. F. Nowakowski: Książd W. S., kanownik Wyszehradski, tłumacz A. Mickiewicza (Varšava 1862); A. Krecar: V. Š. Životopisný a literární nástin (1889 ← sb. Slavín, 1888); J. V.: V. Š. Spisovatel a národní buditel (1934, s výbo-rem BB). ■ ● ref. překl. A. Mickiewicz: J. Malý, ČČM 1837, s. 490; an., Ost und West 1838, s. 32; J. Š. Tomíček, Čes. včela 1839, s. 67 ●; J. G. K. (Kolár): ref. alm. Vesna (Š. báseň Ludmila), Ost und West 1838, s. 146; F. Doucha: Životové svatých a světic božích (ref. o publikacích z 1843), Časopis pro katol. duchovenstvo 1844, sv. 2, s. 382; V. V. Tomek: ref. Život sv. Vincencia de Paul, Květy 1844, s. 559; ● ref. překl. Padesáte bajek...: M-cký, Květy 1844, s. 600; J. Příbík, Čes. včela 1845, s. 76; Š. Bačkora, Květy 1845, s. 264 ●; Fr. D. (Doucha): ref. Pomněnky na cestách života (i ref. Padesáte bajek...), Čes. včela 1845, s. 154; H. B. (K. Havlíček Borovský): Blahověst, nový časopis, Čes. včela 1847, s. 135 + Š. Pomněnky a Wolfgang Menzl (proti nařčení Š. vlasteneckých znělek z panslavismu), tamtéž, s. 286 → O literatuře (1955, s. 79) a Dílo 2 (1986, s. 340); J. J. (Jireček): ref. Pohled na literaturu českou věku Karla IV. (Programm des k. k. altstädter Staats-Gymnasiums...), Slovenské noviny (Viedeň) 1857, příl. Světozor, s. 69; J. Neruda: Smření (odpověď na Š. čl. Památce Jungmannově, Pražské noviny 16. 11. 1859), Obrazy života 1859, s. 398 → sb. Život Jana Nerudy 2 (1953, s. 265); Z. (K. V. Zap): ref. Život sv. Prokopa..., Památky archeologické a místopisné 1861, s. 144; K. V. (K. A. Vinařický): ref. Česká národnost a evangelická církev, Časopis katol. duchovenstva 1861, s. 466; Heřman z Tardy: Odpověď proti jizlivým článkům páně Š. listu a strany pod jednou vůbec..., Hlasy ze Siona 1861, s. 174; Dr. Borový (K. Borový): ref. Renan a pravda..., Časopis katol. duchovenstva 1864, s. 630; -z.: ref. Perly nebeské, Lit. příloha k NL 1865, s. 2; an.: ref. České dumy, Čes. obzor literární 1, 1867/68, č. 1; an.: V. Š., Světozor 1869, s. 262, 271, 279; an.: Úmrtí Lubomířského... (s dopisem Štulcovi), Mor. orlice 28. 5. a 16. 7. 1872; an.: Dalemil na Vyšehradě (Š. skládá veršovanou kroniku), Lumír 1873, s. 180; an. (J. Neruda): ref. Sebrané spisy básnické 1, NL 19. 11. 1873 → Žerty hravé a dravé (1954, s. 192); Dr. J. B. P. (Pichl): Vlastenecké zpo-
mínky, Čes. včela 1876–77 → Vlastenecké vzpomínky (1936); an.: O působnosti V. Š. (ocenění v čas. Russkij mir 1877), Světozor 1877, s. 299; ● ref. Sebrané spisy básnické 2.: J. J. (Jireček), ČČM 1878, s. 438; E. Krásnohorská, Osvěta 1879, s. 163; J. Dunovský, Květy 1879, s. 247, 380 (o přednášce P. Sobotky kritizující Š. překlad Mickiewiczových Dziadů) ●; K. D. R. (V. Kadeřávek): Rückblicke (s překladem BB ze sb. Harfa sionská), Politik 6. 7. 1879 + (pseud. K. D. Rawek) Klänge aus der Harfe Zions..., tamtéž 27. 7. 1879; ● 40 let kněžství: an., Světozor 1879, s. 381; an., Čes. včela 1879, s. 239 ●; J. Ježek in Zasluky duchovenstva o řeč a literaturu českou (1880); J. Malý in Naše znovuzrození 2, 5 (1880, 1883); F. Schulz: Básně původní a přeložené (první překlady Mickiewiczze),

Osvěta 1882, s. 930; an. (J. Neruda): V. Š., Humorist. listy 1882, s. 114 → Podobizny 2 (1952, s. 44); Red. (J. Emler): ref. ed. Pismo svatě..., ČČM 1884, s. 548; ● k sedmdesátinám: E. Miřiovský, Pražský týdeník 1884, č. 5; an. (J. Ježek), Zlatá Praha 2, 1884/85, s. 410, 417; F. Čenský, Osvěta 1885, s. 51 ●; A. Rubín: V. Š. Životopisný nástin, Budečská zahrada 18, 1886/87, d. 2, s. 67, 85; ● nekrology: an., Lit. listy 8, 1886/87, s. 307; J., Světozor 21, 1886/87, s. 607; J. J. (Ježek), Pastýř duchovní 7, 1886/87, s. 689; Zelený (V. Zelený), Hlas národa 10. 8. 1887; an., tamtéž 11. 8. 1887 (o Š. dobročinných odkazech); an., Čech 12. a 13. 8. 1887; an., Beseda učitelská 1887, s. 468; an., Lumír 1887, s. 358; J. Vrba, Osvěta 1887, s. 1115; an., Zábavné listy 1887, s. 406; an., Zlatá Praha 1887, s. 606 ●; J. V. Frič in Paměti (1886–87; krit. vyd. sv. 2 1960, sv. 3 1963; k tomu polemika o vztah k B. Němcové: X. Y., tj. A. Podlaha, dub., Hlas národa 3. 4. 1889); T. Škrdl in Zasluky českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, o rozšiřování knih a časopisů (1888, s. 151); E. Jelínek: Probošt vyšehradský a kníže Lubomirský, in Slovanské návštěvy (1889); M. V. (Vojáček): ref. Vlast a církev a Sedmero proutkův ze spisů M. J. Husi, Hlídka lit. 1890, s. 280; J. M. Černý in Boj za právo (1893, s. 334, pastýřský list pražského arcibiskupa z 1848, autorem údajně Š.); R.: V. Š. a B. Němcová, Hlídka 1897, s. 212; F. Kvapil: A. Mickiewicz v Čechách, Osvěta 1898, s. 631; F. H. Žundálek: V. Š. a jeho paměti, Vlast 20, 1903/04, s. 51 a pokrač.; A. Stašek: Bohém a prelát, Samostatnost 1904, č. 78–83 → (s tit. V redakci Š. Pozora) Vzpomínky (1926) a Ze vzpomínek (1964); M. Karlach in Paměti proboštů vyšehradských (b. d., 1905, s. 63); V. Martinek: Překlady z A. Mickiewicze, Novina 4, 1910/11, s. 605; J. Ježek in Čtyřicet let Katolického spolku tiskového v Praze (1911); O. Jakoubek: V. Š., Vlast 30, 1913/14, s. 939; H. Traub: Z cesty pražské deputace do Inšpruka r. 1848 (dopis F. M. Klácela Š.), ČČM 1918, s. 265; J. Božek: Rozptýlené kapitoly o životě a dílech dr. I. J. Hanuše (Š. podíl na sesazení H. z univ. profesury), ČČM 1922, s. 135; L. Quis: O V. Š., Archiv lit. 1922, s. 190; O. Stehlík: Šulciana, Vlast 40, 1923/24, s. 411, 447 + Příspěvky ke studiím o P. V. Š. 1. Žádost P. V. Š. o povolení k vydání Blahověsta z r. 1846, Archa 1924, s. 257; Z. Gintl in Kněží katolictví v českém obrození (1924, s. 108); F. Roubík: Studentské časopisy na Akademickém gymnáziu v l. 1851–1853 a básnické počátky Vítězslava Háška, Čes. revue 18, 1924/25, s. 270; K. Kazbunda: K. Havlíček a c. k. úřady v době předbřeznové. Příloha 2, ČČH 1926, s. 558 (Havlíčekův dopis Š.); J. Lukášek in B. V. Košut a náboženské poměry v revoluční době r. 1848 a za vlády absolutismu (1927); W. T. Wislocki in Jerzy Lubomirski (Lvov 1928, s. 8); J. Heidenreich (Dolanský) in Vliv Mickiewicze na českou literaturu předbřeznovou (1930); Ant. Procházka: K ideové reakci protimáchovske, sb. Listy filologické památce Jaroslava Vlčka (1930, s. 222; Š. báseň Nový rok z 1838); ne (A. Novák): k 50. výr. úmrtí, LidN

8. a 9. 8. 1937; V. Tille in Božena Němcová (1938; rozšíř. vyd. 1947); ne (A. Novák): V. Š. o M. Janu Husovi, LidN 19. 8. 1939 + (šifra A. N.) Kněz buditel, LidN 20. 8. 1939; M. N. (Novotný): k 125. výr. nar., LidN 20. 12. 1939; R. Hrdlička: Teoretické snahy prvních dob literatury pro mládež, Úhor 1943, s. 137; Vý: k 130. výr. nar., Venkov 19. 12. 1944; O. Stehlík: Z korespondence V. Š. (dopisy B. Němcové a V. Beneše Třebízského), Vyšehrad 1945, č. 3; M. Szykowski in Polská účast v českém národním obrození 3 (1946); K. Krejčí: Nebeský, Š., Bendl, sb. Přátelský kruh Boženy Němcové (1946); skn (F. Sekanina): k 60. výr. úmrtí, NO 9. 8. 1947; V. Žáček in Cesty českých studentů na Slovensko v době předbřeznové (1948, s. 20); in K. H. Mácha: Dílo 3 (1950, s. 409, dopis V. B. Náhlavského Š. o Máchově smrti → sb. Literární pouť K. H. Máchy, 1986, s. 61); B. Němcová in Korespondence 2 a 4 (1952, s. 55, a 1961, s. 105, 111); J. B. (Beneš): P. V. Š. Š., vlastenecký kněz, spisovatel, Duchovní pastýř 1954, s. 185; K. Oliva: České překlady Mickiewiczových Dziadů, Slavia 1954, s. 527; K. Polák: Nerudův boj s církevní reakcí, sb. Z doby Nerudovy (1959); S. Budín in Jan Neruda a jeho doba (1960); J. Beneš in Ač zemřeli, ještě mluví (1964, s. 360); M. Borák in Dějiny katolického tisku v českých zemích do první světové války (1968); L. Nezdařil in Česká poezie v německých překladech (1985); in Literární pouť K. H. Máchy (1986); G. Čejka: k 100. výr. úmrtí, Katol. noviny 9. 8. 1987; J. Kadlec in Přehled českých církevních dějin 2 (Řím 1987, s. 198); I. Slavík in ant. Hledání modrého květu (1988, s. 248); M. Červenka, K. Sgallová in Z večerní školy versologie 3 (1995); M. C. Putna in Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918 (1998, s. 160); in B. Němcová: Korespondence 2 (2004); S. Vějvar: Prelát V. Š. a konzervativní vlastenectví 19. století, sb. Posel z Budče 2006, č. 23.

vpb

Václav Šturm

* 1533 *Horšovský Týn*
† 27. 4. 1601 *Olomouc*

Jezuitský kazatel a misionář, kritik věrouky i náboženské praxe jednoty bratrské ze stanoviska obrozujícího se protiridického katolicismu.

Psal se i Sturm, Ssturem, Šturem, Šturem. V. Bitnar uvádí neověřené a jinde neuváděné datum narození 28. 9. 1533. – O Š. dětství a mládí je známo jen velmi málo. Otec, snad soukeník, zemřel brzy po synově narození. Podle narážek v Š. pracích lze soudit, že vystudoval některou z utrakvistických městských škol (snad

v Klatovech) a poté pražskou univerzitu, spravovanou mladokališnickými učiteli, kteří se přiklínili k luteránství. 1555 byl spolu se svým krajanem B. Hostounským a deseti dalšími mladíky vyslán císařem Ferdinandem I. do Říma na filozofická a teologická studia. V Římě se jich ujal Ignác z Loyoly a t. r. je osobně přijal do jezuitského řádu. 1558 se Š. vrátil do Prahy do nově založené jezuitské koleje sv. Klimenta na Starém Městě a byl pověřen kázáními. Zprvu si počínal zcela neúspěšně (ostýchal se veřejně mluvit a neovládal příliš češtinu), později se však v jazyce i elokvenci velice zdokonalil. 1559 se vrátil do Říma a pokračoval ve studiu teologie. Po návratu do Prahy 1561 dostal za úkol poučit v jezuitské koleji o věrouce české bratry J. Augustu a J. Bílka. 1565 získal v Římě doktorát bohosloví. 1574 byl přeložen na nově založenou jezuitskou univerzitu v Olomouci, 1580–82 pobýval v Litomyšli, aby lépe poznal učení jednoty bratrské, a našel tu příznivce ve Vratislavu z Pernštejna, od 1582 působil opět v Olomouci. 1584 byl povolán Vilémem z Rožmberka do Čes. Krumlova a t. r. se stal superiorem nově založené jezuitské koleje. 1593–95 byl rektorem koleje sv. Klimenta na Starém Městě pražském. Od 1598 pobýval znovu v Olomouci; až do konce života se účastnil v Římě shromáždění řádu.

Veškerá Š. literární činnost byla zaměřena polemicky proti jednotě bratrské. Studium spisů P. Chelčického, bratrských autorů (J. Blahoslava, Lukáše Pražského), utrakvistických autorů (B. Bílejovského, J. Rokycany) a osobním stykem s kněžími i prostými věřícími těchto konfesí si osvojil dokonalou znalost jejich učení. Jeho analýza bratrského učení a věroučné praxe je shrnuta ve dvou jeho hlavních dílech. Ve *Srovnání víry a učení bratří starších...* rozebral formou dialogu katolického kněze a českého bratra činnost jednotlivých sborů (hlavně mladoboleslavského a habrovanského) a obratně se zaměřil na jejich vzájemné věroučné rozpory i postupné proměny jejich věrouky. Š. kritika, vycházející výlučně z bible a z některých všeobecně uznávaných církevních autorit, se neomezila jen na rozbor teologie jednoty bratrské, znalost dobových poměrů Š. umožnila poukázat také na vnitřní řevnivost mezi jednotou a ostatními evangelickými církvemi i na vnitřní nesvornost bratrských sborů; na odpověď bratří reagoval brožurkou *Krátké*

ozvání... proti kratičkému ohlášení jednoty valdenské neb boleslavské...; dalším spiskem, *Apologií*, se hájil proti drsné polemice S. Uberina. V knize *Rozsouzení a bedlivé uvážení velikého kancionálu od bratří valdenských...* Š. popsal vztah mezi bratrskými písněmi a biblickým textem; odchylky interpretoval jako rozpor mezi výroky bratří o posvátném biblickém kánonu a jejich skutečnou věroučnou praxí. Ve svém posledním spisu *Odpověď slušná a důvodná na velmi hánlivou a rouhavou obranu kancionálu bratrského* Š. sestavil bibliograficky cenný „index a poznamenání všech knih a spisův, kteříž v Srovnání víry o učení bratří starších atd. se ode mne přivozují,“ a „rejstřík, v němž se pokládá, od koho by která píseň složena aneb udělána byla“. Po Š. vzoru publikovali od 80. let 16. století polemiky s jednotou bratrskou další katoličtí autoři (V. Brosius, J. C. Kotva z Freifeldu); z opačného tábora zasáhli do těchto sporů P. Kyrmezer, M. Konečný aj. Teprve vývoj poměrů po bitvě na Bílé hoře tyto polemiky násilně uzavřel. Š. teoretickými postuláty se při sestavování svého kancionálu řídil J. Rozenplut.

KNIŽNĚ: Srovnání víry a učení bratří starších, kteří sebe sami zákona Kristova, a jiní je valdenskými a boleslavskými, jiní pak pikharty jmenují (1582); Krátké ozvání... proti kratičkému ohlášení jednoty valdenské neb boleslavské... (1584); Krátkej spis o jednotě bratří valdenských..., sebraný z knihy... V. Š. (1585, ed. Lukáš Laetus z Telče); Apologia, to jest Obrana proti nedůvodné a nestřídmé odpovědi Sylvia Uberina... (1587; s přídávkem V. Brosius: Šest důvodův pěkných a krátkých..., kterýmiž se důvodně prokazuje, že jednota bratří boleslavských z Boha není...); Rozsouzení a bedlivé uvážení velikého kancionálu od bratří valdenských, jinák boleslavských, sepsaného... (1588); Odpověď slušná a důvodná na velmi hánlivou a rouhavou obranu kancionálu bratrského (1590). ■ VYDAL: Psaní donatistů od sv. Augustina... (1584, překl. Adam z Víně). ■ EDICE: *Ukázky in:* Antologie z literatury české doby střední (1869; Srovnání víry, ed. J. Jireček); Výbor z literatury české doby střední (1899; Srovnání víry, ed. J. Grim). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 868, 16 004 – 16 009; C. Sommervogel: Bibliothèque de la Compagnie de Jésus 7 (Brusel 1896, sl. 1464–1465); A. Fechtnerová: Rectores collegiorum Societatis Iesu in Bohemia, Moravia ac Silesia usque ad annum MDCCCLXXIII iacentum 1 (1993, s. 42, 71). ■ LITERATURA: F. M. Pelcl, M. A. Voigt: Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler... 3 (1777, s. 56); F. M. Pelcl: Böhmisches, mährisches und schlesisches Gelehrte und

Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten... (1786, s. 2); V. V. Tomek in Geschichte der Prager Universität (1849); J. Jireček: Kancionál bratrský, ČČM 1862, s. 47 + in Rukověť 2 (1876); J. Svoboda: V. Š. a jeho boje s českými bratry, Pastýř duchovní 1884, s. 33 a pokr.; V. Roudnický: V. Š. a čeští bratři, Sborník Historického kroužku 1897, s. 74; J. Skopec: Sborník skladeb, hlavně českobratrských, prózou i veršem v kapitolské knihovně svatovítské z l. 1580–1612. 9. Carmina a Kancionál, Věstník KČSN 1904, č. 2 (satirická báseň na Š.); A. Kroess in Geschichte der böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu 1 (Viedeň 1910, s. 643); V. Bitnar: Případ českého prvojezuity Hostounského, Lid. listy 29. 8. 1934 + in Postavy a problémy českého baroku literárního (1939); R. Říčan: Dějiny jednoty v přehledu, sb. Jednota bratrská 1457–1957 (1956); J. Kábrt in Počátky české bibliografie (1961, s. 111); A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); J. Kadlec in Přehled českých církevních dějin (Řím 1987; Praha 1991); J. Alexová: Čeština ve střetu protichůdných ideologií, sb. K jazyku a stylu českých barokních textů 2 (2000); A. Kušiša: Jesuitische Polemiken gegen die Brüderunität: Kontroverstheologie in den böhmischen Ländern um 1600, Acta Comeniana 2003, s. 117; M. Bedřich: V. Š. – jezuitský mistr polemik, A2 2006, č. 45.

vpb

Adam Šturm z Hranic

* kolem 1500 pravděpodobně *Hranice na Moravě*

† 5. 10. 1565 *Lipník nad Bečvou*

Skladatel duchovních písní, autor apologetických a didaktických spisů.

Psal se též Šturm Hranický. – O počátečním období Š. života nemáme spolehlivé informace. 1519 dosáhl v Praze bakalářské hodnosti. Poté vyučoval na bratrské škole v Litomyšli, kde se oženil a usadil jako měšťan. Kvůli pronásledování jednoty bratrské v Čechách se 1548 vystěhoval do Polska; společně s jinými českými bratry pobýval nejprve na panství hraběte Ondřeje z Górký (v okolí Poznaň), poté se usadil v Toruni. 1554 se vrátil do Čech a stal se úředníkem hejtmanství Pražského hradu. 1556 mu byl propůjčen erb a šlechtický přídomek. Někdy před tímto datem se přestěhoval na Moravu. Poslední roky života strávil v Lipníku n. Bečvou, kde se stal správcem bratrského sboru.

S J. Blahoslavem a J. Černým-Nigranem redigoval tzv. Šamotulský kancionál (Písně chval božských...) a přispěl do něho 38 písněmi (Bla-

hoslav ve své Gramatice Š. hodnotí jako nadaného básníka). Š. je též autorem apologie bratrského učení *Dialog, to jest dvou formanuo rozmlouvání... a veršovaného Přídavku Mravů pro šlechetné panny a děvečky* v bratrské Summě katechismu (jako přídavek ke skladbě J. Strejce).

KNÍŽNĚ: *Dialog, to jest dvou formanuo rozmlouvání...* (Prostějov 1543). ■ REDIGOVAL *kancionál: Písně chval božských...* (Šamotuly 1561; tzv. Šamotulský kancionál, s J. Blahoslavem a J. Černým-Nigranem). ■ EDICE: in *Mravy ctnostné mládeži potřebné. Bratrské mravouky Jiřího Strejce, A. Š. z H. a Matouše Konečného* (1940, ed. A. Císařová-Kolářová). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček in *Rukověť 2* (1876); *Knihopis* 16 003, srov. 15 793. ■ LITERATURA: A. Rybička: A. Š. z H. Nástin životopisný, ČČM 1864, s. 302; J. Bidlo in *Jednota bratrská v prvním vyhnanství* (1900); A. Císařová-Kolářová in *Žena v jednotě bratrské* (1942); A. Molnár in *Českobratrská výchova před Komenským* (1956); J. Kouba: *Blahoslavův Rejstřík autorů českobratrských písní a jeho pozdější zpracování*, *Miscellanea musicologica* 1962, s. 1; A. Škarka in *Půl tisíciletí českého písemnictví* (1986).

jma

Maxmilián Štván

* 14. 10. 1755 *Němčice u Strakonice*

† 13. 12. 1819 *Český Krumlov*

Dramatik a překladatel, spoluzakladatel Vlastenského divadla v Boudě.

Křtěn Maxmilián František. – Syn sládka, od 1768 žil ve Strakonici, kde otec koupil dům. Studoval (od 1769) piaristické gymnázium v Čes. Budějovicích. Na otcovo přání započal asi 1773 v Praze studia na tzv. filozofii a od 1776 studia bohoslovecká, jež však za rok opustil (1777 vysvěcen na podjáhn) a začal vést potulný život. Pod vlivem V. Tháma přešel k divadelní společnosti, po založení Vlastenského divadla tam působil do 1788 jako překladatel, dramatik a nápověda. T. r. žádal o vstup do generálního kněžského semináře, ale záhy odtud utekl, byl zatčen a předán pražskému arcibiskupství, které ho vyzvalo, aby dostudoval nebo vstoupil do kláštera. Š. dokončil teologická studia 1789, ale odmítl kněžské povolání a živil se jako potulný muzikant v jižních Čechách. 1794 byla zamítnuta jeho žádost o vysvěcení, 1797 byl zatčen na potulce

a těžce onemocněl, 1798 byl dán do minoritského kláštera v Čes. Krumlově, odkud opakovaně odcházel na toulky a kde nakonec po jedné z nich zemřel na zanedbané léčení. – Faktografické údaje (zejména o Š. životě) se opírají též o rozsáhlý rukopisný materiál k období Boudy, shromážděný F. Bařhou a uložený po jeho smrti v divadelním oddělení Nár. muzea.

Š. přispěl do prvního novočeského almanachu *Básně v řeči vázané* několika překlady básní Anakreontových a Catullovy, opěvujících víno a lásku. Podstatněji se uplatnil v tvorbě dramatické; jeho překladem Ifflandovy hry *Vděčnost a láska k vlasti* byla zahájena činnost Vlastenského divadla v Boudě. Repertoár této scény Š. obohatil několika původními vlasteneckými hrami z českých dějin, jejichž náměty čerpal z Hájkovy kroniky, a veseloohrou *Šťastný Kašpárek*, která byla první kasperliádou uvedenou na českém divadle (texty her nebyly tištěny a žádná se nedochovala). Překladem anonymní brožury *Císaře Josefa modlitební kniha* Š. nadšeně propagoval josefinismus v českém prostředí. Loajální vztah k panovníckému rodu osvědčil oslavným pastýřským zpěvem ke korunovací Marie Ludviky na českou královnu, uveřejněným v Kramériusových c. k. vlastenských novinách.

PŘÍSPĚVKY in: alm. *Básně v řeči vázané* (1785); Kramériusovy c. k. vlastenské noviny (1791). ■ **KNIŽNĚ.** *Překlady*: an.: Císaře Josefa modlitební kniha (1787). ■ **SCÉNICKY.** *Hry*: Drahomíra, ovdovělá kněžna česká neb Krvavé boleslavské hody (sezona 1786/87); Oldřich a Božena (1786/87); Šťastný Kašpárek (1786/87); Jiří z Poděbrad (1788). – *Překlady*: an.: Ponocný neb Česká Ančička (asi 1778, překl. a úprava libreta opery J. Tučka); A. W. Iffland (upr. V. K. Antong): *Vděčnost a láska k vlasti* (1786). ■

LITERATURA: F. Bařha: *K životu a činnosti M. Š.*, ČLit 1955, s. 389; M. Kačer in sb. *Dějiny českého divadla* 2 (1969).

lk

Vladislav Štverák

* 28. 3. 1890 *Praha*

† po 1950

Překladatel francouzské literatury, autor studijních příruček francouzského jazyka.

Otec byl soustružníkem a listonošem. 1901–08 Š. vychodil reálku v Pardubicích, po soukromé

přípravě složil 1910 na českém učitelském ústavu v Praze doplňovací maturitu. 1910–19 pracoval jako učitel na obecných školách na Chrudimsku (Studnice, Hlinsko, Chlum, Chrudim, od 1913 Chrást). Zproštěn vojenské služby, studoval 1915–16 jako mimořádný, 1916–19 jako řádný posluchač francouzštinu a češtinu na pražské filoz. fakultě. 1919–37 byl profesorem češtiny a francouzštiny na obchodní akademii v Třebíči (definitivní profesor 1922; francouzštinu učil také na tamním gymnáziu). Jako člen Syndikátu čes. spisovatelů vyvíjel činnost v oblasti vzájemných vztahů česko-francouzských: pořádal jazykové kursy, v Čes. rozhlasu (Brno) uvedl řadu přednášek o Francii, které věnoval též mnoho článků původních i přeložených, naopak v Grenoblu přednášel o ČSR (za zásluhy o šíření francouzského jazyka a kultury byl dekretem francouzské vlády z května 1932 jmenován *Officier d'Académie*). 1937–45 působil jako ředitel na obchodní akademii v Prostějově, 1945–49 v Teplicích. Kvůli demonstrativnímu politickému projevu žáků obchodní akademie v květnu 1948 byl podán návrh na Š. odvolání, ve funkci nicméně zůstal (ač na zdravotní dovolené) až do konce října 1949, kdy byl penzionován.

Š. se orientoval téměř výhradně na překládání soudobých děl, většinou čtenářsky úspěšných (např. kniha sentencí a aforismů rumunské královny Carmen Sylvy), vzbuzujících pozornost dobově aktuálními náměty (např. díla V. Margueritta) či upoutávajících dobrodružným dějem a exotikou vzdálených zemí (prózy P. Dancraye, A. Galopina aj.). Soudobé autory prezentoval i časopisecky (A. Birabeau, H. Falk, R. Verce), překládal a psal také fejetony. – Několik dalších překladů, které Š. uváděl (např. É. Gaboriau: *V osidlech vášně*, 1927; P. Dambry: *Kapitán Rascasse*, 1929), se nepodařilo ověřit.

PSEUDONYMY: Vladislav Jarolím, Vl. Šesták. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Čes. slovo (1931); Květy (1912); Lid. noviny (1934); Malý čtenář (1931–32); Nár. listy (1915–16); Nár. politika; Nové ilustrované listy (1914, překl. M. Villemer: *Krásná Mirka*); Ženský obzor (1914–15, 1917–19). ■ **KNIŽNĚ.** *Překlady*: E. Aubin: *Dnešní Maroko* (1913); Carmen Sylva: *Myšlenky královny* (1917); ant. *Zralé plody* (1919, PP autorů: H. Spont, L. Régis-Lamotte, O. Pradels, A. Delvallé, J. Rameau); Giffardovy a Payenovy povídky (1919); P. A. de Ponson du Terrail: *Královna barikád* (b. d., 1920) + *Král zálečník* 1–4 (1928–29) + *Tajemství Dr. Roussella* (1933, pseud. Vladislav Ja-

rolím); É. Gaboriau: Případ vdovy Lerougeové (1924, pseud. Vladislav Jarolím) + Akta č. 113 (1928) + Upříi velkoměsta (1931, pseud. Vladislav Jarolím); L. Gzolan: Křišťálový klíč (1927); P. Dancray: Podmořský poklad (1927) + Vládce Himalají (b. d., 1935); G. Sand: Markýz de Villemer (1928); J. Bertheroy: Panny syrakuské (1929); V. Hugo: Dělníci moře (1929); V. Margueritte: Pár (1929); M. Priollet: Černý kosatec (1929); A. Galopin: Lovci pardálů (b. d., 1931) + Mstitel (b. d., 1931) + Ostrov kajmanů (b. d., 1931) + V zajetí rudokožců (b. d., 1931) + Malý detektiv (b. d., 1931) + Lovci goril (b. d., 1931) + Dobrodružství Tommyho (b. d., 1931) + Malý houslista (b. d., 1931) + V džungli (b. d., 1931) + Dobrodružství dvou Francouzů v Dardanelách (b. d., 1931) + Drama na jachtě Calypso (1936); A. Malraux: Cesta královská (1933, pseud. Vl. Šesták); J. J. Renaud: Dokument 127 (1934); M. Verne: Tajemství babylonské (1936). – *Ostatní práce*: La conjugaison française – Časování sloves francouzských (1924); Frazologie nepravdivých sloves francouzských (1934). ■

LITERATURA: B. H. (Hloušková): ref. překl. P. Dancray: Vládce Himalají, Úhor 1936, s. 71; V. Tichý: ref. překl. V. Margueritte (2. vyd.), Dělnická osvěta 1937, s. 227.

vs

Jiří Štyrsa

† po 1531

Knihtiskař, autor duchovních písní.

Psal se též Georg Wylmschwerer. – O jeho životě nejsou kromě tiskařské činnosti zjištěny bližší údaje.

Tiskl 1521–31 v Ml. Boleslavi pro jednotu bratrskou. Vydal řadu spisů Lukáše Pražského a německý bratrský zpěvník M. Weisse; jeho typograficky nejvýznačnějším tiskem je český překlad Nového zákona. Sám skládal duchovní písně: J. Blahoslav jich 9 zařadil do Šamotulského kancionálu (a vyjádřil se o Š. hymnografické produkci pochvalně v rejstříku skladatelů bratrských písní, který zapsal do tzv. Akt jednoty bratrské).

Z PRODUKCE: Lukáš Pražský: O puovodu cirkve svaté... (1522) + Spis tento o puovodu i o pravdě kněžství trojeho... (1522) + Spis... proč při přijímání k svátostem závazkové děj se (1522) + Spis o manželství... (1523) + Spis... o moci světa... (1523) + Spis... o pokání... (1523) + Spis... otázek trojích... (1523) + Spis o dvojím přijímání... (1523) + Spis o spravedlivosti... (1524) + Odpis proti odtržencům... (1525) + Spis... o svátosti těla a krve Pá-

ně... (1525) + Spis proti vnově povstalým odporům... (1526) + Spis... o němžto nynějších novověrcův neplná a necelá... viera... se ukáže (1527) + Zprávy... při službách úřadu kněžského v jednotě bratrské... (1527); Nový zákon (1525); M. Weisse: Ein neu Gesangbuchlen (1531). ■

BIBLIOGRAFIE (sopsis tisků): M. Bohatcová in sb. Archiv pro bádání o životě a díle J. A. Komenského 1962, s. 54 (přil.; doplňky in sb. Z králické tvrže 1984, s. 14). ■ LITERATURA: J. Jireček in Rukověť 2 (1876); F. Bareš: Knihotisk v městě Boleslava Mladého, Památky archeologické a místopisné 19, 1900/01 (1902), s. 173; Z. Winter in Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v 14. a 15. století (1906) + in Řemeslnictvo a živnost 16. věku v Čechách (1909); J. Volf in Dějiny českého knihtisku do r. 1848 (1926); R. J. Vonka: Bratrský tisk, Ročenka českosl. knihtiskařů 1927, s. 17; Z. V. Tobolka in ed. Monumenta Bohemiae typographica 10 (1931); R. J. Vonka: Tiskařské dílo jednoty bratrské, Ročenka českosl. knihtiskařů 1936, s. 23; J. Dobrovský in O zavedení a rozšíření knihtisku v Čechách (1954); M. Bohatcová: Čtení pro bibliofily, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1958, s. 34 + Počátky publikační činnosti jednoty bratrské, sb. Archiv pro bádání o životě a díle J. A. Komenského 21, 1962, s. 44; K. Chyba in Slovník knihtiskařů v Československu od nejstarších dob do r. 1860, samost. přil. sb. Strahovská knihovna 1, 1966–10, 1975; M. Bohatcová: Výtvarná koncepce prvních bratrských biblických tisků (Nový zákon Klaudyánův 1518 a Štyrsův 1525), sb. Z králické tvrže 1984, s. 14; A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); M. Bohatcová s jinými in Česká kniha v proměnách staletí (1990).

jk

Jindřich Štyrský

* 11. 8. 1899 *Čermná* u Kyšperka

† 21. 3. 1942 *Praha*

Výtvarník, básník a prozaik vycházející především ze snových inspirací, esejista a kritik, přední osobnost meziválečné avantgardy, zvláště surrealistického hnutí; knižní grafik a ilustrátor.

Někdy bývá chybně psán jako Štyrský. – Syn venkovského učitele a majitelky statku; Š. nevenkatní sestra, která zemřela 1905, se stala objektem jeho pozdějších snových konstrukcí. 1914–18 studoval učitelský ústav v Hradci Králové. (1917 vykonal vojenskou službu v čáslavské a nymburské posádce). 1918–20 působil jako učitel v Čermné (přátelil se s P. Jilemnickým, který učil v blízkých Verměřovicích, 1920 s ním navštívil Slovensko). Od 1920 studoval

na Akademii výtvarných umění v Praze. 1922 přerušil studia a podnikl cestu do Itálie (znovu 1925), Jugoslávie (na Korčule poznal malířku Toyen) a na polynéské ostrovy. 1923 se stal členem Devětsilu a účastnil se jeho výstav. 1925–28 žil v Paříži s Toyen (jejich přátelský vztah vyústil v dlouholetou inspirační a tvůrčí součinnost), kde mj. 1926 uspořádali výstavu s názvem *Artificielisme* (ve 20. a 30. letech Š. představil své výtvarné práce též v Londýně, Tokiu, Amsterdamu, New Yorku aj., především pak několika výstavami s Toyen v Praze). 1928–29 působil jako vedoucí výpravy v Osvobozeném divadle. 1929–31 byl redaktorem časopisu *Odeon*, 1933 se stal členem redakční rady *Volných směrů*. 1932 navštívil v Provincii zříceninu zámku markýze de Sade, 1935 při pobytu v Paříži (s V. Nezvailem) vážně onemocněl (k výtvarné práci se vrátil až po roční rekonvalescenci). 1936 pracoval v nakladatelství Sfinx. Jako přední představitel meziválečné umělecké avantgardy byl Š. členem od 1929 *Levé fronty*, od 1932 *S. V. U. Mánes*, 1934 se stal jedním ze zakladatelů Skupiny surrealistů v ČSR a v surrealistické aktivitě pokračoval až do své smrti (po 1939 ilegálně). Podlehla těžké srdeční nemoci.

Literární tvorba Š. těsně souvisela s postupy a motivy jeho mnohostranného výtvarného úsilí (malíř, grafik, fotograf, kolážista, scénograf). Po kubistických začátcích prosazovali Š. a Toyen ve 2. polovině 20. let osobitou koncepci artificialismu chápaného jako výtvarná paralela poetismu, vyzdvihující senzibilitu malíře ztotožněného s básníkem. Ve 30. letech Š. našel svůj vrcholný způsob vyjádření v surrealismu, v předmětné iracionalitě a v psychickém automatismu. I jako literát těžil především ze snové imaginace, metodou koláže spojoval dynamické záznamy podvědomých pochodů, fragmenty snových, halucinačních vizí a sledy volných asociací. Jeho texty charakterizuje snaha o syntézu reálných a iracionálních prvků, detailů skutečnosti a snu, destruktivní konfrontace protikladných způsobů vnímání i interpretace (touha a skepse, melancholie a ironie), ústící často v momenty absurdity a černého humoru. Doménu (sebeidentifikaci) svobodné tvůrčí individuality nacházel v projevech přirozených instinktů, v řádu spontaneity relativizující konvenční časoprostorové a významové proporce zobrazení a umožňující rovněž korespondenci slova a obrazu (zvláště při zpracování základ-

ních návratných motivů). Po prvních poetistických prózách a básních v časopisech *Disk* a *Pásmo* využil surrealistickou, archetypálně založenou snovou obraznost a symboliku v silně eroticky zabarvené próze *Emilie přichází ke mně ve snu* (s cyklem fotografií) a v knize *Poezie*, s rozšířeným motivickým záběrem ji plně uplatnil v souboru *Sny* (kombinace slovesných a výtvarných záznamů a interpretací snů z 1925–40). Sílu básnickovy osobnosti, jeho představivost a touhu po svobodě, překonávající všednost okolního prostředí, zachytil (prostřednictvím dobových dokumentů) v úspěšné životopisné knize *Život J. A. Rimbauda*. Obdobně faktograficky koncipovaný *Život markýze de Sade* dokládá zájem o otázky vzájemného prostupování umělcova života a díla. Porozumění pro svébytnost umění a svrchovanost a nekonvenčnost tvůrčí individuality (i v návaznosti na modernismus z přelomu století) je příznačné rovněž pro Š. texty kritické, manifestační a esejistické (vedle časopiseckých básní v próze a rukopisných fragmentů je shrnul soubor *Každý z nás stopuje svoji ropuchu*). Obhajoba nezávislosti poezie na vnějších programech, na cílech politických a ekonomických v élaních *Koutek generace* vyvolala rozsáhlou polemiku v levicové avantgardě (zejména K. Teige). – Š. byl vydavatelem soukromých tisků: časopisu *Erotická revue* a knižnic *Edice 69* (6 sv.) a *Edice surrealismu* (1 sv.). Šíře jeho uměleckých aktivit zahrnovala příznačně knižní grafiku a ilustraci (např. *Lautréamontovy Zpěvy Maldororovy*) vedle přímé výtvarné spolupráce s literáty, zvláště v surrealistickém hnutí (J. Heisler); výhradně jako výtvarník Š. přispěl do časopisů *Host*, *Kmen*, *Volné směry*, do sborníků *Ani labuť ani Lůna* (1936), *Španělsku* (1937) aj.

ŠIFRY: J. Š., Š. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Almanach Kmene* (1932, 1934); *Čes. slovo* (1935); *Disk* (1923); *Doba* (1934, stať *Surrealistické malířství*); *prospekt Edice 69* (1931); sb. *Emil Filla* (1936, s V. Nezvailem); *Erotická revue* (1930–33); sb. *Fronta* (1927); *Horizont* (1927); *Jarní almanach Kmene* (1932); *Kvart* (1930); *Lid. noviny* (1939); *Magazín DP* (1936); *Mezinárodní bulletin surrealismu* (1935); *Musaion* (1930); *Odeon* (1929–31; mj. 1929–30 *Koutek generace*, polemika → *Avantgarda známá a neznámá 3*, 1970, ed. Š. Vlašín); *Panoráma* (1930); *Pásmo* (1924); *ReD* (1927, manifest *Artificielisme*, s Toyen); *leták Rok* (1931); *Rozpravy Aventina* (1928, 1933); sb. *Surrealismus* (1936); *Tvar* (1929); *Tvorba* (1929); – posmrtně: *Kvart* (1945); *Revolver revue* (1994, *Fragmenty z pozůsta-*

losti, z 1939–41, ed. K. Srp); sb. Surrealistické východisko (1969); Světová literatura (1969, Markýz de Sade, ed. F. Šmejkal); kat. Štyrský a Toyen 1921–1945 (Brno 1966); V. Holan: Bagately (1988). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Život J. A. Rimbauda (1930); Emilie přichází ke mně ve snu (P 1933, bibliof.); – posmrtně: Poezie (1946, ed. V. Obrtel); Sny (PP 1970, ed. F. Šmejkal; rozšíř. vyd. 2003, ed. J. Šmejkalová; fragment vyd. 1940 K. Teige, bibliof.); Život markýze de Sade (1995, ed. L. Bydžovská); Každý z nás stopuje svoji ropuchu. Texty 1923–1940 (1996, ed. K. Srp s jinými). – *Ostatní práce*: Průvodce Paříží a okolím (1927, s V. Nečasem a Toyen; t. r. kap. Noční Paříž i samost. s tit. Paříž v noci); – posmrtně: Na jehlách těchto dní (cyklus fotografií, 1945, s BB J. Heislera; inedit. 1941 v ilegální Edici surrealismu); J. Š. Fotografické dílo 1934–35 (1982, ed. A. Moussu, tj. A. Fárová). ■ KORESPONDENCE: in Depeše z konce tisíciletí. Korespondence V. Nezvala (Nezvalovi z 1925 a 1934; 1981, ed. M. Krulichová, M. Vinařová, L. Tomek). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Odeon (1929–31), Erotická revue (1930–33, bibliof.); *leták*: Rok (1931, s B. Broukem a V. Obrtelem); *knížnice*: Edice 69 (1931–33, bibliof.), Edice Surrealismu (1934, bibliof.). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: M. Marten: Zastřený profil (1939, se S. Kohoutem, bibliof.). ■

BIBLIOGRAFIE: Bibliografie textů J. Š., in Každý z nás stopuje svoji ropuchu (1996); Personální bibliografie, in Š. J., Výběr kulturních výročí 1997 (Státní vědecká knihovna Ústí n. Lab. 1997). ■ LITERATURA: V. Nezval: Š. a Toyen (1938 → Dílo 20, 1974, doslov K. Teige → Zápasy o smysl moderní tvorby, 1969). ■ Ph. Soupault: Š. a Toyen, ReD 1, 1927/28, s. 217; K. Teige: Ultrafialové obrazy čili artificialismus, ReD 1, 1927/28, s. 315 → Svět stavby a básně (1966); V. Nezval: K výstavě Š. a Toyen, RA 5, 1929/30, s. 284 → Manifesty a eseje (1967); ● ref. Život J. A. Rimbauda: V. Černý, Plán 1, 1929/30, s. 734; B. V. (Václavek), ReD 3, 1929/31, s. 283; G. (F. Götz), NO 2. 3. 1930; AMP (A. M. Piša), PL 6. 4. 1930; V. Stupka, LidN 15. 5. 1930 ●; B. Brouk in Emilie přichází ke mně ve snu (1933) → Lidská duše a sex (1992); J. Ch. (Chalupecký): J. Š. a Toyen, Čin 1933, s. 590; F. Halas: Básník (o Š. výtvarníkovi), Volné směry 30, 1933/34, s. 11 → Obrazy (1968); V. Nezval in Ulice Gît-le-coeur (1936); K. Teige in Š. a Toyen (1938, k výstavě surrealistické skupiny) → (část) Zápasy o smysl moderní tvorby (1969) a České umění 1938–1989. Programy, kritické texty, dokumenty (2001, ed. J. Ševčík, P. Morganová, D. Dušková); ● ref. Poezie: AMP (A. M. Piša), Práce 28. 3. 1946; V. Černý, KM 1946, s. 239 ●; J. Mukařovský: J. Š., in kat. J. Š. Posmrtná souborná výstava (1946) → Studie z estetiky (1966); B. Péret in kat. J. Š. (Paříž 1948); F. Šmejkal in kat. Š. a Toyen (1966); V. Effenberger: Surrealismus v tvorbě Š. a Toyen, Výtvarné umění 1967, s. 220; F. Šmejkal: Sen v díle J. Š., Výtvarné umění 1968, s. 286; V. Effenberger: Od obrazových básní k vnitřnímu modelu, in Realita a poezie (1969); P. Král in sb. Surrealistické vý-

chodisko. 1938–1968 (1969); F. Šmejkal in J. Š.: Sny (1970); M. Blahynka in J. Š.: Život J. A. Rimbauda (1972); K. Michl in Chvilé setkání, věčnost vzpomínky (1976); A. Moussu (A. Fárová) in J. Š. Fotografické dílo 1934–35 (1982); F. Šmejkal, V. Linhartová aj. in kat. Š., Toyen, Heisler (Paříž 1982); P. Fiala: Neznámý básník J. Š., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1983, č. 4; M. Nešlehová: Dluhopis J. Štyrskému, Iniciály 1992, č. 29; K. Teige, J. Brabec in J. Š.: Poezie (1992; Teigův text → Osvobozování života a poezie, 1994); ● ref. Poezie (2. vyd.): V. Šlajchrt, Mladá fronta Dnes 26. 10. 1992; J. Rulík, LidN 5. 11. 1992, příl. Národní 9; P. Král, Telegraf 19. 12. 1992 ●; L. Bydžovská, K. Srp in kat. Š., Toyen. Artificialismus (1992); ● ref. Život J. A. Rimbauda (2. vyd.): O. Král, LidN 1994, č. 14; J. Pelán, LidN 1994, č. 27; I. Mojžík, Romboid 1995, č. 6 ●; J. Vojvodík, D. Fliegler, A. Schönherr in J. Š.: Emilie kommt im Traum zu mir und andere erotische Prosa (Frankfurt n. M. 1994); J. Holý: ref. Emilie kommt im Traum zu mir..., LidN 1994, č. 51–52; A. Dufek in kat. J. Š. On the Needles of these Days. Photographs 1934–1935 (New York 1994); L. Bydžovská in J. Š.: Život markýze de Sade (1995); ● ref. Život markýze de Sade: J. Lukeš, LidN 1995, č. 15; -jb-, Nové knihy 1995, č. 17; N. Savický ml., Mosty 1995, č. 24; J. Gabriel, LidN 1995, č. 37 ●; J. Vojvodík: Mácha und Š., Umění 1995, s. 514; K. Srp: Images without Grammar, Umění 1995, s. 551; P. Král: J. Š., předchůdce, Umění 1995, s. 568; L. Bydžovská, K. Srp: Fragmenty snu, K. Srp: Erotická revue a Edice 69, M. Petříček: Š. v pohledu Mukařovského, vše kat. Český surrealismus 1929–1953 (1996); K. Srp in J. Š.: Každý z nás stopuje svoji ropuchu (1996); ● ref. Každý z nás stopuje... -nej-, Nové knihy 1996, č. 42; J. Šimůnek, Svob. slovo 26. 11. 1996; J. Janda, Labyrint 1996, č. 5; J. Vojvodík, Ateliér 1997, č. 1; I. Kotrlá, Akord 1997, s. 220 ●; T. Kronbach in Immerwährender Literaturkalender Prag (1996); L. Bydžovská: Sny o knihách – knihy o snech, Grapheion 1997, č. 2; A. Kuneš: Nejstarší práce J. Š., Ateliér 1997, č. 7; A. Nádvoříková in K surrealismu (1998); J. Hůla: Surrealistický malř a básník, LidN 11. 8. 1999; Ž. Čoláková in Český surrealismus 30. let a problém verbalizace surrealitu, ČLit 1997, s. 467 + in Český surrealismus 30. let (1999); K. Srp in kat. Toyen (2000); J. Vojvodík: Oralizace a olfaktorizace oka: K psychologii čichového vnímání v díle J. Š., Umění 2000, s. 136; A. Tippnerová: K surrealistické estetice ruin: Textuální a vizuální fragmenty J. Š. k biografii markýze de Sade, tamtéž, s. 162; F. Illing in Jan Mukařovský und die Avantgarde (Bielefeld 2001); K. Srp: Erotická revue a Edice 69, Erotická revue 3 (2001, reprint) + Osvobozené libido, in J. Š.: Emilie přichází ke mně ve snu (2001, reprint); J. Vojvodík: ref. Erotická revue a Emilie přichází..., Ateliér 2001, č. 21; J. Šmejkalová in J. Š.: Poezie (2003); J. Šmejkalová a F. Šmejkal in J. Š.: Sny (2003); V. Borecký in Imaginace, hra a komika (2005); J. Vojvodík in Images corporis. Tělo v české moderně a avantgardě (2006).

lm

František Adolf Šubert

* 27. 3. 1849 Dobruška

† 8. 9. 1915 Praha

Dramatik a prozaik, autor převážně povídek, románů a dramat z historie i současného života s romantickou fabulací a výrazně demokratickou, národně uvědomovací a sociální tendencí; první ředitel Národního divadla, režisér a organizátor divadelního života i národopisného studia, publicista a divadelní kritik.

Narodil se v početné rodině sedláře, jejíž stísněné poměry se zkomplikovaly otcovým neúspěšným zápasem s konkurencí a později i jeho chorobou. Po trojtřídní obecné škole v rodišti a německé hlavní škole Š. studoval s pomocí kondic a jako chovanec Boromea 1860–68 gymnázium v Hradci Král. a rok klasickou filologii na pražské filoz. fakultě. Po otcově smrti studia zanechal a věnoval se žurnalistice; nejprve ve vojenském časopise *Žižka* a v křesťanskosociálním *Čechu*, kde si ho všiml staročeský novinář J. S. Skrejšovský a pozval ho do redakce německého pročecky orientovaného deníku *Politik* (1873) a do listu *Brousek* (1874). Odtud se Š. po neshodách přesunul do staročeského deníku *Pokrok* (1878–83), kam psal hlavně fejetony a úvodníky. 1875 se stal tajemníkem staročeského, více společensky než úzce stranicky zaměřeného, *Čes. klubu*, 1880 členem výboru Sboru pro zřízení *Nár. divadla*, po jeho vybudování pak 1883 jeho prvním ředitelem. Na svou funkci rezignoval 1900 pro koncepční rozpory s představiteli mladé generace (K. Kovařovic, J. Kvapil, G. Schmoranz) a v situaci, kdy mladočeská Společnost *Nár. divadla* převzala po staročeském Družstvu správu *Nár. divadla*. 1906 se Š. ujal řízení nového Městského divadla na Král. Vinohradech, též ve funkci vrchního režiséra. Také s jeho vedením se 1908 rozešel (proti jeho odchodu stávkoval soubor divadla). Jako ředitel *Nár. divadla* se projevil jako výrazný organizátor českého kulturního života: pořádal návštěvnícké divadelní vlaky z domova i ciziny, odpolední představení pro lidové vrstvy (včetně sociálně-demokratického dělnictva v předvečer Prvního máje 1898), prosadil úspěšný zájezd souboru na mezinárodní hudební a divadelní výstavu ve Vídni 1892 (obdobně koncipované vystoupení Vinohradského divadla ve Vídni se 1908 pro překročení doby pobytu a zvýšení finanč-

ních nákladů stalo jednou z příčin Š. abdikace). Patřil k zakladatelům Spolku čes. žurnalistů, Ústřední matice školské a knihoven v pohraničí, *Nár. jednoty pošumavské*, Nakladatelského družstva Máje, penzijních, vdovských a sirotčích fondů pro herce, byl členem Umělecké besedy, Svatoboru, Matice divadelní, inicioval komitét pro zakoupení rodného domku J. Husa v Husinci. Mezi řízením obou divadel působil jako ředitel *Čes. grafické Unie* (1900–02), vedoucí redaktor *Malého Ottova slovníku naučného*, předseda Družstva *Nár. divadla* (1904–05), pro Chorvaty vypracoval koncept *nár. divadla v Záhřebu*. 1900–03 byl členem sboru obecních starších u pražské obce, kde se zasloužil o vznik nových sociálních zařízení, zejména různých útulků. Již předtím přispěl k rozvoji národopisného studia jako jeden z inspirátorů Národopisné výstavy československé v Praze 1895, založení Národopisného muzea a Národopisné společnosti a též jako vedoucí redaktor prvních 6 dílů monumentálního souboru *Čechy*, díla českých spisovatelů představujících ve 14 svazcích jednotlivé kraje země (Š. tam popsal s jinými Šumavu). Po smrti V. Vlčka se 1908 Š. chopil řízení revue *Osvěta* a 1909 vstoupil do redakce deníku *Nár. politika* jako vedoucí redaktor a autor fejetonů. Hojně cestoval po vlasti (1879 stipendium Svatoboru k poznání jižních Čech) i cizině, a to při oficiálních příležitostech (oslavy 100. narozenin básníků A. S. Puškina v Petrohradě 1899, V. Huga v Paříži 1902, jako zástupce ČAVU na mezinárodním kongresu umělců v Lutychu 1905), dále kvůli orientaci v soudobém divadelním dění (Paříž, Milán, Řím, Neapol, Drážďany, Mnichov, Výmar, Vídeň, Berlín, Lublaň, Záhřeb, Varšava, Krakov, Lvov) i jako turista (několikrát Rujana). Pohřben byl na Olšanských hřbitovech. – Byl strýcem spisovatelů P. Albieriho a A. a F. Wenigových.

Š. literární dílo zprvu vycházelo z historizujícího zaměření prózy 2. poloviny 70. let 19. století. Jeho první, ještě gymnaziální pokusy patřily však poezii (redigoval též studentské rukopisné časopisy *Včela* a *Vosa*). Knižní debut pak už tvořily historické a venkovské povídky shrnuté do svazku *Povídky historické a jiné drobné*. Ztvárňovaly sociálně-politické konflikty v různých obdobích národních dějin (od doby Jindřicha Korutanského až po období pobělohorské) a byly poplatné konvencím romantické stylizace. Jimi se vyznačují i Š. rané romány:

Zajetí krále Václava, v němž se fabulační fantazie milostného příběhu mísí se snahou po uplatnění reálných detailů v konkrétním líčení dějinného prostředí, a *Král Jiří z Poděbrad*, zasazený do doby vlády kališnického panovníka; vlivy scottovské romantiky v něm provází aktualizující národně demokratická tendence a v jazykové sféře úsilí o navození dějinné atmosféry archaizujícími prvky lexikálními i skladebnými (zvláště v promluvách táboritů, prosycených biblickým patosem). Společným jmenovatelem syžetové konstrukce těchto děl je střet silné ambiciózní osobnosti usilující o mocenské postavení s legitimní vládnoucí silou; vyústění konfliktu bývá tragické. Na obdobném principu Š. koncipoval i práce dramatické, k nimž rovněž zprvu hledal v minulosti děje, jež by mohly aktuálně vyvolávat paralely se soudobým, zvláště politickým děním. Po několika na jevišti neuplatněných a nepublikovaných hrách (Bech, Horymír, Jiří král, Král Václav III.) se toto směřování projevilo v dramatu o posledním členu slavného rodu (*Petr Vok Rožmberk*) i ve hrách z doby Marie Terezie a Josefa II. *Probuzení* (pokus českých stavů 1741 o obnovu české státnosti a jejich slib zrušení nevolnictví) a *Jan Vřava* (příběh o jednom ze selských povstání na sklonku 18. století), jímž Š. dosáhl největšího úspěchu díky efektním davovým scénám a realisticky pojatým postavám vzbouřenců. Historická drama Š. osnoval na střetech a prolínání dvou rovin: sociálně-politické (konflikt zájmů protichůdných politických sil, spor panstva a sedláků) a intimní (rodinné a milostné vztahy). Průběh dramatického děje vyústí v tragické ztroskotání v oblasti intimní, to však vykupuje smír v oblasti sociální. Od historických témat Š. postupně přešel k hrám ze současnosti. V tragédii *Velkostatkář* reagoval na politické boje konzervativní české velkostatkářské strany s německými liberály o volební mandáty (takzvaná chabrusová aféra, v níž spolek německých podnikatelů a politiků se snažil vykoupit české velkostatky a získat tak volební převahu); morální dilema volby mezi osobním prospěchem a zájmy politickými řeší protagonistu sebevraždou. Podobný ráz má i drama *Praktikus* z prostředí novinářského. Tragika založená na efemérních sporech dobového politického dění ovšem nemohla dosáhnout osudové monumentalit, a to omezovalo účinnost Š. her na časové glosátorství. Zájmu o sociální otázku Š.

využil ve hře *Drama čtyř chudých stěn*, v níž smrt národně uvědomělého horníka a dalších obětí srážky stávkujících s vojskem má opět vykupující funkci a vede ke smíru (přes toto vyústění byla hra cenzurou zakázána a její premiéra se posunula o deset let). Pozdní Š. drama *Žně* určené pro herecké umění J. Mošny, ale v Nár. divadle nepřijaté, podává naopak tragédii jedince, jemuž se kvůli defraudaci syna zhroutil životní sen a je donucen na svůj velký sociální projekt rezignovat. Jistou výjimku v Š. dramatické tvorbě představuje komedie *Láska Raffaelova* ze života věhlasného malíře zasazená do renesančního italského prostředí; její zápletka založená na záměnách a proměnách citových vztahů postav však postrádá dramatický spád. V dramatické tvorbě, v níž spočívá těžiště jeho díla, usiloval o vytvoření reprezentativní tragédie ztvárňující dobové společenské a politické konflikty i historické náměty prosycené národně demokratickou ideou. Prošel přitom vývojem od romantismu k dílům ze soudobého reálného života; obdobný proces prodělalo i Nár. divadlo. Š. zásluhou bylo, že je v jeho prvním desetiletí otevřel uměleckému realismu a domácím autorům; následující konfrontaci s novějšími evropskými proudy se však usilovně bránil a byl posléze donucen ustoupit nové generaci divadelníků. Mezi jeho odbornými divadelními pracemi vystupuje do popředí především rozsáhlé dílo *Dějiny národního divadla v Praze let 1883–1900*, kombinující historicky dokumentární zřetel s kritickým, dále klicperovská monografie (uspořádal též dramatikovy spisy) a konečně portréty hereckých osobností českého divadla 2. poloviny 19. století (*Jindřich Mošna, František Kolár, Karel Šímanovský*). O stycích s čelnými osobnostmi dramatického a operního světa (G. Verdi aj.) vypovídají Š. vzpomínky. Byl rovněž autorem několika propagačních a informačních publikací o Nár. divadle a o jeho chodu, v době svého ředitelování o něm každoročně vydával souhrnné přehledy. Mimo divadelní zájmy Š. stojí historicky zabarvené místopisné črty z cesty po vlasti *Z českého jihu*; dětství prožité v Dobrušce pak znovuoživuje knížka *U nás v Dobrušce*.

ŠIFRY: F. A. Š., faš. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach ČAVU (1906, 1914–15); Brousek (1874–77); Čas (1910, 1913); Čech (1872–73); sb. Čechy 1 (1883); Čechische Revue (1907); Čes. Thalia (1888); Čes. svět (1915); Dělnická osvěta (1909–11); Divadelní list

Máje (1906, Divadlo ústavem správy veřejné); Divadelní listy (1881–82); Divadlo; Hlas národa (1886–88, 1897–1903); Hudební revue (1908); Jitřenka (Polička 1899); Kalendář čes. studentstva na rok 1883 – ...1884; Kalendář českožidovský; Kalendář paní a dívek českých na rok 1911, ...1914; Krok; Lit. listy (1895); Lumír (1884, 1887, 1906); Máj (1902–06, 1912–13); Messager de Vienna (1883); Mor. revue (Brno 1899); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1884–1906); Nár. obzor (1907); Nár. politika (1909–15); sb. Národopisná výstava československá v Praze (1895); Národopisný sborník československý (1900, Nordské muzeum a skanzen ve Stockholmu, i sep.); Nová čes. revue (1904); roč. O bídě lidské, pokr. Chudým dětem (Brno, od 1889); Obzor liter. a umělecký (1899); Osvěta (1894–1915; 1899 Dramaturg Prokop Šedivý, i sep., 1904 Karel Šimanovský, 1913 U nás v Dobrušce, 1914 J. V. Slukov); Pokrok (1878–85); Politik (od 1873, mj. 1900–02, ukázky z Pamětí); sb. Potštýn (1897); Rozhledy (1898, Veselohry Klicperovy); Scéna (1913); Světozor (1880); Světozor (1915, Mé literární počátky); Topičův sborník; Venkov (1908); Vilímkův humoristický kalendář... (1868); Vlast (1872); Zlatá Praha (1893, 1903, 1915); Ženské listy (1873); Žižka (1870–71). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o divadle*: Povídky historické a jiné drobné 1–3 (1879–81); Zajetí krále Václava 1, 2 (R 1880, 1881); Král Jiří z Poděbrad 1, 2 (R 1880, 1881); Petr Vok Rožmberk (D 1881, prem. 1880); Probuzenci (D 1882, prem. 1881); Z českého jihu (PP b d., 1882); Průvodce po Národním divadle (1883); Národní divadlo. Dějiny jeho i stavba dokončená (1884, v seš. 1881–83); První rok v Národním divadle (1882); Druhý rok Národního divadla – Sedmáctý rok Národního divadla (2–17, 1885–1900, výr. zprávy); Jan Výrava (D 1886, prem. 1888); Láska Raffaelova (D 1888, i prem.); Praktikus (D 1889, prem. 1888); Velkostatkář (D 1891, prem. 1890); České Národní divadlo na První mezinárodní hudební a divadelní výstavě ve Vídni 1892 (1892, i německy); Královské české zemské a Národní divadlo v Praze (1892, i německy); Drama čtyř chudých stěn (D 1893, prem. 1903); Klicpera dramatik. Jeho profil a místo v české dramaturgii (1898); O významu Václava Klimenta Klicpery (1898); Veselohry Klicperovy (1898); Ze světa umění (FF 1901); Z uplynulých dob 1–3 (1902; 1. Moje vzpomínky, 2.–3. Moje divadelní toulky); Masky Národního divadla 1–3 (1902–05; 1. Jindřich Mošna, 1902; 2. František Kolár, 1904; 3. Karel Šimanovský, 1905); Žně (D 1904, i prem.); K souboru spisů Václava Klimenta Klicpery (1906); Krize a budoucnost Městského divadla Královských Vinohradů (1908); Dějiny Národního divadla v Praze let 1883–1900 1–3 (1908–11); – posmrtně: U nás v Dobrušce (vzpomínky, 1916); Udeřila naše hodina (B 1919, návrh nové české hymny z 1907, hudba J. Jindřich); Na okraje divadelní kroniky (vzpomínky, 1924). – *Překlad*: R. Muther: Dějiny malířství (1911). – *Ostatní práce*: Vývod rodů Šubertů a Vobo-

řilů ve východních Čechách s jejich nejbližším příbuzenstvem (1891); Příspěvky k dějinám národopisu československého (1896); Rujana, Wittow, Arkona. O původu a významu těchto jmen (1898). – *Souborná vydání*: Dramatická díla (F. Šimáček, 1887–89, 6 sv.); Spisy (vl. nakl. rodiny, komisi prodeje F.A. Urbánek, 1924, 1 sv.); Spisy (edice Strom, 1925, 2 sv.). ■ KORESPONDENCE: an.: Ctěná redakce! (redakci Lumíru z 1884), Lumír 1884, s. 208; š. (J. Kuffner): Fejeton (J. Kuffnerovi z 1888), NL 13. 3. 1888; an.: K nedělnímu referátu... (redakci Hlasu národa z 1888), Hlas národa 22. 3. 1888; an.: K 60. narozeninám F. Zákrejse (Zákrejsovi z 1899), Jitřenka 1899, s. 196; an.: Der Abschied des Directors des Nationaltheaters (členům ND z 1900), Politik 26. 6. 1900; R. J. Kronbauer: F. A. Š. Drama čtyř chudých stěn (Kronbauerovi z 1898), Hlas národa 30. 11. 1902; an.: Pan ředitel F. A. Š. nám píše (redakci Času z 1910), Čas 22. 10. a 20. 11. 1910; an.: Pane redaktore (A. Procházce z 1912, s. L. Bráfovou), Moderní revue 1912/13, sv. 26, s. 146; J. S. Machar: Gentleman (Macharovi z 1909–14), Rozpravy Aventina 3, 1927/28, s. 30 a 42 → Zapomínání a zapomenutí (1929); P. Laichter: Š. poměr k rodišti (H. Hoňkovi z 1885), Lumír 55, 1928/29, s. 466; Ant. Veselý: Z počátků F. A. Š. dramatika (E. Bohdaneckému z 1864), Listy filologické 1930, s. 248; an.: K Š. Janu Výravovi (nejmenované ženě z 1886), Nár. politika 2. 6. 1937; E. Svoboda: Zmařené naděje Mikuláše Alše (Alšovi z 1881–1909), Acta scenographica 6, 1964/65, č. 7 a 8 (obálky); A. Závodský: Tři dopisy k dramatu Gabriely Preissové Gazdina roba (Preissově z 1889), SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1969, č. 16; R. J. (Ježek): F. A. Š. a jeho vztah k rodné Dobrušce (pukmistrovi F. Laichtrovi z 1876, E. Žižkovi z 1889, neuvedenému adresátovi z 1893 a radě města z 1915), Kulturní kalendář města Dobrušky, 1983, červen. ■ REDIGOVAL *periodika*: Příspěvky k dějinám národopisného muzea československého (1896), Vlčková Osvěta (1909–15); *soubory*: Čechy (1882–90; 1886–90, d. 3–6 s F. A. Borovským), Malý Ottův slovník naučný 1, 2 (1904–06); *sborníky a kalendáře*: Vlast na rok 1874 – ...1883; Vlastenecký kalendář na rok 1878, Velký pražský kalendář na rok 1881 – ...1883, Památce Mozartově (1887); *knižnici*: Z našich a cizích vlastí (1883–84). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Divadelní list (1886–87, jen vyd.); sb. Národopisná výstava československá v Praze (1895, s jinými); Hlasy o národopisné výstavě československé v Praze 1895 (1896), V. K. Klicpera: Zlý jelen (1898) + Výbor dramatických spisů (1898–99, i upr.) + Soubor spisů 1, 2 (1. Dramatická díla veselohermí, 1906; 2. Dramatické práce vážné, 1907). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Voborník: Š. literatura, Almanach ČAVU 1916, s. 150. ■ LITERATURA: F. J. Čečetka: Život a dílo F. A. Š. (1915); Ant. Veselý: F. A. Š. (1937); V. Müller: F. A. Š. (1949). ■ ● ref. Povídky historické a jiné drobné: P. Sobotka, Osvěta 1879, s. 783; J. L. Turnovský, Pokrok 17. 2. 1880 ●; ● ref. Král Jiří

z Poděbrad: an., Pražský deník 25. 4. 1880; O. M. (Mokřý), Květy 1881, d. 1, s. 248; F. Schulz, Osvěta 1881, s. 374 ●; ● ref. Petr Vok Rožmberk: an., Lumír 1880, s. 544; Dr. S. H. (Heller), NL 23. 11. 1880; uh. (V. Guth), Politik 23. a 24. 11. 1880; an., Pokrok 24. 11. 1880; an., Pražský deník 24. 11. 1880; Z., Čes. noviny, dříve Posel z Prahy 25. 11. 1880; F. Zákrejs, Osvěta 1881, s. 366 ●; ● ref. Probuzenci: J. V. (Vrchlický), Lumír 1881, s. 559; an., Světozor 1881, s. 615; an. a uh. (V. Guth), oboje Politik 11. a 12. 12. 1881; J. L. T. (Turnovský), Pokrok 12., 13. a 14. 12. 1881; an., Divadelní listy 1881, s. 112, 373 a 1882, s. 3; O. Hostinský, NL 13. 12. 1881; I. Hron (J. V. Frič), Ruch 1882, s. 27; Dr. Nejedlý, Čes. noviny, dříve Posel z Prahy 21. 5. 1882; F. Zákrejs, Osvěta 1882, s. 841 ●; an. (J. Neruda): F. A. Š., Humorist. listy 1882, s. 122 → Podobizny 2 (1952); F. Schulz: ref. Zajetí krále Václava, Osvěta 1882, s. 278; ● ref. Z českého jihu: A. Sedláček, Světozor 1882, s. 587; F. V. Vykoukal, Květy 1882, d. 2, s. 622; an.: Pokrok 22. 5. 1882; -ský, ČČM 1883, s. 159 ●; an.: F. A. Š., Divadelní listy 1883, s. 56; an.: F. A. Š., Zábavné listy 1883, s. 387; J. V. F. (Frič): ref. První rok v Národním divadle, Jevišť 1885, s. 2 a pokr.; ● ref. Jan Výtava: J. V. (Vrchlický), Hlas národa 22. a 23. 11. 1886; an., Pražský deník 24. 11. 1886; M. A. Š. (Šimáček), Světozor 1886, s. 815; J. Kuffner, Květy 1887, d. 1, s. 120; F. Bílý, Hlídka lit. 1887, s. 76, 111 a 142 → Příspěvky k praktické poetice (1915); F. Zákrejs, Osvěta 1887, s. 251 ●; ● ref. Láska Raffaellova: -bl., Lit. listy 9, 1887/88, s. 398; J. Flekáč, Vlast 4, 1887/88, s. 582; -o. (V. Mrštík), Ruch 1888, s. 111; M. A. Š. (Šimáček), Světozor 1888, s. 239; J. Lý (Ladecký), Čes. Thalia 1888, s. 71; B. Frida, Zlatá Praha 1888, s. 239; R., Lumír 1888, s. 107; an., Čas 1888, s. 92; F. Zákrejs, Osvěta 1888, s. 1137; V. Lebeda (I. Herrmann), Švanda dudák 1888, s. 47 a 54; š. (J. Kuffner), NL 26. a 28. 2. a 13. 3. 1888; J. V. (Vrchlický), Hlas národa 26. a 28. 2. 1888; Č. (L. Čech), Hlídka lit. 1889, s. 88 a 127 ●; ● ref. Praktikus: J. V. (Vrchlický), Hlas národa 3. 10. 1888; an., Pražský deník 3. 10. 1888; š. (J. Kuffner), NL 3. a 9. 10. 1888; K., Hlídka lit. 1888, s. 153; V. Mrštík, Ruch 1888, s. 490; J. Lý (Ladecký), Čes. Thalia 1888, s. 290; M. A. Š. (Šimáček), Světozor 1888, s. 734; F. Zákrejs, Osvěta 1888, s. 1135; α, Zlatá Praha 1888, s. 751; V. Vítězný, Lit. listy 10, 1888/89, s. 341; J. Flekáč, Vlast 5, 1888/89, s. 150 ●; ● ref. Velkostatkář: R. J. Kronbauer, Hlas národa 6. 12. 1890; š. (J. Kuffner), NL 6. 12. 1890; an., Pražský deník 7. 12. 1890; J. Lý (Ladecký), Čes. Thalia 1890, s. 413; M. A. Š. (Šimáček), Světozor 25, 1890/91, s. 48; an. (F. Roháček), Niva 1891, s. 63; an., Čas 1891, s. 130; A. Schulzová, Květy 1891, d. 1, s. 123; P., Hlídka lit. 1891, s. 194 ●; ● ref. Drama čtyř chudých stěn: jv. (J. Vodák), Lit. listy 14, 1892/93, s. 273; an., Čas 1893, s. 307; F. X. Šalda, Rozhledy 1894, s. 333 → KP 2 (1950) ●; F. X. Šalda: ref. Čtrnáctý rok Národního divadla, Lit. listy 19, 1897/98, s. 118 → KP 4 (1951), k tomu an., Rozhledy 7, 1897/98, s. 275; ● ref. Patnáctý rok Národního divadla: N. (S. K. Neumann), Nový

kult 1898, s. 121 → Stati a projevy 1 (1964); J. Karásek, Rozhledy 8, 1898/99, s. 282; an. (A. Procházka), MR 1898/99, sv. 9, s. 84 ●; ● ref. Klicpera dramatik: J. Karásek, Lit. listy 20, 1898/99, s. 15; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 33, 1898/99, s. 60; J. Jakubec, LF 1900, s. 74; J. Máchal, Obzor lit. a umělecký 1901, s. 65 ●; J. L. Turnovský: F. A. Š., Osvěta 1899, s. 368; ● ref. Z uplynulých dob: F. K. Hejda, Osvěta 1901, s. 1027 a 1902, s. 449 a 839; Z., Obzor lit. a umělecký 4, 1901/02, s. 228; an., Politik 7. 3. a 8. 5. 1902; Quidam, Hlas národa 18. 5. 1902; Vbk (J. Voborník), NL 20. 6. 1902; A. Pražák, ČČM 1902, s. 318; an., Naše doba 10, 1902/03, s. 69; G., Rozhledy 13, 1902/03, s. 411; T. (X. Tejřov), Čes. revue 6, 1902/03, s. 53 ●; R. J. Kronbauer: F. A. Š. Drama čtyř chudých stěn, Hlas národa 30. 11. 1902; ● ref. Drama čtyř chudých stěn (insc.): J. Ladecký, Osvěta 1903, s. 1025; A. N. (Novák), Samostatnost 1903, s. 420; P. (J. Pelcl), Rozhledy 1904, s. 76 ●; ● ref. Žně: ech. (V. Štech), Máj 2, 1903/04, s. 445; J. Lý (Ladecký), Zvon 4, 1903/04, s. 407; an., Čas 27. 3. 1904; Ar...ti (A. Kraus), Politik 27. 3. 1904 ●; F. A. Š.: Na okraje mých dramát, in Jan Výtava (1905); V. Dresler: F. A. Š., ČČM 1909, s. 292; an.: F. A. Š., Nár. obzor 3. 4. 1909; Filalethés: ref. Dějiny Národního divadla..., Osvěta 1909, s. 1136; ● nekrology: K. Mašek, Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 595; -n-, Zvon 15, 1914/15, s. 716; A. Srb, Osvěta 1915, s. 639; H. Jelínek, Lumír 1915, s. 431; K. (F. V. Krejčí), PL 12. 9. 1915; A. N. (Novák), Svět 15, 1915/16, s. 114; Z. Nejedlý, Smetana 6, 1915/16, č. 1 → O divadle a jeho umělcích (1978); J. H. (Herben), Novina 1, 1915/16, s. 11; J. B. (Borecký), Topičův sborník 3, 1915/16, s. 42; J. Voborník, Almanach ČAVU 1916, s. 138 ●; O. Fischer: Na okraje Š. dramát, Čes. revue 9, 1915/16, s. 11; J. B. (Borecký): ref. U nás v Dobrušce, Topičův sborník 3, 1915/16, s. 474; W. (A. Wenig): Ne-tištěné drama F. A. Š. Král Václav III., Topičův sborník 5, 1917/18, s. 429; O. Fischer: F. A. Š. Král Václav III., Cesta 1919, s. 18; E. Krásnohorská: Z dobových vzpomínek literárních, Zlatá Praha 1920, s. 135 a 174; V. K. Blahník: Divadelní ideály F. A. Š., Topičův sborník 11, 1923/24, s. 81 + Nad dílem F. A. Š., in F. A. Š.: Na okraje divadelní kroniky (1924); ● ref. Na okraje divadelní kroniky -kp., PL 27. 7. 1924; A. N. (Novák), LidN 14. 8. 1924 ●; Ant. Veselý: Š. drama o dělnické stávce, Akademie 30, 1926/27, s. 457, 525 a 554 + Žně českého dramatu, Zlatá Praha 44, 1926/27, s. 456 + Š. dramatická studie české povahy (Velkostatkář), ČNM 1928, s. 251; P. Laichter: Š. poměr k rodišti, Lumír 55, 1928/29, s. 410 a 462; ● k 80. výr. nar.: J. H. (Hilbert), Venkov 27. 3. 1929; J. Kvapil, LidN 28. 3. 1929; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 28. 3. 1929; V. Tille, Prager Presse 29. 3. 1929 ●; Ant. Veselý: Z počátků F. A. Š. dramatika, LF 1930, s. 246; J. Kvapil in O čem vím (1932, s. 102 a 118; rozšíř. vyd. 1946); ● k 20. výr. úmrtí: Ant. Veselý, Lumír 61, 1934/35, s. 515; F. Götz, NO 8. 9. 1935 ●; O. Fastrová: Redakční vzpomínka, Nár. politika 15. 9. 1940; V. Hánek: Vzpomínky na F. A. Š., Venkov 17. 9. 1940; Ant. Veselý: F. A. Š., sb.

České umění dramatické 1 (1941); an.: Š. hra o zpěvačce Terese Stolzové, Venkov 20. 6. 1942; K. Engel-müller: Ředitel F. A. Š., in Z letopisů českého divadelnictví 1 (1946); J. Vodák: F. A. Š., Divadelní zápisník 1946, s. 1; Ant. Veselý in Neblednoucí podobizny (1946); V. Martínek in Na cestách národního ducha (1949); ● k 100. výr. nar.: skn (F. Sekanina), LD 26. 3. 1949; F. Götz, LidN 27. 3. 1949; jp (J. Procházka), LD 29. 3. 1949 ●; V. Jílek: Listy Aloise Jiráska F. A. Š., SPI Plzeň 1960, Jazyk a literatura 3, s. 113; (rm) (V. Müller): Z půlstoletého odstupu, LD 7. 9. 1965 + (pod vl. jm.) Poprvé v mezinárodní soutěži, LD 8. 6. 1967 + První střetnutí Národního divadla s Vinohradským, LD 18. 2. 1968; J. Wenig: První ředitel Národního divadla, Svob. slovo 19. 4. 1974; -vv-: F. A. Š., Kulturní kalendář města Dobrušky, 1985, říjen; J. Ludvová: České a německé divadlo v Praze (o konkurenčním boji F. A. Š. a A. Neumanna), Harmonie 1998, červenec; F. Černý: Sto padesát let od narození F. A. Š., Nár. divadlo 1998/99, březen; J. Hančil: Mělo se snad v Národním divadle vraždit? (o změnách ve vedení Nár. divadla 1889–1901), Nár. divadlo 2002/03, č. 1.

ahm, zp

Jaroslav Šule

* 22. 9. 1903 *Mělník*

† 22. 7. 1977 *Ostrava*

Prozaik, básník a publicista, jehož dílo bylo spjato především s krajinou a osobnostmi Ostravska, Slezska a Českého ráje, autor literatury pro mládež.

Matka pocházela ze Sobotky, kam se také rodina 1905 přestěhovala poté, co byl otec jmenován úředníkem soboteckého magistrátu. Obecnou školu i měšťanku Š. vychodil 1909–18 v Sobotce, 1918–22 studoval na Raisově učitelském ústavu v Jičíně. V září 1922 nastoupil místo učitele na obecné škole v kolonii dolu Odra v Moravské Ostravě-Prívově. Zkoušku způsobilosti složil 1924 v Příboře, tamtéž absolvoval 1926 odbornou zkoušku pro výuku češtiny, zeměpisu a dějepisu; během své učitelské praxe prošel řadou dalších vzdělávacích kursů. Od 1927 působil na severní Moravě jako učitel na menšinových měšťanských školách (1927–28 Moravská Ostrava-Prívov, 1928–29 Vítkov u Opavy, 1929–33 Jaktář, 1933–38 Opava). V této době se sblížil se skupinou literátů kolem regionálního vydavatelského sdružení Iskra působícího v Hrabyni, později v Ostravě a Opavě, a patřil zároveň k okruhu českých kulturních pracovníků, kteří

se v období mezi dvěma válkami snažili vytvořit protiváhu převládající německé kultuře v Opavě a jesenické oblasti. V rozhlasových přednáškách a desítkách článků přibližoval české veřejnosti tehdy opomíjené germanizované Jeseníky, Hlučínsko a pruské Slezsko, zabýval se osobnostmi regionální literatury (P. Bezruč, J. Kalus aj.). V říjnu 1938 byl nuceně vystěhován Němci, vrátil se do Čech a po zbytek školního roku vyučoval na měšťankách v Dolním Bousově a v Sobotce. 1939 se přestěhoval do Prahy, kde poté až do 1963 působil postupně (s výjimkou 1944–45, kdy byl totálně nasazen jako pomocný dělník na stavbě vodní nádrže ve Štěchovicích) na několika pražských měšťanských a posléze základních školách (ul. Italská, Slezská, nám. Jiřího z Poděbrad, ul. Botičská, Vojtěšská a Resslova). 1963 odešel do důchodu, v závěru svého života se vrátil zpět do Ostravy. Po zrušení Syndikátu čes. spisovatelů nebyl převeden do nově vzniklého Svazu, čímž mu byla téměř znemožněna další publikační činnost (důvodem bylo zřejmě vydání Š. knihy *Stateční chlupci z Přímoří*, která v závěru oslavovala vůdce protiněmeckého odboje v Jugoslávii J. Broze Tita a po diplomatické roztržce s touto zemí byla 1948 stažena z prodeje).

Knižně debutoval melancholickým příběhem mládické milostné deziluze *Vrak*, jehož ústřední motiv, hrdinova naléhavá touha opustit hlučné, nepřátelské město a najít klid v samotě lesů a hor, se objevil i v pozdějších Š. lyricky laděných prózách naplněných přírodními impresemi (novela *Návrat*, milostná romance *Chata v horách*); přírodní líčení tvoří také základní rámec románu *Příběh poštmistra Dluhoše*, ve kterém Š. zachytil trýznivý průběh a tragické vyústění nerovného manželství Čecha a Němky v předválečných Jeseníkách. Tvarově nejucelenější a psychologicky nejpropracovanější Š. prózou je biografický román *Marnotratný syn*, inspirovaný životem soboteckého rodáka V. Šolce (skrytého zde pod jménem Václav Holců). Niterný rozvrat básníka Prvosenek, vracejícího se po bouřlivých životních peripetiích do rodného kraje, podal autor jako výsledek jeho erotického ztroskotání, osudové závislosti na matce a nesplněné touhy po básnickém vyjádření. Další životopisná próza *Dům pod horami*, určená především mládeži, vycházela z Š. trvalého obdivu k básníku J. Kalusovi; jeho vztah k P. Bezručovi zachytil také v montáži příběhů, korespondence

a básní *Přátelství Petra Bezruče s „valašským slavičkem“*. Ze vzpomínek soboteckých měšťanů sestavil Š. portrét spisovatele K. V. Raise (*Karel V. Rais v Sobotce*) a zaznamenal také historiky tradované o P. Bezručovi (*Hrst historik kolem Starého ještěra*). Po válce vydaná próza pro mládež *Stateční chlapci z Přímoří* líčila dobrodružný příběh jugoslávských chlapců z vypálené vsi Trsteno za 2. světové války. Své první, silně citové básně plné smutku a rezignace seřadil Š. do nevydané sbírky *Severní vítr* (rukopisná pozůstalost je uložena v PPB v Opavě). V knižně vydané sbírce *Dva hlasy* postavil proti křehké přírodní lyrice vyjadřující přilnutí k tiché kráse Beskyd až deklamačně působící obrazy průmyslového Ostravska s jeho zápasem o denní chléb; k Sobotecku se vrátil na počátku válečných let ve verších sbírky *Český ráj* oslavujících domov a život. Pro potřeby menšinových škol napsal jednoduché didaktické verše *Od Pradědu k Lysé hoře*, dětem byly určeny i hádanky, rozpočítadla a legendy zachycující přírodní a mytologický běh roku (*Od jara do jara*). Některé básně (mj. *Domov se sbírky Český ráj*) byly zhudebněny E. Axmanem, J. Kofroněm, J. Strakou aj. Časopisecky Š. uveřejnil také drobné překlady próz a veršů z němčiny a z polštiny. Vzhledem k omezeným publikačním možnostem po 1948 zůstala část jeho díla v rukopisu (lyrické sbírky Beskydy a Pod Humprechtem, próza z Beskyd Nad obzorem Lysá hora, novela o počátcích těžby uhlí na Ostravsku Hledači černého zlata, novela z Nízkého Jeseníku Jarní vody a překlad Sienkiewiczova románu Křižáci).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Klen, Jaroslava Šulcová, Jindřich Hahn, J. Šulcová; -HP-, HP-, jš, jš., jš-, -jš-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Američan (Cleveland); Archa (Olomouc); Cesta (1925, 1930, básnický debut); Černá země (Mor. Ostrava); Čes. slovo (Ostrava; mj. 1944 P Z hor mne nikdo nevytláká), sb. Hrubý Jeseník (1938); Iskra (Hrabyně 1932); sb. Iskra Vojtěchu Martínkovi (Hrabyně 1937); Klas; sb. Kniha vzpomínek na Petra Bezruče a jeho dílo (1937); Krásy Slovenska (Lipt. Mikuláš); Lada (1938); Lid. noviny (1935, 1937, 1940–41); Listy PPB (Opava); Lit. noviny; Mládí (Brno); Mladý svět (1. pol. 30. let); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava 1925–38; 1932 R Peřeje); sb. Náš hlas (Frýdek 1935); Naše republika; Nár. listy; Nár. osvobození (1930–38); Nár. práce (od 1939); Nová svoboda (Ostrava); Nové Opavsko (Opava); Pestrý týden; Pionýrské noviny; Pojizerské listy (Turnov); Právo lidu (1935–36); Salon (Brno); Sborník k uctění památky K. V. Raise (Jičín 1936);

sb. Slezsko Bezručovi (Hrabyně 1937); sb. Slezský rok (Frýdek 1936); Slezský sborník (Opava, od 1936); Slezským dětem (Orlová); Sobotecký věstník; Středisko (Brno 1931); Úhor; V. Martínek: Postavy mých románů (Opava 1947); Venkov (1929–33, 1937–41); sb. Vzpomínky na Petra Bezruče (Brno 1947); Zpravodaj Šrámkovy Sobotky; Zvon (1933, 1938, 1940); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a vzpomínkové práce*: Vrak (P 1930); Hnědka (P 1933); Dva hlasy (BB 1934); Návrat (P 1935); Karel V. Rais v Sobotce (vzpomínková P, 1936); Od Pradědu k Lysé hoře (BB pro ml., 1936, část s hudebním doprovodem A. Rychlého); Příběh poštmistra Dluhoše (R 1937); Český ráj (BB 1940); Chata v horách (P 1940); Hrst historik kolem Starého ještěra (PP 1941, bibliof.); Marnotratný syn (R 1943); Od jara do jara (BB pro ml., 1944); Dům pod horami (P pro ml., 1945); Stateční chlapci z Přímoří (P pro ml., 1948); Přátelství Petra Bezruče s „valašským slavičkem“ (vzpomínková koláž, 1947). – *Ostatní práce*: Úděl a odkaz (1938, s J. Kudělkou a M. Špáckem). ■

LITERATURA: ● ref. Vrak: A. L. Vokůvka, Středisko 1, 1930/31, č. 4; M. (E. Masák), Archa 1931, s. 78; vz. (V. Zelinka), Zvon 32, 1931/32, s. 42 ●; ● ref. Hnědka: M. (E. Masák), Archa 1933, s. 332; drb. (J. Borecký), Zvon 34, 1933/34, s. 252 ●; ● ref. Dva hlasy: Kp. (J. Knap), Rozhledy 1934, s. 80; M. (E. Masák), Archa 1934, s. 155; A. N. (Novák), LidN 18. 3. 1935 ●; Kp. (J. Knap): ref. Návrat, Venkov 30. 5. 1935; ● ref. Karel V. Rais v Sobotce: -vř., NO 9. 7. 1936; drb. (J. Borecký), Zvon 37, 1936/37, s. 42 ●; J. V. S. (Sedlák): ref. Od Pradědu k Lysé hoře, Venkov 3. 9. 1936; ● ref. Příběh poštmistra Dluhoše: A. N. (Novák), LidN 4. 4. 1937; A. V. (Ant. Veselý), Pražské noviny 28. 5. 1937 ●; ● ref. Chata v horách: kp. (K. Polák), LidN 14. 6. 1940; drb. (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 306 ●; pí, tk (F. Pišek, F. Trávníček): ref. Hrst historik kolem Starého ještěra, LidN 7. 1. 1941; ● ref. Marnotratný syn: jč. (J. Černý), LidN 30. 11. 1943; V. T. (Tichý), Nár. práce 4. 1. 1944; V. H. (Hánek), Večer 29. 2. 1944 ●; V. Pazourek: ref. Od jara do jara, LidN 23. 12. 1944; J. Cuc: ref. Dům pod horami, Střední škola 1947, s. 140; A. Havel: Edice Českého ráje a spisovatelé kolem ní, Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1968, s. 90; J. Urbanec: Český ráj J. Š., tamtéž 1973, s. 70; ● k sedmdesátinám: Z. Bár, Listy PPB 1973, č. 3; P. Janda, Ostravský kulturní zpravodaj 1973, č. 9 ●; J. Urbanec: Za J. Š., Těšínsko (Čes. Těšín) 1979, č. 1 + Dva světy J. Š., Časopis Slezského muzea 1982, s. 216; an.: Neměl by být zapomenut, Svob. slovo (Brno) 21. 9. 1993; L. Čada: Bez podání ruky, LD (Brno) 3. 1. 1994; J. Urbanec in Biografický slovník Slezska a severní Moravy 2 (1994, s. 119); O. Šuleř in Laskavé podobizny (2005, s. 200).

mv

Pavel J. Šulc

* 27. 6. 1828 *Knovíz* u Slaného† 12. 10. 1897 *Praha*

Překladatel z němčiny, francouzštiny a polštiny, autor a upravovatel didaktických povídek a naučných próz určených hlavně dětem a mládeži, publicista.

VI. jm. Pavel Josef Šulc, psán též Pavel J. Schulz, P. J. Štule, německy Paul J. Schulz. Obecně udávané místo a datum narození (někdy též 1827) není v matričních zápisech pro obec Knovíz z 1824–31 doloženo. – Po studiích na gymnáziu a filozofii v Praze se Š. stal profesorem češtiny, zeměpisu a dějepisu na reálce v Liberci (1853–59). Povolání se musel pro chorobu hlasivek vzdát a přesídlil do Prahy, kde byl od 1860 zaměstnán v různých podnicích, také jako tiskárenský korektor (do 1875). Uplatňoval se též jako publicista, překladatel, autor populárně-naučných publikací a redaktor i vydavatel různých periodik (jediné číslo jeho politického týdeníku *Pražské listy* bylo 1882 zkonfiskováno). 1876–79 pracoval v redakci *Šimáčkova Posla* z Prahy, kde obstarával hlavně překlady z cizích literatur (1879 se stal členem Spolku čes. žurnalistů). Od 1880 až do smrti se podílel na různých aktivitách nakladatelství A. Hynek. Pohřben byl na Vyšehradském hřbitově.

Š. tvorba byla součástí dobového trendu moralistní, poučné a vzdělávací literatury 2. poloviny 19. století. Literární dráhu zahájil na počátku 50. let, soustavně pak publikoval po odchodu z učitelského povolání. Prvními Š. pracemi byly překlady a adaptace děl tehdy ještě oblíbených německých autorů (zejména F. Hoffmanna, jehož mravoučným novelkám zůstal dlouho věren, Ch. Schmida a později F. W. Herchenbacha); v 60. letech se obrátil k romantické, do historických kulis zasazené próze (A. Dumas st., W. Budzyński) a k dobrodružným příběhům (k nejzáslužnějším počínům patřil překlad Robinsona Crusoe z 1863), v 70. letech přeložil několik verneovek. Š. překlady bývají často volné a tíhnou k adaptaci až parafrází předlohy (vyjádřeno výrazy „dle“, „vzdělal“ apod.); někdy není vůbec (nebo jen iniciálami jména) uváděn původní autor, jinde pouze jazyk tlumočeného díla. Jako adaptace většinou vznikaly i Š. knížky pro mládež, ať šlo o popisně didaktické prózy zeměpisně zaměřené sbírky *Obrazy světa* pro mládež, kterou Š.

sestavil z různých pramenů anglické a německé literatury, nebo o četné výbory báchorek, bajek, pověstí a známých pohádek (z *Tisíce a jedné noci*, sbírky bratří Grimmů aj.), v nichž hranice mezi parafrází a původní tvorbou splývá. V naučně orientované části svého díla uplatňoval Š. důsledně zásadu „vědomosti zahaliti v roucho zábavné“. Týkalo se to zejména popularizujících kompilací o významných historických postavách a událostech, jež charakterizoval podtitulem „obrázek“ nebo „vyprávění“; psal je od 50. let až do smrti a naplňoval jimi z velké části edice, které řídil (u nakladatele F. Kytky a hlavně v *Poučném a zábavném čtení* u A. Hynka). Na Š. původní profesi navazovaly instruktivní pedagogické spisy určené učitelům, vychovatelům i rodičům a knížky doplňující či rozšiřující školskou učební látku; publikoval i nejrůznější praktické příručky či návody (k psaní úředních listin, pořádání sbírek přírodnin apod.) a sestavoval ve své době populární sbírky přání, veršů do památníků a společenských zábav (pro mládež vydal v Hynkově edici *Dětská bibliotéka* sborníčky hádanek a her).

PSEUDONYM, ŠIFRY: Prokop z Háje (dub.); Dr. V. K., J., J. P. Š., J. P.-ý, J. T.-ý, P. J. Š., P. J. T.-ý, P. Š. T., P. Š. T.-ý, P. V. Š., P.-ý, T.-ý, T...ý, V. K. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** *Lumír* (1859–62); *Posel z Prahy* (1876–77); též periodika, která redigoval (i an.). ■ **KNÍŽNĚ.** *Poučné a zábavné prózy, překlady, adaptace a kompilace:* Křištof Kolumbus čili Odkrytí Ameriky (1851); an. (Ch. Schmid:) *Mouřenínka* (1851; opr. vyd. 1865); F. Hoffmann: *Zdání klame, pravda vítězí!* (1851) + *Miluj vlast!* (1851) + *Za mořem* (1861) + *Na Severu* (1861) + *Věrná krev* (1861) + *Stříbrný peníz* (b. d., po 1864) + *Ubohý hříšník* (1865) + *Zdárný a nezdárný* (1866) + *Hodný syn* (1870) + *Obětovnost dívky* (1870) + *Vděčný a nevděčný* (1870) + *Svízele životní* (1871) + *Snažil a Nedbal* (1872); *Obrazy světa pro mládež* (1853); *Rozdílné jsou osudy lidské!* *Mravné a zábavné povídky pro obecnost české, zvláště ale pro dospělou mládež* (1854); *Vzory pro dívky k poučení a výstraze* (1861; 1863 změn. vyd. s tit. *Přítel dítek poučující a varující*); *Vínek. Sběrka pohádek pro dívky* (1861; změn. vyd. 1863); *Zábavné pověsti cizokrajné* (1861); *Petr Veliký, ruský car* (1861); *Robinsonády* (1861); *Vyhnanec* (b. d., 1862, „z polštiny“; 1863 s tit. *Král vyhnanec*); *Otec a syn čili Vojsko francouzské v Rusích* (1862); W. Budzyński: *Lechie. Obrazy Polsky v 9. věku* (1862); A. Dumas st.: *Hrabě Monte Christo* (1862; znovu 1898, d. 1–7); D. Defoe: *Robinson* (1863; změn. vyd. 1871 s tit. *Robinson Crusoe*); J. Korzeniowski: *Hrbatý* (b. d., 1863); *Katův pacholek* (1863, „dle L. S.“); Ph. Körber: *Petr Savo-*

jan (1864); Fr. W. (F. W. Herchenbach): Miralda čili Černý slavík havanšský (b. d., před 1865) + Pasák a hrabě (1872) + Dvorec slatinský (b. d., 1879) + Utrpením ku štěstí (b. d., 1901); W. O. von Horn: Turci u Vídně roku 1685 (b. d., 1869); A. Weiss: Isabela Španělská čili Konec tyranství (1869); L. Čaplický (F. W. Czaplicki): Černá kniha 1863–1868 (b. d., 1870, šifra P. J. Š., obs. i Moskevské hospodářství na Litvě 1863–69); R. Baron: Závět (1873) + Přátelství a pomsta (1873) + Bratři (1874) + Vina a smír (b. d., 1901); Ferdinand V. Dobrotivý, král český (b. d., po 1875); Karel IV., Otec vlasti (1876); Tricetiletá válka se zvláštním ohledem na Čechy (1877); Životopis kapky vody (1877); Žižka a husité (b. d., 1877); J. Verne: Pět neděl v balonu (b. d., 1877) + Carův kurýr aneb Z Moskvy do Irkucka (b. d., 1877) + Černá Indie (b. d., 1877) + Patnáctiletý kapitán (b. d., 1879) + Čímanovy nehody v Číně (b. d., 1889); Maršálek Radecký, slavný vojevůdce rakouský (b. d., 1878); Vilém Tell, bojovník za svobodu Švýcarska (b. d., 1880); Benjamin Franklin (b. d., 1880); Doktor Faust. Život jeho, jeho skutkové a hrozný konec (b. d., 1880); Car Petr Veliký (b. d., 1880); Panna Orleanská (b. d., 1880); Napoleon I., císař francouzský (b. d., 1880); J. B.: Mladý Slovák čili Na božím požehnání všecko záleží (b. d., 1881) + Lovci slonů (1881); Preciosa, spanilá děvče cikánské (b. d., 1881); Báchorky a povídky pro hochy a děvčata (b. d., 1881); Báchorky a povídky pro dívky (b. d., 1881); Bajky vybrané pro milé dívky (b. d., 1881); Přítel zvířat. Vybrané povídky, bajky a básně (b. d., 1881); an.: Lesní krčma aneb Hrozný konec (b. d., 1881); Jiří Washington, statečný bojovník za svobodu Spojených států severoamerických (b. d., 1881); Libuše a Přemysl (b. d., 1881); Zlatý král (Přemysl Otakar II.) (b. d., 1881); Konec Přemyslovců (b. d., 1881); L. W.: Hodný strýc (b. d., 1881); Války husitské v Čechách (b. d., 1881); Jagelloni v Čechách (b. d., 1881); Albrecht z Valdštejna, slavný vojevůdce a tricetiletá válka (b. d., 1881); Ve střední Africe. Dobrodružné příběhy lovecké i pocestní (b. d., po 1881); Dva primátoři (b. d., po 1881); Vybrané báchorky pro dívky (b. d., po 1881); Báchorky a povídky pro mládež (b. d., asi 1882); Malý Robinson (b. d., asi 1882); Procházky v přírodě. Na poli (b. d., asi 1882); Procházky v přírodě. V lese (b. d., asi 1882); Zlatý vínek (b. d., 1882); Na kraji propasti. Výjev ze života v severní Americe (b. d., 1883); Krvavý sněm v Praze (b. d., 1883); Bílá paní. Romantická pověst národní z vysočin skotských (b. d., 1883); Enšpígl a jeho čtveráctví (1883); Objevení Ameriky Křištofem Kolumbem (b. d., 1883); Dobrodruh (b. d., asi 1883, „z francouzského“); Turci u Vídně (b. d., asi 1883); Revoluce francouzská a vývoj republikánského zřízení ve Francii (b. d., 1884); R. H.: Strýček v Americe aneb Dobrodružství v Kalifornii (b. d., po 1884); A. B.: Devět dní v Tasmanii (b. d., po 1884); B. A.: Lesní strašidlo (b. d., po 1884); Vybrané báchorky L. Bechsteina, bratří Grimmů aj. pro odrostlejší mládež i dospělě (1885); O. Hoecker: Nevolníci

(1885); Loupežníci aneb Skrytý poklad. Pohádka z 1001 noci (b. d.; 2. vyd. 1885); Dar vřlin aneb Kouzelná píšťalka (1885); J. J. Kraszewski: Dva světy (b. d., 1889); V. F.: Cesta kolem světa o závod (b. d., 1889); Michal Ruyter, slavný admirál holandský (b. d., 1889); Mikuláš Zrinský aneb Dobytí Sigtetu (b. d., 1889); Jan Žižka z Kalicha, vůdce husitů (b. d., 1889); Jiří z Poděbrad, král český (b. d., 1889); Krakonoš, pán v Krkonošském pohoří (b. d.; 2. vyd. b. d., 1890); V. H. (W. Hauff): O trpaslíku Nosáčkovi (b. d.; 2. vyd. 1890); Tisíc a jedna noc 1–4 (b. d.: 1. 1891, 2. a 3. 1892, 4. 1893); Blaník a rytíři v něm zavření (b. d., 1892); Vybrané báchorky české i jinokrajné (b. d.; změn. vyd. 1900); – posmrtné: Plukovník pandurský František svobodný pán Trenk (1901). – *Ostatní práce*: Přírodopis názorný, obsahující vědomosti velmi potřebné a užitečné o nejdůležitějších předmětech ze všech tří přírodních říší (1861); Anfangsgründe der böhmischen Sprache (1862); Veselý společník. Užitečný a potřebný průvodce ve společnosti a zábavách vůbec (1862; rozmnož. vyd. 1863 a 1884); Přírodopis. Soustavný přehled živočišstva, rostlin a nerostů, jejich vlastností škodlivých i užitečných (b. d., 1863; rozmnož. vyd. b. d., 1877); Pedagogika všeobecná čili Uvedení jak sluší se dítka rozumně vychovávat (1863); Domácí tajemník 1, 2 (1864; rozmnož. vyd. 1872, 1876, 1884, 1895 s podtit. Návod k dělení dopisů, listin soukromých i úředních nejvíce potřebných v životě občanském); Pomník studentstva pražského. Památka legií studentských od r. 1648 a 1848 (1864); Všeobecný gratulant, obsahující hojnou sbírku dětských přání k novému roku, jmeninám i zrozeninám rodičů, příbuzných a přátel, jakož i řeči a básně příležitostné, slova do památníku, nápisy náhrobní atd., atd. (1872; opr. a rozmnož. vyd. 1877 a 1884); Základové pedagogiky (1874); Připitky (b. d., 1878); Veselý zpěvák. Společenský zpěvník sokolský (b. d.; další změn. vyd. 1878–98); O výživě a chování dítek, počínaje od jich narození (b. d., 1880); Malý zvěrolékař aneb Dobytí lékařství (b. d., 1880); Hry mládeže (b. d., 1881); Hádanky pro dívky (b. d., 1881); Sběratel přírodnin. Návod k zařizování sbírek nerostů, rostlin, živočichů apod. s dodatkem o zařízení akvárií (b. d., 1881); Společenské hry (b. d., 1881; opr. vyd. b. d., 1894); Věrný rádce pro mužské ve věcech pohlavních (b. d., 1881); Bolení hlavy, jak se léčit nebo jak ulevení si zjednat (1882); Český herbář (b. d., 1882; opr. a rozmnož. vyd. b. d., před 1892); Dětské kuchaření (1901). ■ REDIGOVAL časopisy: Posel z Prahy (1877–78), Československý obuvník (1879), Průmyslový věstník (1879–80), Gewerblich-industrielle Mitteilungen (1881), Průmyslník (1881–83, 1885), Pražské listy (1882), Kolínské noviny (1885), Posel z podhoří (1887–88), Nové módy (1888–89); kalendáře: Pražský svatováclavský kalendář (50. léta, an.), Vlast (1890, 1892–93); edice: Bibliotéka zábavných spisů (1877–78, an.), Poučné a zábavné čtení (1880–97), Dětská bibliotéka (1881–98). ■

LITERATURA: ● ref. Robinsonády, Vínek: -a, Pražské noviny 1. 12. 1860; -d-, Škola a život 1861,

s. 32 ●; J. L. Turnovský: nekrolog, Osvěta 1898, s. 148; kp (K. Polák): Vzpomínka na spisovatele P. Š., Nár. práce 11. 10. 1942 a LidN 13. 10. 1942; V. Balák in V posvátné půdě Vyšehradu (1946, s. 46).

mhs, ll

Viktor Šuman

* 13. 7. 1882 *Libuň* u Jičína

† 20. 9. 1933 *Praha*

Překladatel zejména ze severských literatur a jejich propagátor; výtvarný publicista, malíř.

Studoval na akademii výtvarných umění v Mnichově (jako malíř byl krajinářem novoromantického směru a autorem zátiší). Působil jako středoškolský profesor, jako výtvarný redaktor periodik *Samostatnost* a *Pestrý týden*, spoluredigoval umělecký měsíčník *Dílo*. Věnoval se osvětové a výchovné práci v Sokole: byl sokolským referentem *Nár. listů* (od 1926), redaktorem sokolského obrázkového týdeníku *Jas* (od 1927), kam (stejně jako do časopisu *Sokol*) psal o výtvarném umění (1932 byl tajemníkem sletové výstavy). Založil a vedl knižnice Severská knihovna a Severské perly, překládal pro Světovou knihovnu J. Otty.

Š. patřil k předním překladatelům ze severských literatur meziválečného období; na uvádění jejich významných děl se podílel i jako redaktor Severské knihovny (určené pro větší práce) a průvodní knihovničky *Severské perly* (pro skladby menších rozměrů). Sám překládal převážně z dánštiny, švédštiny a norštiny prozaická i dramatická díla s historickými náměty, často ze středověkých dějin severských národů (např. román *Karolíni* od V. von Heidenstama, drama H. Ibsena *Paní Inger na Österotě*), dále díla zachycující dobu nedávnou či přítomnou (např. *Gotické pokoje* A. Strindberga, *Děti své doby* K. Hamsuna). Přispěl k poznání dalších slavných skandinávských autorů (S. Lagerlöfová, B. Björnson, M. A. Nexö). Překládané knihy provázely doslovy a portréty spisovatelů, jeho překlady byly většinou ceněny pro pečlivost a snahu zachovávat charakteristickou náladu originálu. – V oboru výtvarného umění psal (nejsoustavněji v *Samostatnosti*) o výtvarném životě a uměleckém dění v širokém záběru: referáty o výstavách současných českých malířů i zahraničního umění, o časopisech, spol-

cích, o jubileích, nekrology i obsáhlejší studie. Jeho monografické práce, v nichž text provázely obrazové přílohy, vycházely v Edici *Jednoty umělců výtvarných v Praze* a Š. se jimi vracel (často u příležitosti výročí) k oficiálně uznávaným autorům (M. Pirner, V. Hynais, K. Špillar, A. Kalvoda, J. Mařák) a hodnotám (vyznával tzv. umění pevné, silné a vyrovnané oproti efemérním zjevům, jež mu představovala díla moderního pojetí).

ŠIFRY: Šn. (Samostatnost), V. Š. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Besedy lidu* (1918–19); *Čes. svět* (1919, 1928); *Dílo* (1924–30); *Jas* (1928); ant. *Mistři novelistiky severské* 1, 2 (1920, 1921); *Nár. listy* (od 1926); *Salon* (Brno 1927–33); *Samostatnost* (1931–33); kat. *Soubor Augustina Němejce a ruských umělců* (1928, stař. Augustin Němejc); *Sokol*; *Světobzor* (1917); *Topičův sborník* (1918); *Venkov* (1918, 1924); *Zlatá Praha* (1924–26). ■ KNIŽNĚ. *Práce o výtvarném umění*: Maxmilián Pirner 1854–1924 (b. d., 1924); Vojtěch Hynais (1924); Karel Špillar (1925); Alois Kalvoda (1925); *Bulharské umění* (1926); Julius Mařák a jeho škola (b. d., 1929); *Výstava bulharské akad. malířky Elisavety Konsulov-Vazové* (kat., 1931). – *Překlady*: J. V. Jensen: *Králův pád* (1917); V. von Heidenstam: *Karolíni* 1, 2 (1917, 1918); G. af Geijerstam: *Stará alej na panském sídle* (1918) + *Láska* (1919) + *Síla ženy* (1919) + *Věčná hádanka* (1919) + *Les a jezero* (1920); A. Strindberg: *Gotické pokoje* (1918) + *Do Damašku* 1 (1923); H. Ibsen: *Paní Inger na Österotě* (1918) + *Catilina* (1921) + *Slavnost na Solhaugu* (1928, s M. Krausovou-Lesnou) + *Když z mrtvých procítáme* (1928); P. Hallström: *Starý příběh* (1919); K. Hamsun: *Děti své doby* (1919) + *Podzimní hvězdy* (1919) + *Hra života* (1923); S. Lagerlöf: *Prokletec* (1920); B. Björnson: *Synnöve Solbakken* (1920) + *Rukavička* (1922); M. A. Nexö: *Štěstí* (1921); M. Prévost: *Léa* (1922); J. P. Jacobsen: *Niels Lyhne* (1923); H. Ch. Andersen: *Pohádka mého života* (1929). – *Ostatní práce*: *Německá konverzace* 1, 2 (1913); *Klíč německé korespondence pro jednoroční školy obchodní (kupačské) a potřebu soukromou* (1918); *Fügnerova ideálnost* (1922, an.); *Světový kongres Společnosti národů* (b. d., 1927, s B. Holečkovou); *Naše lovná zvěř* (1930, se S. Lolkem); *Olympijské hry* (1931, s B. Holečkovou). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: A. Strindberg: *Sonáta přišer* (1922); H. Ibsen: *Eyolfek* (1923); L. Holberg: *Ithacký Ulyxes* (1923); B. Björnson: *Král* (1923) + *Laboremus* (1923); G. Heiberger: *Balkon* (1924); J. Sigurjónsson: *Psanci* (1925). ■ REDIGOVAL *časopis*: *Dílo* (textová část, 1924–30); *knižnice*: *Severská knihovna* (1920–28), *Severské perly* (1920–21). ■

LITERATURA: ● ref. překl. V. von Heidenstam: *Kaz.* (F. S. Procházka), *Zvon* 17, 1916/17, s. 714; F., *Čes. osvěta* 1917, s. 172; M. L.-K. (Lesná-Krausová), *Kmen* 1, 1917/18, č. 18 ●; V. Z. (Zelinka): ref. o založení Severské knihovny a Severských perel, *Zlatá*

Praha 1921, s. 283; F. Š. (Šimek): ref. překl. M. Převost, Zlatá Praha 1922, s. 79; V. Z. (Zelinka): ref. překl. M. A. Nexö, tamtéž, s. 319; ● nekrology: ma (O. Mrkvička), LidN 21. 9. 1933; an., Venkov 21. 9. 1933; an., Rozhledy 1933, s. 99; J. Kolman Cassius, Dílo 1933, s. 68 ●.

vs

Václav Beneš Šumavský viz
Václav Beneš Šumavský

František Šupka

Působnost 1912–1949

Nakladatelství katolické lidové četby v Hradci Králové; kmenové nakladatelství próz V. Javořické.

Založil je a po celou dobu řídil redaktor katolického tisku a autor lidové četby František Š. (* 17. 5. 1877 Říčany u Brna, † 4. 2. 1951 Hradec Král.). Pocházel ze selského rodu. Absolvoval trojtřídní obecnou školu, v mládí odešel na doporučení rajhradského benediktina M. Zbrožka z rodiště do Vídně, kde navštěvoval vzdělávací kursy a záhy se s podporou poslance A. C. Stojana zapojil do českého křesťanskosociálního hnutí zejména přednáškovou činností a organizací schůzí. 1905 jej kanovník F. Reyl získal do Hradce Král., kde pokračoval v politické činnosti a jako spoluzakladatel (s kanovníky F. Reylem a F. Šulcem a spisovatelem J. Sahu-
lou) Organizačního komitétu strany katolického lidu pro diecézi královéhradeckou se stal vydavatelem a odpovědným redaktorem politického týdeníku Štít (byl jím od ledna 1907 do května 1939), od 1910 též čtrnáctideníku Dorost. Psal (i pod šifrou F. Š.) lidové prózy s katolickou výchovnou tendencí (o následcích lakoty, alkoholismu, sudičství apod.), zasazené zpravidla do maloměstského a venkovského prostředí. Vydával je ve vysokých nákladech a v četných reedicích vlastním nákladem (někdy nákladem manželky A. Šupkové) a postupně k nim připojil i díla dalších katolických autorů lidové četby. Po 1. světové válce cestoval po Evropě a v Paříži onemocněl tyfem s trvalými zdravotními následky. Proto 1923 odešel z aktivního politického života a věnoval se jen nakladatelství. 1926 získal nakladatelskou koncesi, pro svůj podnik zprvu užíval název *Šupkovo nakladatelství*, od 1931 proto-

kolovaný název *Nakladatelství Františka Šupky v Hradci Králové*. Většinu knih distribuoval po sešitech přímým odběratelům, kompletní díla nabízel i na splátky. Zájemcům zajišťoval též levné jednotné vazby. Od počátku 20. let byla jeho kmenovou autorkou V. Javořická, na jejíž díla si spolu s pražskou Československou akciovou tiskárnou smluvně zajistil výhradní práva. Vydávané knihy, zejména spisy V. Javořické, uplatnil i u krajanů v USA. S nakladatelstvím redakčně spolupracoval faktor Družstevní knihtiskárny V. Černý (1905–1998), po 1946 středoškolský profesor J. Milič a regionální kulturní pracovník V. Horyna. – Nakladatelství sídlilo v Hradci Král., Pošpišilova ul. čp. 341 a 342.

Nakladatelskou činnost zahájil Š. knižnicí *Besídky Štítu* (1912–18, 25 sv.). V nepřehledné a diletantsky redigované knižnici (některé reedice zařazoval jako další svazky) převažovala jeho vlastní tvorba. Postupně zde vydal prózy (převážně podp. F. Š.) *Tovární dělnice* a její dva milenci (1912), *Vybíral až přebíral* aneb *Byli sobě souzeni* (1912), *Blázen* aneb *Mlýny boží* melou jistě (1912), *Kterak dragounské boty* staly se příčinou dvou šťastných manželství (1913), *Následky kletby matčiny?* (1913), *Pod ochranu Tvou se utíkáme...* (1913), *Milionářův syn* a *havířova dcera* (1913), *Také lakomec* aneb *Čeho je schopna otcovská láska* (1913), *Zvrhlý otec* (1913), *Kterak mladý pan Buchta* na vojně se oženil (1914), *Pro peníze* (1914), *Honba za ženichem* (1914), *Oklamaná* aneb *Následky zlého činu* (1914), *Padla kosa na kámen* (1915), *Strach má velké oči* (1915), *Životopis nešťastníka* (1915) a *Klotildino zasnoubení* (1917). Rovněž další knižnice *Lidové povídky* (1918–32, 113 jen zprvu číslovaných sv.; po získání koncese od 1927, č. 75, krátce s názvem *Knihovna lidových povídek* a s novým číslováním ročníků) zprvu přinášela převážně jak reedice starších Š. prací, tak jeho nové prózy a adaptace *Válečný invalida* (1919), *Ďáblice* (1920), *Za touhou po matce* (1920, dle L. Sobára), *Žena válečného slepce* (b. d., 1921), *Zlomená růže* (1923), *Křivá přísaha* (b. d., 1925, dle F. A. Šuberta), *Nad propastí* (b. d., 1925), *Rozvrat a štěstí* (b. d., 1925, dle B. Boušky). Prózy V. Javořické, zejména mnohadičné cykly, pak zcela převládly v dalších knižnicích *Lidové romány* (1927–33, 23 sv.) a *Sebraná četba lidová* (1932–43, asi 30 sv.). Ve všech těchto edicích vedle Š. a V. Javořické doplňovali

autorský okruh ještě mj. F. J. Andrlík, J. Brožek, F. Čech, L. Grossmannová Brodská, A. Hrůza, V. Kašpar, T. Kočí, V. Pittnerová, J. Sahula, V. Špaček, M. Špačková (pseud. M. Alfonsa), V. V. Tomek, J. Vlasáková. I mimo knižnice zabíraly podstatnou část ediční činnosti Š. práce V. Javořické a vedle ní zvláště K. Kalivody (pseud. Saša Král), B. Moravce a E. P. Vacka. Koncem 40. let s administrativním potlačením lidové četby hledal nakladatel nový program v regionálně zakotvených knižnicích *Svědómím věků* (1948, 1 sv., red. V. Horyna; reedice knihy J. Svátka Sedláci u Chlumce) a *Včelín* (1948, 2 sv.), které se však již nerozvinuly. Pokus o nakladatelský „časopis sledující knižní trh a povšechné časové otázky“ Přítel knihy (1933, roč. 1, vyd. a odp. red. V. Černý) zanikl pravděpodobně po vydání 1. čísla. – Jediným výtvarným prvkem knih, chudě vypravených a úsporně tištěných zprvu v Biskupské, resp. Družstevní knihtiskárně v Hradci Král., později i v dalších východočeských regionálních tiskárnách, byly obálky. Zprvu unifikovanou ornamentální výzdobu vystřídaly individuální návrhy opožděně reflektující trendy moderní knižní úpravy (postupně expresivní kresby, ryze typografická řešení, fotomontáže, rutinní akcideční stylizace a nakonec realistické kresby s motivy děje). Teprve po 2. světové válce spolupracovali s nakladatelstvím profesionální ilustrátoři (mj. hradecký malíř B. Jungling, dále V. Kubašta, M. Marešová aj.).

KNÍŽNICE. *Beletrie*: Besídky Štítu (1912–18); Lidové povídky (1918–32); Lidové romány (1927–33); Sebraná četba lidová (1932–43); *Svědómím věků* (1948); *Včelín* (1948). ■ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce*: O. Dostal: Radola 1–3 (b. d., 1927, pseud. Ota Kárek); F. Bobek: Pepř a paprika (b. d., 1931); J. M. Troska: Boží soud (b. d., 1934, pseud. J. Merfort); F. S. Jaroš: Takový je život 1, 2 (1936, 1937) + Rok v kriminále (b. d., 1937); V. Kašpar: Statečná Alena (b. d., 1937); A. Mittenhuberová (M.-Bělská): Mstitel (b. d., 1937) + Dosažený cíl (1943); F. J. Andrlík: Svému osudu nikdo neujde a jiné povídky (b. d., 1938); S. Galíčková: Siréna (1944); B. Podhorská: Modravé dávaly (1944) + Tajemná píseň (1944); L. Machek: Bez domova (1946); J. Patočková: Silnější než hlad 1, 2 (1946) + Oslněný hledá stín (1947); M. Pachnerová: Ten červnový den (1947); V. Horyna: Poslední větreno (1949). ■ PERIODIKUM: Přítel knihy (1933). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih Nakladatelství F. Š. v Hradci Králové (b. d., 1927) + ... 1928–29 (b. d., 1929) + ... 1929–30 (b. d., 1930) + ... 1930–31 (b. d., 1931). ■ LITERATURA: an.: Příživník knih-

kupců, Českosl. knihkupec 1927, s. 518; V. K. (Kaplický): Lidová četba, LitN 1928, č. 22 (39); F. Neuvirt: F. Š. šedesátníkem, Štít 1937, č. 20; A. Petr, vk: F. Š. – nakladatel v Hradci Králové – šedesátníkem, Lid. listy 16. 5. 1937; st: Rozloučení s F. Š., LD 9. 2. 1951.

az

Gabriel Šuran

* 8. 7. 1856 *Praha*

† 18. 6. 1916 *Podolí* (Praha-P.)

Klasický filolog, překladatel, autor učebnic.

Syn ředitele školy Na Hrádku. Ze 4. třídy Budče odešel na pražské Akademické gymnázium, kde maturoval 1875. T. r. začal studovat klasickou filologii a ruštinu na pražské filoz. fakultě. Studium skončil 1881, 1882 se stal suplentem na pražském gymnáziu v Žitné ul., t. r. přešel na gymnázium v Roudnici, kde vyučoval latinu, řečtinu a francouzštinu; 1899 se vrátil do Prahy a učil na klasickém gymnáziu na Král. Vinohradech. 1912 byl penzionován a jmenován školním radou. Zemřel po delší nemoci na srdeční záchvat.

Š. započal svou literární činnost recenzemi filologických prací a časopiseckými překlady již na počátku svého působení v Roudnici. Zaměřil se na převody beletrie, resp. kulturní publicistiky autorů ruského kritického realismu (G. P. Danilevskij, V. G. Korolenko, I. S. Turgenev, později též L. N. Tolstoj), zvláštní pozornost věnoval drobným prozaickým překladům z Plutarcha, které opatroval i filologickými poznámkami a výklady reálií. Ojediněle překládal i z němčiny a francouzštiny. Jeho překlady byly ceněny zvláště pro filologickou fundovanost a plynulost, některé byly vydány až z pozůstalosti, k soubornému knižnímu vydání Š. převodů Plutarcha péčí ČAVU však již nedošlo. – Se Š. pedagogickou praxí souvisí autorství jazykových pomůcek k výuce latiny a řečtiny a oblíbených středoškolských učebnic *Přehled dějin literatury řecké* a *Přehled dějin literatury římské*, obsahujících též filologické poznámky a informace o překladech do češtiny (v četných reedicích se užívaly ještě ve 20. a 30. letech 20. století).

PŘÍSPĚVKY in: Čas (od 1913); Květy (1881–83, 1913–16); Listy filologické (1885–89); Nár. listy (1914); Otavan (Písek 1882); Program c. k. státního vyššího gymnázia v Roudnici (1895–96; 1896 překl.

Plutarchos: Jak má jinoch čísti básníky?); Ruch (1880); Světozor (1886); Výr. zpráva c. k. gymnázia na Král. Vinohradech (1903, překl. Plutarchos: O výchově hochů 1, 2); Zlatá Praha (1896–97); – posmrtně: Topičův sborník (1917). ■ KNIŽNĚ. *Práce o jazyce a literatuře*: Vzorné příklady k latinské skladbě (1885); Přehled dějin literatury řecké (1892; rozšíř. vyd. 1896); Přehled dějin literatury římské (1892; rozšíř. vyd. 1900); Slovníček k 1. zpěvu Homérovy Iliady (1892; opr. vyd. 1898); Slovníček k 2., 3. a 4. zpěvu Homérovy Iliady (1893); Slovníček k prvním čtyřem zpěvům Homérovy Iliady (1907). – *Překlady*: G. P. Danilevskij: Devátá vlna (1883) + Na Indii (1883); V. G. Korolenko: Povídky z dětského života (1911, s překl. A. G. Stína, tj. A. A. Vrzala) + Povídky ze života Malorusů doma i v cizině (1912, s překl. A. G. Stína, tj. A. A. Vrzala); S. A. Vengerov: Literatury ruské rysy základní (1912); W. Polenz: Sedlák Büttner (1913); – posmrtně: L. N. Tolstoj: Cesta životem (1919); Plutarchos: O zvědavosti, O tlachavosti, O poslouchání (1940, ed. K. Svoboda). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Výbor Herodota. Války řecko-perské (b. d., 1898); Myšlenky moudrých lidí (1910). ■

LITERATURA: ● ref. Přehled dějin literatury řecké: J. Korec, Hlídka lit. 1892, s. 301; P. Hrubý, LF 1893, s. 128 ●; ● ref. Přehled dějin literatury římské: J. Korec, Hlídka lit. 1893, s. 99; P. Hrubý, LF 1894, s. 311 ●; F. Groh: ref. překl. Plutarchos: Jak má jinoch..., LF 1897, s. 204; R. Novák: ref. Přehled dějin literatury římské (rozšíř. vyd.), Čes. muzeum filologické 1900, s. 215; F. Hoffmeister: ref. překl. Plutarchos: O výchově hochů, LF 1903, s. 155 a 1904, s. 311; F. Kubka: ref. překl. W. Polenz, Přehled 12, 1913/14, s. 280; ● nekrology: -I-, Topičův sborník 3, 1915/16, s. 480; an., Zlatá Praha 33, 1915/16, s. 467; an., NL 20. 6. 1916; F. V. Vykoukal, Osvěta 1916, s. 576; O. Smrčka, 23. výr. zpráva c. k. českého gymnázia na Král. Vinohradech (1917, s. 7) ●; K. Svoboda in Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové (1957); V. Vlašínová in Česká recepcce V. G. Korolenka (1975).

jz, vf

Jaroslav Šusta

* 11. 5. 1910 Čeladná u Frýdku-Místku
† 4. 3. 1989 Jablonec nad Nisou

Autor románů se společenskou tematikou, usilujících o humorný nadhled a nekonvenční epické podání.

VI. jm. Antonín Machander podepisoval ojedinele časopisecké překlady a referáty; literární jméno pro své prózy zvolil podle manželčina dívčího jména. – Otec byl řezník a uzenář, po jeho smrti vedla podnik matka. Obecnou školu navštěvoval Š. v rodišti (1916–21), gym-

názium v Místku (mat. 1929). Poté studoval v Praze na filoz. fakultě angličtinu, němčinu a filozofii i psychologii, doktorát získal počátkem 1935 (prací *K individuálním rozdílům dětí v prvních měsících*). V dubnu až červnu t. r. byl zaměstnán ve Státní knihovně v Olomouci (nadřízený B. Václavek). Od září 1935 do 1937 působil jako profesor na reálném gymnáziu v Opavě, pak do odchodu do důchodu (1970) na různých gymnáziích (přechodně i na tzv. druhém stupni) v Brně. V důchodu žil nadále v Brně a střídavě na letních pobytech v Čeladné, poslední dobu života trávil u syna MUDr. Antonína (A. R.) Machandera (* 1943 Brno), překladatele buddhisticky zaměřené literatury z angličtiny (vesměs knihy Ch. Trungpa).

Ve svých románech se Š. projevil jako dobrý pozorovatel společenské reality i jako poučejný znalec moderní prózy inspirující se jejími metodami. Ač román *Sekerou do špaluku* založil na sociálně a mravně motivovaném protikladu neurvalého bohatce a ušlechtilé, zdravě sebevědomé rodiny ovdovělé ženy, nepsal ho jako román sociální, nýbrž jako rozmarnou, obrazností syčenou prózu, v níž si s humorným odstupem pohrával s postavami (až po náhlé charakterové zlomy), libovolně využíval filmových střihů, dějového předbíhání i retrospektiv a rozrušoval tak epickou jednotu celku. Podobně postupoval v románu *Poslední milionář*, situovaném do válečných a těsně poválečných let a zamýšleném patrně jako groteskní, leč nepřilíš zdařile provedené zpodobení bezpáteřného velkošmelináře a hochštaplera, z něhož se v závěru stává pomocník partyzánů, vězeň, pak i bojovník na barikádách a posléze i budoval a socialista. Přes originální obrazný výraz a občasnou archaizaci slohu zůstal Š. vzdálen svému proklamovanému vzoru V. Vančurovi (jenž byl garantem vydání jeho první knihy v Družstevní práci). Podle vlastního vyjádření psal Š. od studentských let verše a loutkové hry, které se však nedochovaly.

PŘÍSPĚVKY in: Host do domu (1957); Index (1937); Lid. noviny (1943); Panoráma (1941); Rozhledy (1936–37); U (1937); Věda a život (1945). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Sekerou do špaluku (R 1941); Poslední milionář (R 1947). ■

LITERATURA: ● ref. Sekerou do špaluku: J. Šnobl, Panoráma 1941, s. 159; jšk (J. Š. Kvapil), LidN 6. 9. 1942, příl. + (šifra jšk.) Naše doba 50, 1942/43, s. 44; K. P. (Polák), Nár. práce 24. 10. 1942; lp. (L. Peřich),